

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ
КАФЕДРА БІЗНЕС-АНАЛІТИКИ ТА ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач випускової кафедри

_____ Наталія КАСЬЯНОВА

“ _____ ” _____ 2021 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

(ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА)

ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ МАГІСТР
СПЕЦІАЛЬНОСТІ 051 «ЕКОНОМІКА»
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА «МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА»

Тема: «Глобальне лідерство в умовах реалізації концепції сталого розвитку»

Виконавець: Олександра МУСІЄНКО

Керівник: к.е.н., доцент Володимир ЖАВОРОНКОВ

Нормоконтролер: ст. викладач Юлія ДИЯК

КИЇВ 2021

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет економіки та бізнес-адміністрування
Кафедра бізнес-аналітики та цифрової економіки
Спеціальність 051 «Економіка»
Освітньо-професійна програма «Міжнародна економіка»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач випускової кафедри

_____ Наталія КАСЬЯНОВА

« ____ » _____ 2021 р.

ЗАВДАННЯ
на виконання кваліфікаційної роботи
Мусієнко Олександри Володимирівни
(П.І.Б. випусника)

1. Тема роботи «Глобальне лідерство в умовах реалізації концепції сталого розвитку» затверджена наказом ректора від 23.09.2021 р. № 1966/ст
2. Термін виконання роботи: з 01.10.2021 р. по 07.12.2021 р.
3. Вихідні дані роботи: статистичні дані, нормативно-правова база, електронні інформаційні джерела, матеріали періодичних видань
4. Зміст пояснювальної записки: аналітичний огляд літературних джерел з тематики кваліфікаційної роботи. Теоретичні основи дослідження глобального лідерства в умовах реалізації концепції сталого розвитку. Аналіз впливу глобального лідерства на реалізацію концепції сталого розвитку. Національні інтереси України в умовах реалізації концепції сталого розвитку та взаємодії зі світовими лідерами.
5. Перелік обов'язкового ілюстративного матеріалу: Альтернативі підходи до пояснення сутності глобалізації; Частка країн (регіонів) світу із наявними даними за цілями сталого розвитку (у відсотках), 2020 рік; Обсяги загального зростання ВВП США, відсоткових пунктів, 2018-2021 рр.; Глобальний вплив США: нинішній стан та можливі тенденції; Формальний двосторонній потенціал впливу, продуктивність та залежність Індонезії від Китаю та США, 2016-2020 рр.; Провідні країни-інфлюенсери за регіонами світу, 2020 рік; Динаміка зміни значень бальної оцінки рейтингу легкості ведення бізнесу для України, 2016-2020 рр.; Значення індексу сприйняття корупції, Україна та найближчі сусіди, 2020 рік; Сценарії зміни ВВП України у відповідності до глобальних впливів, 2013-2021 рр.; Складові індексу глобальної конкурентоспроможності для України, 2017-2020 рр.; Механізм реалізації політики залучення інвестиційних ресурсів до економіки України

6. Календарний план-графік

№ пор.	Завдання	Термін виконання	Підпис керівника
1.	Видача завдання	01.10.2021	
2.	Збір та обробка статистичної інформації	02.10.2021- 23.10.2021	
3.	Вивчення стану проблем, опрацювання джерел	24.10.2021- 03.11.2021	
4.	Написання теоретичної частини	04.11.2021- 16.11.2021	
5.	Написання аналітичної частини	17.11.2021- 23.11.2021	
6.	Написання практичної частини	24.11.2021- 03.12.2021	
7.	Написання вступу та висновків	04.12.2021	
8.	Оформлення пояснювальної записки, графічного матеріалу, підготовка доповіді, передзахист	04.12.2021- 07.12.2021	
9.	Проходження нормоконтролю, перевірка на плагіат, оформлення документів до захисту, рецензування роботи, подання роботи на кафедрі	08.12.2021- 20.12.2021	

7. Дата видачі завдання: 01.10.2021 р.

Керівник кваліфікаційної роботи _____ Володимир ЖАВОРОНКОВ
(підпис керівника) (П.І.Б.)

Завдання прийняла до виконання _____ Олександра МУСІЄНКО
(підпис випускника) (П.І.Б.)

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка до кваліфікаційної роботи «Глобальне лідерство в умовах реалізації концепції сталого розвитку» 120 с., 56 рис., 9 табл., 76 літературних джерел, 1 додаток.

ГЛОБАЛЬНЕ ЛІДЕРСТВО, СТАЛИЙ РОЗВИТОК, НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА, КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ, ГЕОЕКОНОМІКА, ГЛОБАЛІЗАЦІЯ, МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ, МАКРОЕКОНОМІКА, ПЕРСПЕКТИВИ, ІНВЕСТИЦІЙНІ РЕСУРСИ

Об'єктом дослідження є реалізація концепції сталого розвитку, а предметом - вплив глобальних лідерів на реалізацію концепції сталого розвитку та на економіку України.

Метою кваліфікаційної роботи є розробка теоретичного і методичного підходів до дослідження моделей глобального лідерства в умовах реалізації концепції сталого розвитку.

Інформаційну базу дослідження склали наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених в галузі міжнародної економіки, глобальної економіки, геоекономіки, макроекономіки, політології, дослідження міжнародних економічних організацій.

Наукова новизна виконаної кваліфікаційної роботи полягає в тому, що розроблений механізм реалізації політики залучення інвестиційних ресурсів до економіки України враховує те, що ефективність інвестиційної діяльності держави залежить не лише від об'єму, структури та якості інвестиційних ресурсів, які надходять до економічної та соціальної сфер держави, а й від політик офіційних органів влади, які регулюють інвестиційні процеси. Врахування проблемних та ризикованих питань та останніх тенденцій глобального економічного простору в межах запропонованого механізму дозволить забезпечити ефективність функціонування національної економіки та зайняття державою найвищих сходинок у міжнародних рейтингах в світлі реалізації концепції сталого розвитку.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГЛОБАЛЬНОГО ЛІДЕРСТВА В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	9
1.1 Сутнісні особливості глобалізації світової економіки	9
1.2. Концепція сталого розвитку, її цілі та стратегія	19
1.3. Роль глобального лідерства у становленні та розвитку сучасної світової економіки	32
Висновок до першого розділу.....	41
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВПЛИВУ ГЛОБАЛЬНОГО ЛІДЕРСТВА НА РЕАЛІЗАЦІЮ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	44
2.1. Порівняльна оцінка регіональних аспектів глобального лідерства в контексті реалізації концепції сталого розвитку	44
2.2. Аналіз перспектив втримання глобального лідерства США та його впливу на глобальну економіку	54
2.3. Аналіз перспектив глобального лідерства Китаю та його впливу на глобальну економіку	64
Висновок до другого розділу.....	75
РОЗДІЛ 3. НАЦІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ УКРАЇНИ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА ВЗАЄМОДІЇ ЗІ СВІТОВИМИ ЛІДЕРАМИ	77
3.1. Перспективи соціально-економічного розвитку України та роль держави в даному процесі	77
3.2. Взаємодія України з глобальними лідерами світової економіки.....	86
3.3. Інвестиційні ресурси для сталого розвитку національної економіки ..	94
Висновок до третього розділу.....	104
ВИСНОВКИ	106
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	111
ДОДАТКИ	119

ВСТУП

Сучасні тенденції розвитку світової економіки свідчать про глибоку трансформацію всієї її структури внаслідок глобалізації світового господарства та формування моделі глобального лідерства як ключової передумови забезпечення реалізації концепції сталого розвитку. Проявом цього процесу виступає зростання ролі та значення локальних економічних систем (або підсистем, по відношенню до світового господарства в цілому), що формують один із елементів нової інституційної структури світоустрою та представлені національними економіками світу. Глобалізація, що торкнулася практично всіх сфер суспільного життя, багато в чому визначає теоретичні та практичні підходи до пояснення новацій в сфері становлення та розвитку локальних систем за регіонами світу. З іншого боку, сучасна світова економіка все більше втрачає характер простої «суми» національних економік і стає цілісною глобальною системою, набуває нової, відповідної сутності та динаміки, змушуючи менш розвинені держави світу втрачати конкурентні переваги через неможливість входження до даної системи.

Нинішній етап економізації політичних відносин та політизації економічних відносин при формуванні моделей глобального лідерства за регіонами світу та в межах глобальної економіки в цілому є безпрецедентним та історично новим. Провідні економісти наголошують на тому, що торгівлю кооперацію давно вже змінила виробнича кооперація, а політологи підкреслюють важливість США у встановленні цілей та пріоритетів подальшого розвитку світової економіки. Поряд з даними процесами відбувається трансформація механізму взаємодії міжнародної економіки та політики на рівні держав світу, коли нетрадиційні актори, такі як міжнародні економічні організації та транснаціональний капітал, вступають у складні та найчастіше суперечливі взаємовідносини із державами. Чітко простежується векторний розподіл держав світу за його полюсами – економічно процвітаючі держави «Півночі» та відстаючі держави «Півдня».

Інтеграція України до світової економіки вже активно відбувається на різних рівнях - від державного до дедалі більше приватного, від торгівлі сировиною до масового споживання імпортованих товарів. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває розробка стратегічних засад подальшої інтеграції у світове господарство із врахування сучасних моделей глобального лідерства. На жаль, на сьогоднішній день Україна має переважно сировинну спрямованість зовнішньоекономічної політики, яка ставить національну економіку в залежність від кон'юнктури світового сировинного ринку, що веде до масованої експлуатації вичерпних природних багатств країни, значно занижує реальний потенціал української економіки. Таким чином, актуалізується питання щодо бажаного місця нашої держави у світовій економіці XXI століття задля забезпечення її сталого розвитку.

Об'єктом дослідження є реалізація концепції сталого розвитку.

Предмет дослідження - вплив глобальних лідерів на реалізацію концепції сталого розвитку та на економіку України.

Метою кваліфікаційної роботи є розробка теоретичного і методичного підходів до дослідження моделей глобального лідерства в умовах реалізації концепції сталого розвитку.

Відповідно до зазначеною мети в кваліфікаційній роботі були поставлені та вирішені наступні ключові завдання:

- розглянуто сутнісні особливості глобалізації світової економіки;
- досліджено сутність концепції сталого розвитку, її цілі та стратегію;
- визначено роль глобального лідерства у становленні та розвитку сучасної світової економіки;
- оцінено регіональні аспекти глобального лідерства в контексті реалізації концепції сталого розвитку;
- проаналізовано перспективи втримання глобального лідерства США та його вплив на глобальну економіку;
- проаналізовано перспективи глобального лідерства Китаю та його вплив на глобальну економіку;

- оцінено перспективи соціально-економічного розвитку України та роль держави в даному процесі;
- визначено ключові аспекти взаємодії України з глобальними лідерами світової економіки;
- надано рекомендації щодо формування інвестиційних ресурсів для сталого розвитку національної економіки.

В процесі дослідження використовувалися як загальнонаукові методи пізнання (індукція і дедукція, аналіз і синтез) так і спеціальні (методи порівняльного, економічного і графічного аналізу, методи стратегічного аналізу).

Інформаційну базу дослідження склали наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених в галузі міжнародної економіки, глобальної економіки, геоekonomіки, макроеkonomіки, політології, дослідження міжнародних економічних організацій.

Наукова новизна виконаної кваліфікаційної роботи полягає в тому, що розроблений механізм реалізації політики залучення інвестиційних ресурсів до економіки України враховує те, що ефективність інвестиційної діяльності держави залежить не лише від об'єму, структури та якості інвестиційних ресурсів, які надходять до економічної та соціальної сфер держави, а й від політик офіційних органів влади, які регулюють інвестиційні процеси. Врахування проблемних та ризикованих питань та останніх тенденцій глобального економічного простору в межах запропонованого механізму дозволить забезпечити ефективність функціонування національної економіки та зайняття державою найвищих сходинок у міжнародних рейтингах в світлі реалізації концепції сталого розвитку.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГЛОБАЛЬНОГО ЛІДЕРСТВА В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

1.1. Сутнісні особливості глобалізації світової економіки

Термін «глобальний» (від франц. *global* – загальний, від лат. *globus* – куля) має далеко не єдине значення. По-перше, він характеризує всесвітнє, таке, що охоплює всю земну кулю, явище; по-друге - всебічну, повну, загальну, універсальну концепцію поєднання світових систем. Глобальні проблеми, як максимально загальні та всесвітні, послужили відправною точкою створення концепції глобалізації, що передбачає об'єднання світової спільноти в певне єдине ціле задля того, щоб підійти до їх вирішення. Також «глобалізація» як поняття, і як явище трактується неоднозначно, особливо по відношенню до її впливу на суспільство.

В даний час економічні, політичні та соціальні зміни, що відбуваються на глобальному рівні, стають все більш взаємопов'язаними та взаємозалежними, створюючи комплексну взаємодію між акторами розвитку. У той же час ці зміни фундаментально трансформують існуючі парадигми розвитку та породжують необхідність пошуку нових способів артикуляції національних та глобальних інтересів. Тому аналіз глобалізації неминуче розгалужується на аналіз різних аспектів та різних рівнів цього процесу. Такий аналіз повинен, на нашу думку, включати такі напрямки:

- а) політико-економічний аналіз глобальних силових структур;
- б) пов'язаний із цим порівняльний соціоінституціональний аналіз шляхів включення конкретних регіонів у глобальні структури;

в) критичну культурологічну оцінку розуміння суб'єктами (групами агентів) глобалізації свого становища у глобальних структурах, що потребує відповідної організації їх діяльності.

У спробах пояснення глобальних змін сучасні економічна, політична, культурологічна, соціологічна та інші науки пропонує різні концепції та підходи (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Альтернативні підходи до пояснення сутності глобалізації

№ п/п	Назва теорії (підходу)	Сутність теорії (підходу)
1	Теорія «протистояння цивілізацій»	Рух світової спільноти шляхом стандартизації. Прямая військова інтервенція із боку Заходу проти «неправильних цивілізацій»
2	Неокласичний лібералізм	Заперечення соціально-економічних відмінностей у функціонуванні та розвитку національних економік. Ретрансляція законів функціонування одних конкретно-історичних економічних систем на інші
3	Теорії глобального капіталізму з позиції системності	Проти науково-технічного компонента поглиблення процесів глобалізації. Упорядкування міжнародної торгівлі, встановлення рівноправного економічного партнерства, проведення міжнародної валютної реформи
4	Державні (управлінські) теорії	Інтернаціоналізація продуктивних сил є основою глобалізації. Державне регулювання виробництва та обороту товарів на міжнародному рівні
5	Теорія мікросистемного аналізу	Національний розвиток – це циклічний процес у системі. Соціально-економічна та демографічна поляризація капіталістичного суспільства
6	Концепція світ-економіка	Концептуалізація суспільних змін на основі поняття світової системи як системи економічних та політичних відносин між національними державами
7	Модель глобальної соціальності	Глобалізація – це не лише структурні зміни, а й зміни в розумових настроях і міжіндивідуальних взаємодіях. Глобальна свідомість індивідів так само важлива задля перетворення світу на «єдине соціокультурне місце»
8	Модель детериторіальності соціального	Глобалізація - це детериторіалізація, тобто втрата прив'язки соціальних процесів до фізичного простору
9	Неоліберальна модель (технократично-однополярна)	Глобальне поширення системи цінностей західного світу, ліквідація соціокультурної самобутності інших цивілізацій
10	Гуманістично-ноосферна (модель багатопольярного світоустрою)	Орієнтована на збереження та збагачення різноманітності цивілізацій та культур; довгостроковий процес переходу від чуттєвого соціокультурного ладу, до інтегрального ладу, зсуву центру творчої активності на Схід

Джерело: систематизовано автором

Таким чином, глобалізацію (особливо в економічній сфері) не слід розглядати як абсолютно новий та унікальний процес. Можна швидше говорити про декілька історичних хвиль розвитку міжнародної економіки, однією з яких є сучасний період. Іншими словами, глобалізацію можна представити не як постійно зростаючий лінійний процес, а як процес, що має «піки» і «спади», тобто періоди розвитку та скорочення, а іноді стагнації. В економічному сенсі глобалізація сприяє поглибленню спеціалізації та міжнародного поділу праці. У її умовах ефективніше розподіляються засоби й ресурси, що, зрештою сприяє підвищенню середнього рівня життя і розширенню життєвих перспектив населення (при нижчих витратах на дані процеси). Тому, на нашу думку, вкрай важливо розглянути такий прояв глобалізації світогосподарських зв'язків, як виникнення та становлення геоекономіки.

На думку ряду провідних економістів сучасності, геоекономіку варто сприймати у єдності трьох аспектів, які визначають її сутнісні характеристики:

- як теоретичну концепцію, що відображає інтерпретацію глобального світу через систему нових економічних понять [38];

- як систему економічних відносини, яка винесена за національні рамки та визначає єдність глобального економічного простору, в якому розгортаються світові економічні процеси (геоекономіка виступає в якості симбіозу національних економік та державних інститутів, переплетіння національних та наднаціональних економічних та державних структур);

- як політологічну систему поглядів (концепцію), згідно з якою зовнішньоекономічна політика держави визначається геоекономічними факторами: оперуванням на геоекономічному атласі світу (в тому числі на його національному рівні), залученням національних економік та їх господарських суб'єктів до світових інтернаціоналізованих відтворюючих ядер (циклів) з метою участі у формуванні та розподілі світового доходу на базі високих геоекономічних технологій [32].

Вивчення сучасної світової економіки як глобальної геоекономічної сфери дозволяє всім локальним суб'єктам, що оперують у її межах, знаходити оптимальні рішення наступних задач:

- 1) визначення нових форм, методів та стратегій глобального оперування;
- 2) формування ефективних транснаціональних анклавів та відтворювальних ланцюгів, що створюють нову продуктивність праці та приносять масштабний стратегічний ефект;
- 3) з'ясування причин існуючих та потенційних геоекономічних конфліктів (війн) у зовнішньоекономічній сфері та пошук нових принципів та інститутів попередження та відповідальності та глобального характеру;
- 4) знаходження балансу інтересів та шляхів гармонізації всіх акторів світової господарської системи, що оперують на глобальному, регіональному та локальному геоекономічному атласі.

Проте, вирішення цих завдань має базуватись на специфічній методології глобально-локального аналізу. Геоекономіка, в свою чергу, надає наступний методологічний підхід для їх вирішення:

- по-перше, світова економіка розглядається як єдина, цілісна система;
- по-друге, світова економіка - складна, багаторівнева, одночасно ієрархічна та мережева система;
- по-третє, світова економіка - рухлива, динамічна система, що переживає нині фазу глобальних трансформацій [9].

Нова фаза у розвитку суспільного поділу праці в межах світової економіки призвела до появи економічних кордонів. Світова економіка базується на розподілі праці. Однак у геоекономічному просторі відбуваються якісні зрушення у світовій системі поділу праці: категорія «міжнародний поділ праці» наповнюється новим змістом. Традиційно дане поняття виражає історично сформовану спеціалізацію окремих країн як суб'єктів світової господарської системи на виробництві та постачанні на світовий ринок тих чи інших товарів та послуг. Однак, у сучасних геоекономічних умовах виникає принципово новий характер поділу та кооперації суспільної праці, що

витрачається на окремих стадіях єдиних інтернаціоналізованих відтворювальних циклів, транскордонних за своєю природою, тобто таких, що не мають «державної» прив'язки чи закріплення.

До середини 50-х років ХХ століття у структурі світового товарного обороту левову частку займали товари, що відображали загальний поділ праці. Надалі, починаючи з 60-х рр., прискорення зростання світового товарного обороту пояснюється структурними змінами у світогосподарській сфері, зближенням господарюючих структур, поглибленням міжнародної спеціалізації, пов'язаної з виходом за національні рамки спочатку приватного (внутрішньогалузевого), а потім (70-ті рр.) одиничного (технологічного) поділу праці. На світовому ринку стався своєрідний асортиментний вибух. З виходом на світову «арену» в 70 - 80-х рр. великомасштабної інвестиційної та виробничої кооперації став проявлятися новий, виробничо-збутовий характер суспільного поділу праці: зустрічні товарні потоки поступово наповнюються новим змістом - у зовнішньоторговельний оборот залучається як кінцева готова продукція, так і цілий спектр товарів, що використовуються для створення кінцевої продукції. Інакше кажучи, здійснюються поставки продукції на всіх стадіях єдиного виробничого процесу, що переступив національні рамки (комплектуючі вузли та деталі, основні та допоміжні матеріали, стандартне та спеціальне оснащення, технічна документація тощо) [29]. Інтенсивний розвиток великомасштабного науково-технічного та виробничо-інвестиційного кооперування призвів до усунення кордонів для обміну товарами та послугами, сформувавши нові види даного обміну - міжфірмовий, міжкорпораційний обмін, що характеризує взаємодію великих виробничо-інвестиційних комплексів.

Сучасна структура міжнародного поділу праці в геоекономічному просторі, на наш погляд, може бути представлена у вигляді блок-схеми (див. рис. 1.1) [20]. Як видно з представленої на рис. 1.1 схеми, поділ праці визначає складну структуру світогосподарських зв'язків. Її можна розподілити на три основні блоки.

I блок - три відомі компоненти суспільного поділу праці (які стали класичними - одиничне, приватне, загальне) виступають як первинні осередки сучасного поділу праці в міжнародній сфері. Це традиційне розуміння міждержавного поділу, що зберігається з індустріально-ринкової епохи, та передбачаю у «центрі» державу як головного учасника світової економічної системи.

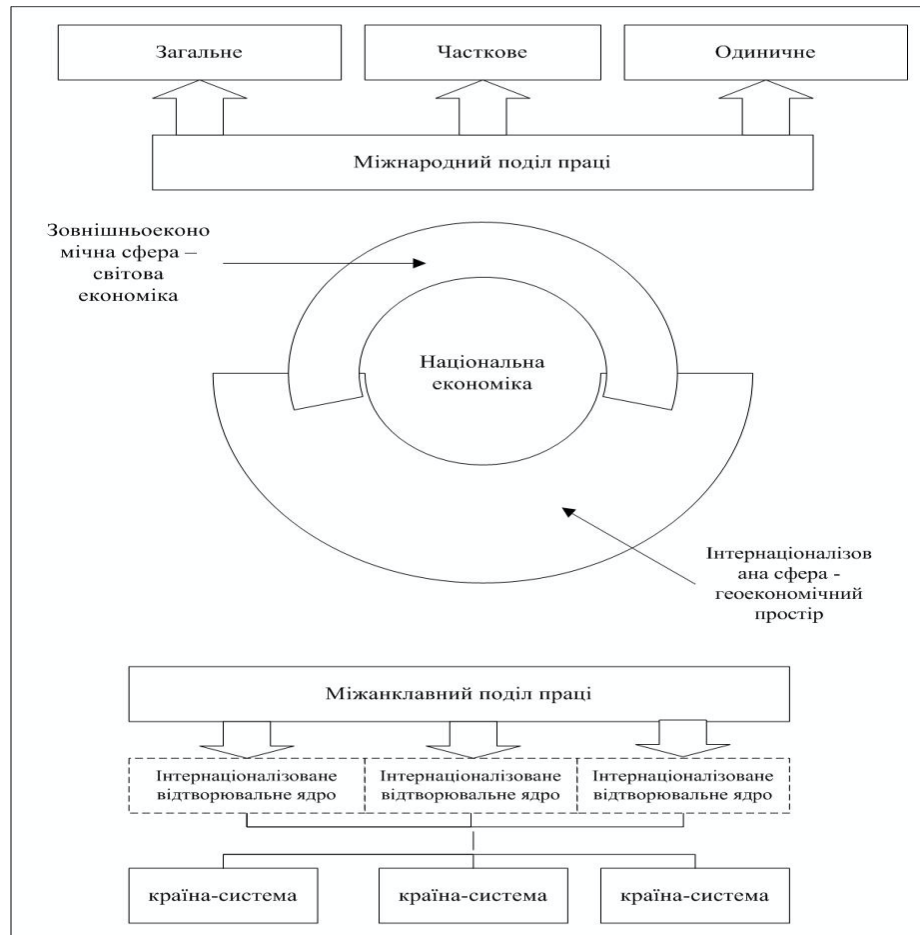

Рис. 1.1. Суспільний поділ праці в гео економічному просторі

II блок - витіснення «старого» поділу праці з урахуванням розмивання економічних кордонів країн і «переродження» світової державно-економічної системи поділу праці не економічну; зародження нового поділу в гео економічній сфері між глобальними відтворювально-трудовими ланцюгами.

III блок - в процесі взаємодії національних економік із зовнішньою сферою через інтернаціоналізовані відтворювальні ядра відбувається реальне зміщення глобально-локальних світогосподарських зв'язків, переплетення

локальних ланок відтворювального процесу із всесвітніми. Передумовою цього процесу є формування нової технологічної основи сучасного світового господарства із закріпленням певних технологічних обов'язків за національними економіками, що, у свою чергу, зумовлює подальший розвиток міжнародного технологічного поділу праці та формування на цій основі стратегічних локальних структур, які залучають національну економіку до глобальних структур, і одночасно зміцнюють позиції найбільших світових структур всередині національної економіки.

При цьому, єдине інтернаціоналізоване відтворювальне ядро має власну особливу структуру, свої самостійні складові: інтернаціоналізовану частину сфери виробництва та інтернаціоналізовану частину сфери обігу. У сумі інтернаціоналізовані частини однієї та іншої сфер утворюються інтернаціоналізоване ядро відтворення [74]. І хоча як у тій, так і в іншій сферах залишаються неінтернаціоналізовані частини, і досить значні за розміром, проте вони виступають у ролі бази для подальшого залучення до процесу інтернаціоналізації (рис. 1.2).

Рис. 1.2. Інтернаціоналізоване відтворювальне ядро у національній економіці

Пропонується також розглянути умовну модель інтернаціоналізованого відтворювального ядра для двох та трьох національних учасників глобального відтворювального циклу (рис. 1.3 та рис. 1.4) [33]. Із наведених схем можна зробити висновок, про те, що чим більше національних і локальних учасників включає інтернаціоналізований відтворювальний цикл (ядро), тим складніше його структура та очевиднішим є процес вrostання локальних суб'єктів у світову економіку.

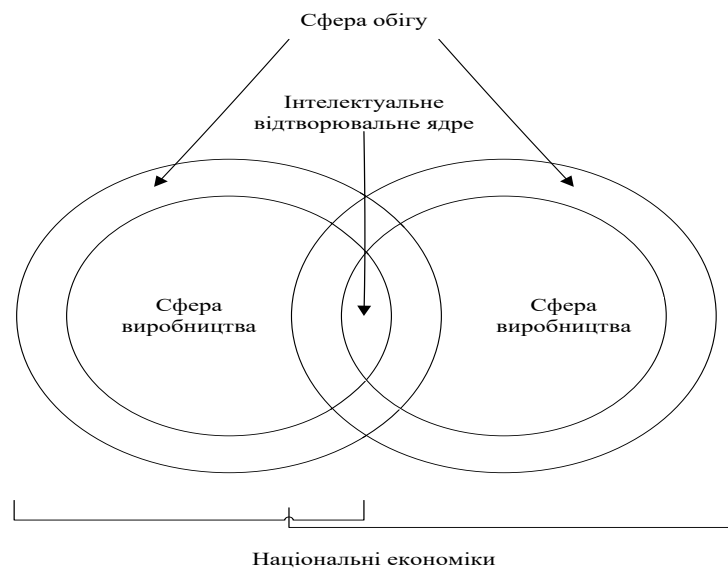

Рис. 1.3. Модель одиничного інтернаціоналізованого відтворювального ядра для двох країн

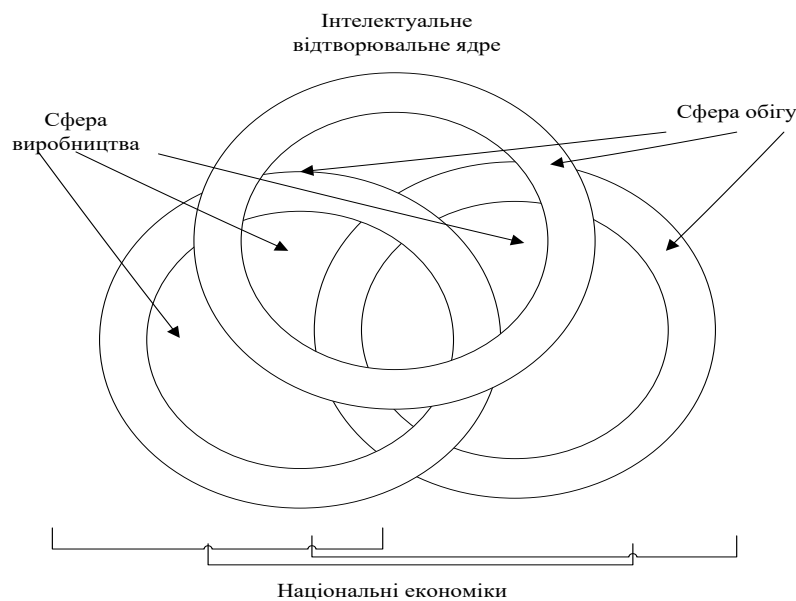

Рис. 1.4. Модель одиничного інтернаціоналізованого відтворювального ядра для трьох країн

Таким чином, фундаментальні зрушення, що спостерігаються на світогосподарській арені (новітня структура суспільного поділу праці, виникнення її нових форм, що відрізняються за змістом від міжнародного поділу праці, формування нових суб'єктів світогосподарського суспільства, що реалізують свої інтереси на економічних кордонах тощо), висувають на перший план проблему перегляду підходів до розуміння карти світу: за політичною картою світу дедалі виразніше проглядається господарська (геоекономічна) карта.

Нанесення економічних кордонів на світовій політичній карті є досить спірним питанням у геоекономічному підході до стратегічного оперування на світовій арені. Геоекономічний атлас світу – це наочна теоретична модель геоекономічного простору [37].

Відповідно до Є. Кочетова геоекономічний атлас світу є єдністю трьох іпостасей:

- 1) проекції ареалів національних економік та ареалів транснаціональних економічних анклавів, що взаємодіють у світовому економічному просторі;
- 2) інтерпретації глобального простору у формі, зручній для стратегічного оперування, ухвалення стратегічних рішень;
- 3) поділу глобального простору (на окремі «сторінки», сфери, рівні).

Є.Г. Кочетов вводить поняття «сторінки геоекономічного атласу» - це предметні зрізи геоекономічного простору, що відображають основні економіко-фінансові, організаційно-стратегічні, цивілізаційні рівні світової системи. Окремими «сторінками» геоекономічного атласу виступають комп'ютерна версія політичної карти світу (із відображенням зон впливу, центрів впливу, багатополюсності світу, стратегічних осей та політичних альянсів, уній тощо); ресурсні «сторінки» атласу: енергетична, сировинна, трудових ресурсів тощо; «сторінка» фінансових потоків – геофінанси; відображення військової компоненти у співвідношенні із блукаючими міжнародними відтворювальними ядрами (військово-стратегічні альянси, угруповання і т.д.); комунікаційна «сторінка» (система стратегічних

комунікацій, що обслуговують функціонування світогосподарських систем); екологічна «сторінка» із нанесеними зонами підвищеної техногенної небезпеки (техногенні катастрофи) тощо [7].

Сучасні науковці стверджують, що створення геоeкономічного атласу ґрунтується на трьох ключових моментах:

- має бути надана широка панорама глобальних процесів, що належать до різних сфер сучасного світового простору (геоекономічного, геополітичного та геостратегічного);

- методологія атласу має базуватися на виробленні національної довготривалої стратегії взаємодії із зовнішнім світом;

- має бути підготовлена електронна версія атласу, яка є найзручнішою інтерпретацією геоeкономічного простору. Електронна (комп'ютерна) версія атласу має спиратися на відповідну достовірну інформаційну базу (дослідження провідних науковців та авторитетних міжнародних організацій) [21].

Підсумовуючи вище зазначене, варто відмітити, що найважливішим аспектом дослідження локальних економічних систем є, на наш погляд, розробка поряд з геоeкономічним атласом світу моделі національного та локального геоeкономічного атласу. Національний геоeкономічний атлас - геоeкономічний атлас світу, що має національний характер, який формується конкретною країною, із нанесеними на ньому національними стратегічними прагненнями, зонами впливу, геоeкономічними плацдармами, опорними зонами (комунікаційні зони, військові бази, політичні центри і т.д.). Локальний геоeкономічний атлас - національний атлас, адаптований до певного регіону, що має локальний характер та відображає локальні економічні кордони, інтереси, геоeкономічні зони, а також розкриває напрями «активного» та «пасивного» руху виробничих, фінансових, сировинних, інтелектуальних, трудових, інформаційно-культурних та інших ресурсів даного локального суб'єкта, фіксує рівень реальної геоeкономічної взаємодії з іншими суб'єктами світової економіки.

1.2. Концепція сталого розвитку, її цілі та стратегія

Варто зазначити, що концепція сталого розвитку, навіть враховуючи її досить нетривалу історію – вона була оформлена в 1987 р. у доповіді «Наше спільне майбутнє», підготовленій Світовою комісією ООН з навколишнього середовища та розвитку, – тісно пов'язана з теорією ноосферного розвитку, заснованою на наукових працях П. Тейяра де Шардена та В.І. Вернадського. Основним постулатом теорії визнається провідна роль інтелектуальної діяльності в розвитку нового стану біосфери, що називається ноосферою. На сучасному етапі розвитку ідеї сталого розвитку зобов'язання щодо його досягнення знайшли своє відображення у декларації «Порядок денний на XXI століття», схваленій у червні 1992 р. на Конференції ООН з навколишнього середовища та розвитку, що базується у Ріо-де-Жанейро, а цілі в області сталого розвитку – у документі «Порядок денний на період до 2030».

Термін «стійкий розвиток» офіційно з'явився у науковому лексиконі наприкінці 1980-х років, і саме з цим періодом найчастіше пов'язують початок застосування концепції сталого розвитку. Разом з тим концептуальні підходи до сталого розвитку зародилися десятиліттям раніше. Вони пов'язані із підвищеною увагою громадськості до зростання рівня забруднення навколишнього середовища, причину якого вбачали у бурхливому соціально-економічному розвитку.

Екологічний акцент у наукових дослідженнях, суспільних настроях та реальній практиці бізнесу поступово доповнювався соціальним та управлінським, і сьогодні як оцінку відповідальної поведінки національних економік та їх вкладу у сталий розвиток розглядаються ESG-фактори (environmental – екологічні, social – соціальні, governance – управлінські) (рис. 1.5).

Сьогодні під сталим розвитком слід розуміти процес економічних, соціальних та управлінських змін, спрямованих на узгодження економічної діяльності, використання природних ресурсів, вирішення соціальних проблем,

розвитку науково-технічного прогресу з метою підвищення якості життя теперішнього покоління людей, без шкоди для задоволення потреб майбутніх поколінь.

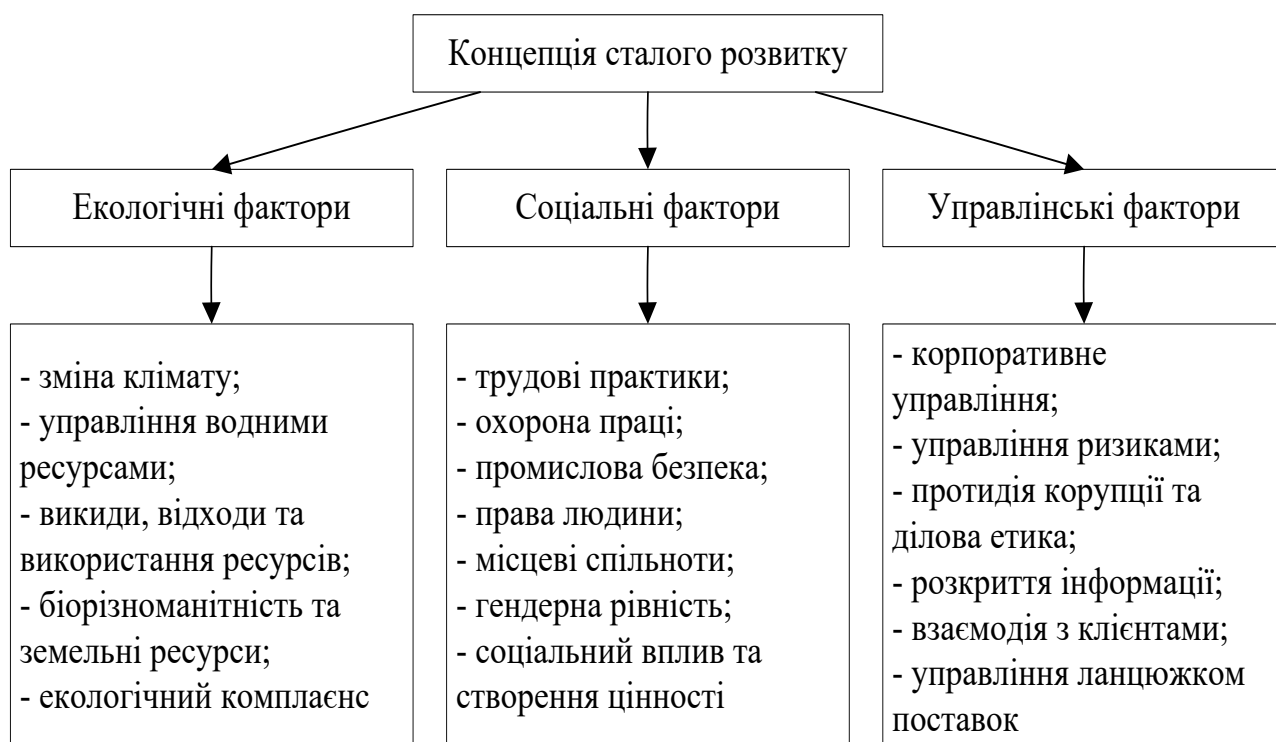

Рис. 1.5. Ключові ESG-фактори в межах концепції сталого розвитку

Каскадування концепції сталого розвитку дозволяє виділити три її складові – економічну, соціальну та екологічну, в межах яких держави визначають стратегічні напрями розвитку. Нами пропонується розглянути сутнісну основу кожної складової.

Економічна компонента концепції сталого розвитку заснована на оптимальному використанні обмежених ресурсів та поступовому переході до використання інноваційних ресурсозберігаючих технологій, що мають максимально високу екологічність. До таких технологій відносять природоподібні технології, нетоксичні для навколишнього середовища, а також альтернативні джерела енергії та інші ресурсозберігаючі технології, що застосовуються, наприклад, у видобутку та переробці різного виду сировини, виробництві екологічно чистої та безпечної продукції, для максимального зниження, вторинного використання або утилізації відходів та ін.

Соціальна компонента концепції сталого розвитку має гуманістичне наповнення. Вона спрямована на збереження та підвищення якості життя людей, а на вищому рівні тлумачення – на стабільність соціокультурних систем національного, регіонального та глобального масштабу. В даному аспекті йдеться, наприклад, про справедливий розподіл благ; скорочення чи повне блокування руйнівних міжнаціональних конфліктів; збереження та прирощення культурного капіталу окремих країн і всього людства; досягнення рівності всіх культур світу – домінуючих і підпорядкованих, тощо.

Екологічна компонента цілеорієнтована на збереження стабільності біологічних та фізичних природних систем, що стає можливим за умови збереження стійкості екосистем та їх здатності до самовідновлення, а також до гнучкої та динамічної адаптації до порушень природного та техногенного середовища. Нажаль, на сьогодні можна побачити, що забруднення природного середовища, природні катаклізми, скорочення біологічного розмаїття і деградація природних ресурсів різко знижують здатність екосистем до самовідновлення, а це прямий шлях до порушення глобальної стабільності всієї біосфери.

Отже, глобалізаційні умови, що впливають на розвиток економіки України вимагають ґрунтовного і комплексного оцінювання можливостей інтеграції країни у світогосподарський простір. Перспективи такої інтеграції значною мірою залежать від місця й ролі країни у глобальному економічному середовищі, які, у свою чергу, визначаються поточними конкурентними позиціями країни та її здатністю забезпечувати сприятливі умови для довгострокової конкурентоспроможності національної економіки, як в економічній, так і соціальній площині.

Проблема визначення звідки, куди і за якими причинами спрямовується капітал в/з Україну, визначає не тільки потенційними можливостями, але й реальними умовами ведення бізнесу в країні і міжнародними рейтингами, які їх оцінюють. В той же час, співставлення країн світу за різними аспектами їх розвитку потребує регулярного аналізу і дозволяє визначити проблеми

розвитку України, як такі, що відносяться до глобальних, так і специфічні для нашої держави, а також пріоритетні напрями її конкурентоспроможного розвитку на стратегічну перспективу, враховуючи зміни в позицій країн-лідерів глобальної економіки.

Аналізуючи Україну за індексом глобалізації КОФ, можна зробити висновок, що у 2020 році Україна піднялась на 1 місце в рейтингу глобалізації, порівняно із 2019 роком і розташувалася на 33 місці серед 199 держав. Про це свідчать дані звіту «KOF Index of Globalization 2020», підготовленого швейцарським науково-дослідним інститутом KOF Swiss Economic Institute (рис. 1.6) [59].

Рис. 1.6. Індекс глобалізації країн світу за версією КОФ (деякі країни світу та Україна), рейтинги та значення індексів, 2018-2020 рр.

Згідно з даними аналізованого звіту, світова першість за рівнем глобалізації належить Швейцарії. Підсумкове значення індексу глобалізації для даної країни протягом усього досліджуваного періоду було найвищим, в 2020 році складало 91,65 бала, завдяки чому ця країна посунула на другу позицію переможця минулорічних рейтингів – Нідерланди (90,66). Лідируючу трійку в 2020 році, як і рік тому, замкнула Бельгія (90,48). Найбільш глобалізованою державою в Азії визнаний Сінгапур, який зайняв 7-й рядок рейтингу та виявився єдиним азійським представником у першій десятці досліджуваного рейтингу.

На рис. 1.7. наведені дані щодо рейтингу держав світу за рівнем економічної глобалізації, із виділенням позицій України [59].

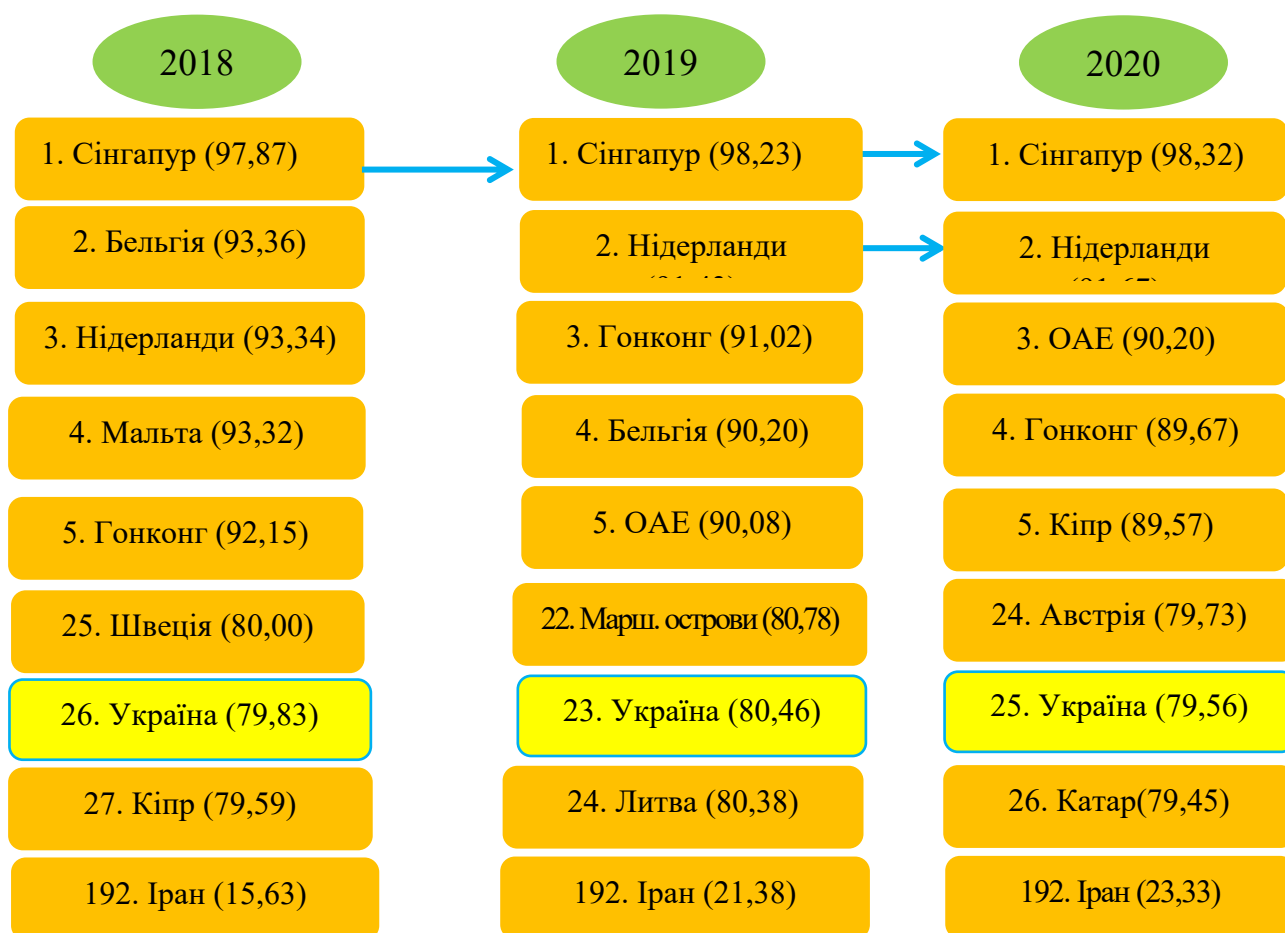

Рис. 1.7. Рейтинги держав світу за рівнем економічної глобалізації (деякі країни світу та Україна), рейтинги та значення індексів, 2018-2020 рр.

Рівень економічної глобалізації характеризує держави за обсягами міжнародної торгівлі, рівнем міжнародної ділової активності, торговельними потоками, міжнародними інвестиціями, тарифною політикою, обмеженнями і податками на міжнародну торгівлю, і так далі. За даним показником досліджуваного рейтингу Україна дещо втратила свої переваги, опустившись на дві сходинки у порівнянні з 2019 роком та зайнявши 25 місце серед 192 країн світу, що, не дивлячись на це, характеризує національну економіку як досить глобалізовану в економічному сенсі.

Якщо говорити, про соціальну та політичну складові індексу глобалізації за версією КОФ, то протягом досліджуваного періоду Україна демонструє більш високі значення рівня політичної глобалізації (рис. 1.8) [59].

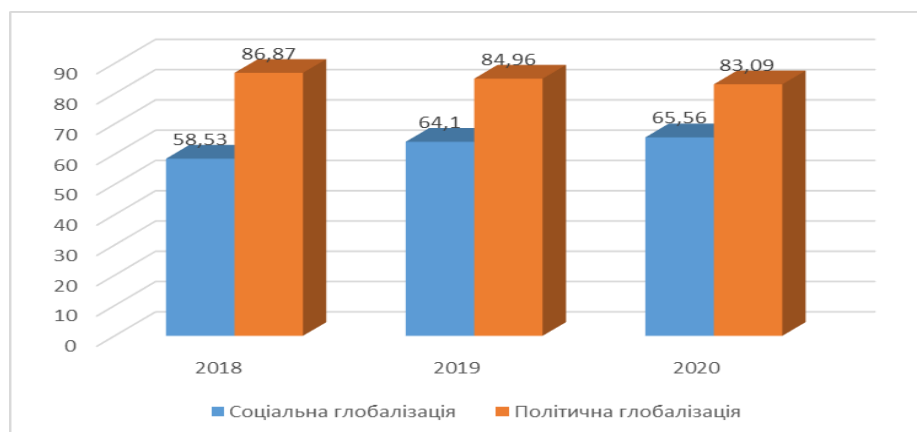

Рис. 1.8. Бали України за рівнем соціальної та політичної глобалізації, 2018-2020 рр.

Отримані результати свідчать, що зусилля уряду спрямовані в більшій мірі на посилення позицій в сфері членства у міжнародних організаціях, участі в міжнародних програмах та місіях, підписанні міжнародних договорів, розширенні мережі іноземних представництв на території країни, тоді як соціальна сфера, що включає культурну інтеграцію, розвиток транскордонних зв'язків та відносин, розвиток інформаційно-комунікаційної інфраструктури має дещо нижчі бальні показники, що призводить до деякого зниження загального результату за індексом глобалізації України.

Слід відмітити, що в сьогоденних макроекономічних умовах у більшості країн світу основним фактором інвестиційної привабливості стають умови ведення бізнесу. При цьому більшість працюючих в Україні бізнесменів вважають, що поряд із корупцією найбільшим «лихом» для інвестора на сьогодні є податковий клімат країни. У щорічній доповіді Групи Світового банку «Doing Business» («Рейтинг легкості ведення бізнесу») проводиться аналіз нормативно-правових умов, які застосовуються до підприємств в певній країні протягом усього циклу їх життєдіяльності, що дозволяє визначити слабкі місця за даним важливим напрямком розвитку національної економіки. На рис. 1.9 наведена динаміка зміни значень бальної оцінки рейтингу легкості ведення бізнесу для України.

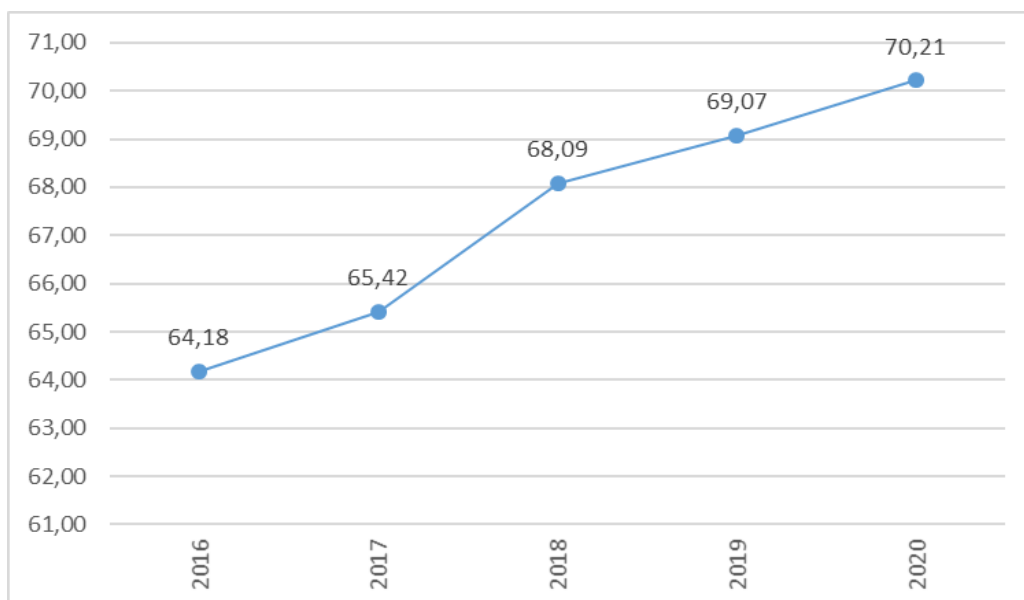

Рис. 1.9. Динаміка зміни значень бальної оцінки рейтингу легкості ведення бізнесу для України, 2016-2020 рр.

Як видно з тренду, представленого на рис. 1.9, умови ведення бізнесу в Україні, на думку експертів Групи Світового банку, щорічно покращувалися, що дозволило нашій країні посісти 64 сходинку в рейтингу станом на 2020 рік серед 190 досліджених країн. Нами пропонується більш детально розглянути складові даного рейтингу, задля виявлення слабких місць за даним соціально-економічним напрямком розвитку національної економіки (табл. 1.2) [47].

За даними табл. 1.2 можна зробити висновок, що міжнародними експертами досить високо оцінюється потенціал вітчизняного бізнесу щодо можливості отримання дозволу на будівництво (20 сходинка із 190 країн), можливість отримання кредитів для відкриття власної справи (37 сходинка із 190 країни) та рівень захисту інвесторів (45 сходинка із 190 країн).

Таблиця 1.2

Складові рейтингу легкості ведення бізнесу України, 2019-2020 рр.

Назва складової	Рейтинг за даною складовою, 2020	Бальна оцінка складової, 2020	Бальна оцінка складової, 2019	Відхилення в бальних оцінках (%)
Створення бізнесу	61	91,1	91,1	0,0
Отримання дозволів на будівництво	20	81,1	77,2	+3,9
Доступ до електроносіїв	128	62,5	59,2	+3,3
Реєстрація власності	61	71,3	70,0	+1,3
Отримання кредитів	37	75,0	75,0	0,0
Захист інвесторів	45	68,0	66,0	+2
Сплата податків	65	78,1	79,4	-1,3
Міжнародна торгівля	74	80,1	77,6	+2,5
Забезпечення виконання контрактів	63	63,6	63,6	0,0
Врегулювання відсутності платоспроможності	146	31,4	31,7	-0,3

З іншого боку, існують деякі труднощі в сфері врегулювання спірних питань щодо неплатоспроможності вітчизняних підприємств (146 сходинка із 190 країн), доступності електроносіїв (128 сходинка із 190 країн) та здійсненні міжнародної торгівлі вітчизняними підприємствами (74 сходинка із 190 країн). Як наслідок, виникає питання: чи доступний для нинішньої України прискорений розвиток через швидке нарощування капіталу і нову індустріалізацію, що, власне забезпечується на рівні бізнес-структур? Як свідчить міжнародний досвід, саме на етапі прискореної індустріалізації

можливе випереджаюче економічне зростання, на рівні приблизно 10% на рік і більше, як це продемонстрували нинішній Китай, післявоєнна Японія, «азіатські тигри» або країни BRICS і MIST.

Прискорена індустріалізація на початкових своїх етапах потребує низького рівня запасу капіталу в перерахунку на одного працівника. Однак даний показник в Україні є одним із найвищих серед пострадянських країн і приблизно дорівнює рівню Малайзії – країни, що вже пройшла етап індустріалізації. Майже аналогічні ї цифри й за Китаєм, де спостерігається зниження віддачі на капітал. Таким чином, запас капіталу в Україні є вже доволі великим, що не дає можливості сподіватись на традиційні рішення щодо прискореної індустріалізації з «нуля».

Однак віддача на капітал, що розраховується як співвідношення ВВП до запасу капіталу, яскраво ілюструє проблему української економіки – неефективність, спричинену наднизькою якістю інституцій і структурними проблемами. Якщо орієнтовною нормою віддачі на капітал на пострадянському просторі, є 0,5–0,6, то в Україні даний показник дорівнює 0,3.

Проте, низьку віддачу на капітал можна сприймати як ознаку високого потенціалу. Якщо на державному рівні вдасться розв'язати основні структурні проблеми й підвищити якість інституцій, Україна має всі шанси на швидке економічне зростання. Провідні дослідження МВФ, наприклад, стверджують, що якби Україна мала такий же рівень розвитку інституцій, як у країнах Центральної та Східної Європи, ВВП на душу населення був би мінімум удвічі вищим.

Показник економічної свободи України становить 56,2 бали, що робить її 127-ою економікою із 178 досліджених за індексом економічної свободи станом на 2021 рік (рис. 1.10) [67].

При цьому загальний бал за індексом економічної свободи для України збільшився на 1,3 в основному за рахунок збільшення показника податкового навантаження. Україна посідає останнє місце серед 45 країн Європейського регіону, а загальне значення індексу є нижчим за середній регіональний та

світовий рівень. Слід зазначити, що рейтинг України дещо покращився у категорії «здебільшого невірні країни» станом на 2021 рік. Вбачається, що задля збереження імпульсу до більшої економічної свободи, уряду необхідно підвищити довіру інвесторів, продовжуючи розробку інвестиційного кодексу та проведення глибоких та всеосяжних реформ для зміцнення інститутів верховенства права та покращення захисту прав власності, ефективності судової системи та чесності уряду.

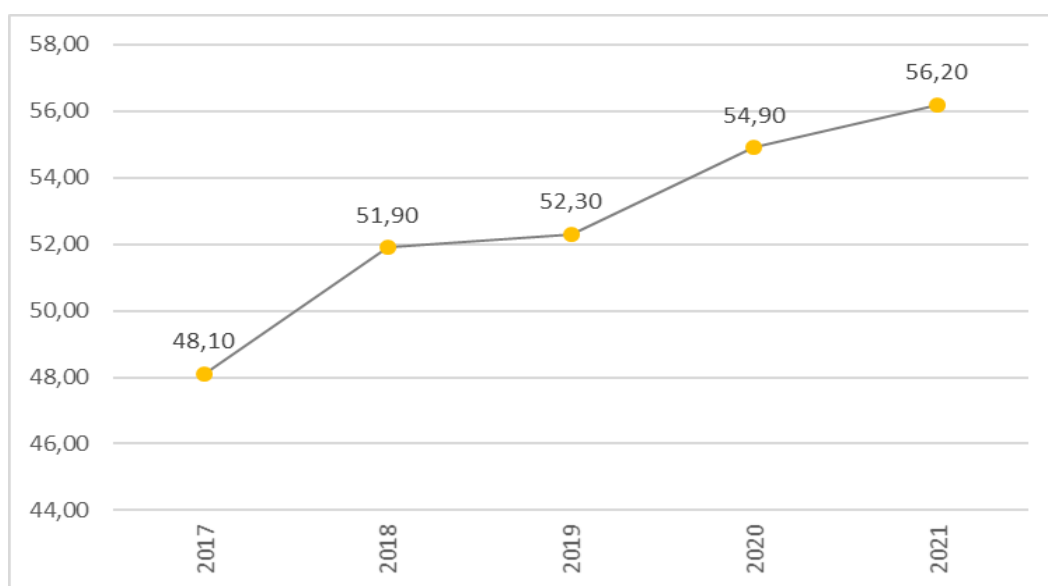

Рис. 1.10. Динаміка зміни значень індексу економічної свободи України, 2017-2021 рр.

Станом на 1 грудня 2020 року внаслідок пандемії в Україні померло 12 962 особи, а економіка країни за прогнозами скоротиться на 7,2% за рік. На думку провідних закордонних експертів, українське законодавство регулює майнові права, проте їхнє дотримання є ненадійним внаслідок корумпованих судів. В той же час забезпечується на достатньому рівні реєстрація, іпотеки та заставного права, тоді як виконання контрактів вимагає багато часу та витрат. Схильність судової системи до політичного тиску, корупції та підкупу послаблює довіру суспільства до судів. Цілісність уряду сильно підірвана, а корупція всередині державних підприємств викликає особливе занепокоєння серед населення (рис. 1.11) [67].

Рис. 1.11. Значення оцінок «законодавчого регулювання економіки» України в межах індексу економічної свободи, 2021 рік

Максимальна ставка індивідуального податку на прибуток становить 20%, максимальна ставка корпоративного податку становить 18%. Інші податки включають податки на додану вартість та на майно. Загальний податковий тягар становить 20,1% від загального внутрішнього доходу. Урядові витрати становили 41,6% від загального обсягу виробництва (ВВП) за останні три роки, а дефіцит бюджету становив у середньому 2,1% від ВВП. Державний борг еквівалентний 50,1% від ВВП (рис 1.12) [67].

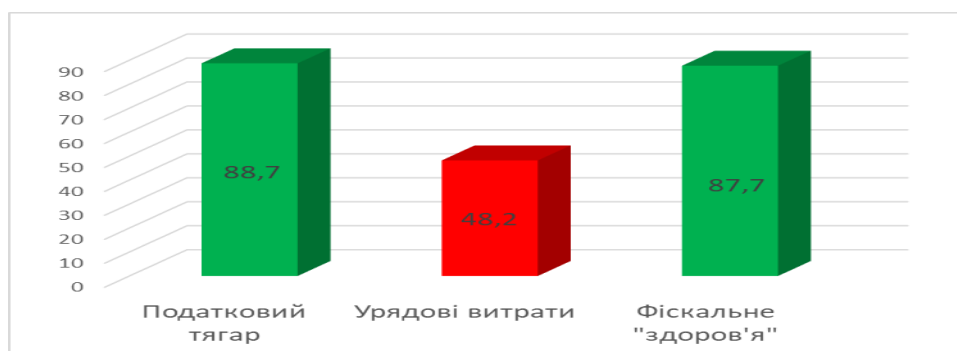

Рис. 1.12. Значення оцінок «урядових впливів» України в межах індексу економічної свободи, 2021 рік

Варто відмітити, що уряд спростив процес отримання дозволів на будівництво, зокрема, в Києві даний процес тепер також є менш витратними, оскільки зменшився внесок до міської ради. Підвищилась надійність постачання енерго- та електроносіїв. Спостерігається приріст робочої сили починаючи з 2019 року. За даними Світового банку, близько 60% річного

бюджету уряду витрачається на субсидії та інші трансфертні платежі (рис. 1.13) [67].

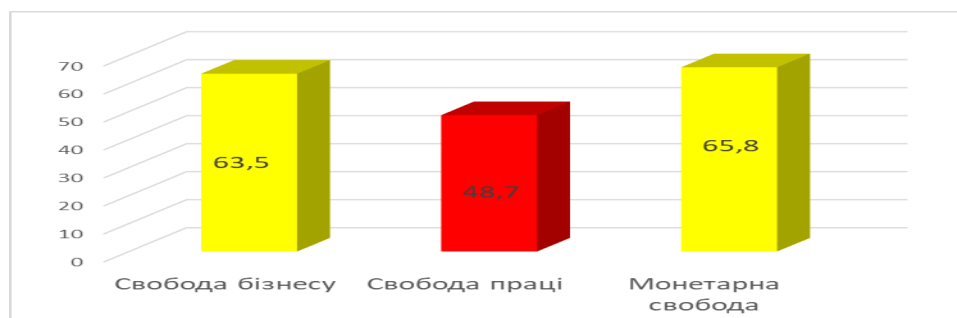

Рис. 1.13. Значення оцінок «ефективності регулювання» України в межах індексу економічної свободи, 2021 рік

В Україні діють 18 угод щодо преференційної торгівлі, середньозважена тарифна ставка становить 2,9%, діють 150 нетарифних заходів. Напружені відносини з Росією продовжують стримувати динамічні інвестиційні потоки, а функціонування державних підприємств дещо дестабілізує економіку країни. В кінці 2019 року було схвалено новий наказ щодо спрощення процедури реєстрації іноземних інвесторів. Варто відмітити також, що близько 65% дорослих українців мають офіційні банківські рахунки, що є не досить високим показником для сучасної ринкової економіки (рис. 1.14) [67].

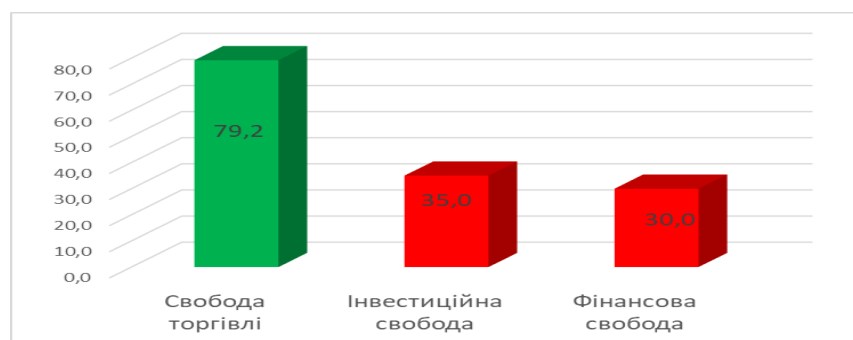

Рис. 1.14. Значення оцінок «відкритості ринку» України в межах індексу економічної свободи, 2021 рік

За 2020 рік показники України в Індексі сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index — CPI) виросли на 3 бали порівняно із 2019 роком. Із 33 балами зі 100 можливих Україна отримала 117 місце зі 180 країн у списку за

даним індексом. Поруч з Україною у рейтингу розмістилися Єгипет, африканська Есватіні (Свазіленд), Непал, Сьєрра-Леоне та Замбія (дані країни також набрали 33 бали за даним індексом) (рис. 1.15) [44].

Позитивний вплив на даний індекс для України мали початок функціонування Вищого антикорупційного суду із відповідною підсудністю та реформування діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції. Ряд законодавчих реформ, що були прийняті новим урядом, зокрема, впровадження нових законодавчих норм щодо надання права самостійно здійснювати негласні слідчі дії для НАБУ, повернення відповідальності за незаконне збагачення, посилення захисту викривачів та необхідні зміни у сфері публічних закупівель також дещо підвищили значення досліджуваного індексу.

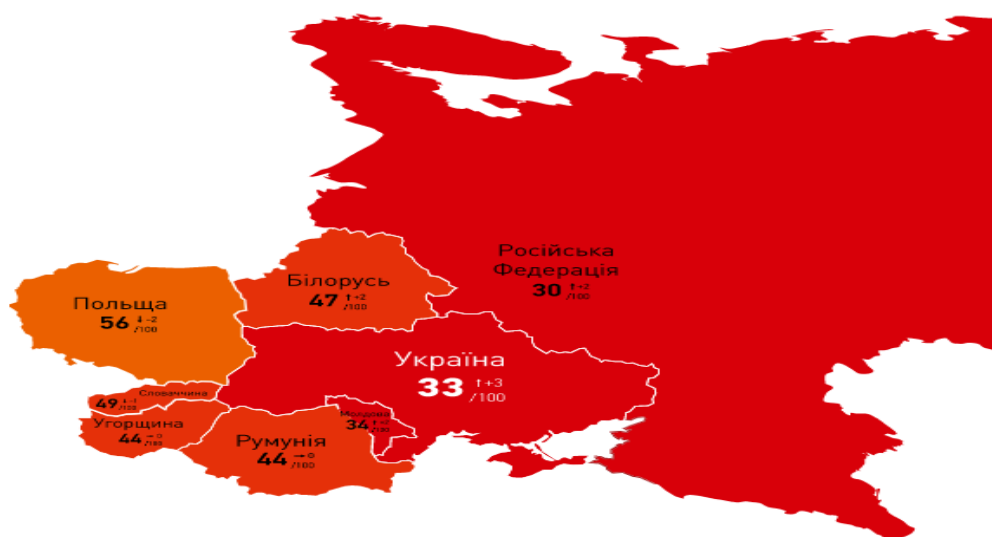

Рис. 1.15. Значення індексу сприйняття корупції, Україна та найближчі сусіди, 2020 рік

При цьому, на жаль, незавершена судова реформа, поряд із тиском на антикорупційні державні інституції та громадський сектор чинили негативний вплив на формування бальної оцінки за індексом сприйняття корупції. Таким чином, в подальшому існує необхідність формування незалежної та професійної судової влади, підтримка діяльності органів антикорупційної сфери та популяризація необхідності їх інтеграції до системи державного

управління економічним та соціальним життям населенням, налагодження ефективної системи протидії економічним корупційним злочинам із використанням міжнародного досвіду та практики діяльності вітчизняних структур з даної проблематики. Направлена робота за зазначеними напрямками здатна забезпечити стабільний соціально-економічний розвиток держави в коротко- та довгостроковому періодах.

1.3. Роль глобального лідерства у становленні та розвитку сучасної світової економіки

Початок становлення світової економіки в її сучасному вигляді зазвичай пов'язують із «вибуховим» розвитком британської торгівлі промисловими виробами наприкінці XVIII - на початку XIX століть та початком поширення індустріального виробництва за межі Англії по всій Європі. Звісно, міжнародні економічні відносини у вражаючих масштабах існували і до даного моменту. Наприклад, у XVI – XVII століттях складна економічна система існувала в Азії. Вона була створена Британією, Данією, Іспанією та Португалією і ґрунтувалася на торгівлі тканинами, прянощами та сріблом. «Однак рубіж XVIII - XIX століть відрізняло від попередніх періодів відчуття загальної потенційної економічної вигоди від світової торгівлі, зростаюче значення промислових товарів у зовнішній торгівлі, значне зростання ступеня взаємозалежності між державами», - пишуть американські вчені Т. Лейрсон і Д. Скідмор [18].

Принципове значення з погляду змін у світовій економіці мала англійська індустріалізація XVIII століття. Британія стала лідером у галузі нових промислових технологій завдяки особливому поєднанню відповідних факторів. У 1750 р. Британія мала високо комерціалізоване суспільство та найбільший внутрішній ринок у Європі. Зростання сільськогосподарського виробництва протягом майже всього XVIII століття сприяло швидкому зростанню кількості населення. Широкого розповсюдження набула монетаристська економіка (на противагу бартерної). Країна вже досить тривалий час успішно брала участь у

міжнародній торгівлі. Щодо трудових ресурсів, то у Британії було мало обмежень на переміщення «робочих рук» із сільського господарства у промислове виробництво. До цього треба додати наявність великої кількості кваліфікованих ремісників, майстерність яких відповідала потребам тогочасного промислового розвитку. Крім цього був капітал, достатній для інвестування у промислове виробництво. Сукупність цих чинників призвела спочатку до розвитку виробництва вовняних тканин, а до кінця XVIII століття - виробництва бавовняних тканин. Британські підприємці швидко опановували нові виробничі технології. Результатом було колосальне падіння вартості та, як наслідок, зростання обсягів продажів.

Але не слід переоцінювати вплив індустріалізації на світову економіку кінця XVIII - початку XIX століть, вважають Т. Лейрсон і Д. Скідмор. Сама по собі індустріалізація, яка швидко розвивалася, не могла трансформувати британську та світову економіку. Щоб це сталося, британські політичні та економічні лідери мали усвідомити, що торгові відносини базуються на чомусь іншому, крім меркантилістських принципів. Традиційно Британія проводила політику, яка відображала інтереси землевласників, які захищали сільськогосподарське виробництво за допомогою тарифів та інших обмежень у рамках Corn Laws. Однак ці торгові обмеження все більше суперечили промисловим і фінансовим інтересам і сприймалися політиками як бар'єр на шляху вирішення продовольчої та експортної проблем. У Британії склалася думка про те, що одностороннє зниження тарифів стимулює загальну свободу торгівлі та призведе до міжнародного поділу праці, заснованого на британській промисловості, з одного боку, сільськогосподарському та сировинному потенціалі інших країн та територій, з іншого. Ця програма дії передбачала перетин із зростаючою промисловою конкуренцією з боку континентальної Європи та Сполученими Штатами. Важливим історичним «кордоном» в розвитку світової економіки було скасування у 1840-ті роки протекціоністських Corn Laws та Navigation Acts, що сприяло бурхливому зростанню британської торгівлі.

Скасування Corn Laws було важливим з двох причин. По-перше, воно наочно демонструвало роль політичної влади у зовнішньоекономічних процесах. «Протягом десятиліть до 1846 р.», - пишуть Т. Лейрсон і Д. Скінмор, - «економісти доводили переваги вільної торгівлі, але тільки після того, як коаліції зацікавлених сил вдалося схилити на свій бік урядових лідерів, ідея вільної торгівлі стала національною політикою». По-друге, односторонній рух Британії у напрямку вільної торгівлі зіграв вирішальну роль формуванні світової економіки. У 1860 р. Британія та Франція підписали договір Cobden-Chevalier Treaty, що істотно знижував торгові тарифи між двома країнами. Після цього відбулося зниження тарифів у восьми інших європейських країнах, що започаткувало перший в історії масштабний період вільної торгівлі.

Тенденціям лібералізації та розширенню світової торгівлі сприяла низка процесів у період 1850-1875 р.р. Політичне об'єднання Німеччини, яке зумовлювалося необхідністю консолідації ринків німецьких земель і прагненням більш масштабного міжнародного впливу, змінило економічний ландшафт центральної Європи. Більшість економічних змін були пов'язані із будівництвом залізниць - діяльністю, яка вимагала колосальних вкладень капіталу і мала далекосяжні наслідки з погляду розвитку ринкових відносин. Першочергово більшість капіталів для будівництва залізниць у Бельгії та Франції надходила з Британії. Пізніше Франція сама почала експортувати капітал до Німеччини, незважаючи на те, що остання була здатна задовольнити свої потреби самостійно.

Велике значення у розвиток міжнародних економічних взаємодій мала система золотого стандарту, що виникла у 1870-х рр., коли кілька країн за лідируючої ролі Британії, домовилися про золоте забезпечення своєї валюти і вільний експорт та імпорт золота. Результатом стало виникнення системи фіксованих обмінних курсів валют, що базується на їх золотому забезпеченні. Іншими словами, обмінний курс, що існує між двома валютами, дорівнював співвідношенню кількості золота, що забезпечує кожену з цих валют.

Результатом стала рудиментарна міжнародна фінансова система, яка, не дивлячись на це, розвивалася [2].

У результаті в період із 1873 по 1914 рр. у світовій економіці відбулися зміни, що за своїм значенням дорівнювали змінам попередніх ста років. Зросли темпи економічних змін, кардинально змінився розподіл міжнародної економічної могутності у зв'язку зі зростанням впливу Сполучених Штатів та Німеччини. Водночас пройшла хвиля індустріалізації у низці країн світової периферії - Індії, Китаї, Японії. Розширення міжнародної торгівлі та рух фінансових потоків, що продовжувалися протягом даного історичного періоду, призвели до подальшого зростання взаємозалежності національних економік [35].

Отже, у другій половині XIX-початку XX ст. основна роль Британії полягала у розширенні та лібералізації міжнародного ринку товарів та капіталу, створенні ліберальної міжнародної фінансової системи, заснованої на золотому стандарті.

Багато американських дослідників, проводячи паралелі із провідною роллю у сучасній світовій економіці Сполучених Штатів, задаються питаннями, наскільки важливу роль відіграло британське лідерство у світовій економіці XIX століття; виникає запитання, чи вважали британські лідери себе відповідальними за підтримку системи вільної торгівлі та міжнародного економічного процвітання або ж вони розглядали лідерство як спосіб реалізації національних інтересів, тобто вузько його розуміли [43].

Очевидно, що торговельна могутність Британії в 1840-1860-і роки допомогла деяким країнам перейти до більш вільної торгівлі, тоді як фінансова могутність Британії була ключовим елементом у світовій торговельній та фінансовій системах упродовж більшої частини XIX століття. Крім того, британські політичні, фінансові та ділові кола багато зробили для втягування в орбіту світової економіки периферійних територій світу. Військова сила Британії відіграла, безперечно, важливу роль у справі залучення Китаю та Японії у світову економіку, контролю над Індією та збереженні режиму

«вільного» плавання у світовому океані. Але, загалом, Британія поводитися як пасивний гегемон. Її дії мали спорадичний характер, не були організованими зусиллями із управління системою (в даному випадку – світовою економікою).

Як підкреслює Л. Броз, відданість золотому стандарту не поєднувалася зі свідомими зусиллями Британії щодо підтримки міжнародного економічного порядку. Англійські преференції у валютній політиці відображали ієрархію соціальних інтересів всередині Британії. Те, що політика Банку Англії мала позитивний глобальний ефект, було наслідком внутрішньої соціальної ситуації. Дана обставина, на думку Л. Броза, також ставить під сумнів гегемонію Англії у рамках золотого стандарту.

Роки після Другої світової війни характеризувалися глибокими, майже епохальними змінами у світовій економіці. Швидке повоєнне відновлення та безпрецедентне зростання західної економіки, виникнення нових міжнародних економічних інститутів, вибух світової торгівлі та небачене розширення міжнародного співробітництва – все це стало ключовими елементами післявоєнного міжнародного економічного порядку. До 1940 р. Сполучені Штати не хотіли докладати жодних зусиль ні для стабілізації світової економіки, ні задля підтримки світової політичної системи. Наслідком була катастрофічна депресія та неминуча війна. Але під час і після війни Сполучені Штати послідовно прагнули реконструювати світову економіку.

Міжнародна торгівля та інвестиції зростали в період між 1938 і 1973 роками швидше, ніж в будь-який інший період після 1815г. (табл. 1.3) [37].

Таблиця 1.3

Світовий експорт, 1938-1974 рр. (млрд. дол. США)

Роки	Вартість
1938	21,1
1948	53,9
1958	96,0
1960	107,8
1965	156,5
1970	265,7
1972	355,3
1974	729,2

Порівняння темпів зростання ВВП в до-і післявоєнний період показує значне прискорення зростання після 1950 року. Більшість індустриальних країн подвоїли темпи зростання в період між 1950 і 1960 рр. у порівнянні із періодом 1913-1950 рр. Світова торгівля відіграла ключову роль в даному зростанні: торгівля промисловими товарами збільшилася в 1,4 рази швидше, ніж виробництво промислових виробів у період між 1950 і 1970 рр.

Місце Сполучених Штатів у цих процесах можна прослідкувати за даними табл. 1.4 [65]. Посилення ролі США у світовій економіці, на думку американських дослідників, було пов'язане із результатами Другої світової війни. Друга світова війна була, за своєю суттю, протиборством матеріальних можливостей, в ході якого перемога дісталася тій стороні, яка змогла краще сконцентрувати технічний та людський потенціал. Події 1939-1945 рр. показують та підкреслюють перевагу економіки США. Сполучені Штати мали не тільки найбільш потужні виробничі ресурси, але й продуктивність праці у них була вищою, ніж у будь-якій іншій країні. До 1944 року на долю США припадало 40% світового виробництва озброєння, а продуктивність праці була вдвічі вищою, ніж у Німеччині і вп'ятеро вищою, ніж у Японії. В результаті ВВП США збільшився з \$88,6 млрд. в 1939 році до \$135 млрд. у 1944 році.

Таблиця 1.4

Торгівля США та світова торгівля, 1949-1973 рр. (млрд. дол. США)

Роки	США	Індустриальні країни	Світовий експорт	Частка США серед індустриальних країн (%)	Частка США в світі (%)
1949	12,1	33,8	55,2	35,8	21,9
1960	20,6	78,8	114,6	26,1	17,5
1970	43,2	208,3	283,7	20,7	15,2
1973	71,3	376,8	524,2	18,9	13,6

США були не лише першою за економічною могутністю державою післявоєнного часу. Їм належить першорядна роль у відновленні Західної Європи та Японії, що послужило важливою рушійною силою у загальному повоєнному економічному зростанні. Відображенням цього є наростання

експорту індустриальних країн. У свою чергу розширення міжнародної торгівлі було багато в чому зумовлене зниженням митних тарифів, конвертованістю валют і більшою відкритістю економік, що також стимулюються Сполученими Штатами.

Дані щодо зниження митних тарифів наведено у табл. 1.5 [36].

Таблиця 1.5

Усереднені глобальні митні тарифи, 1940-1990 рр. (%)

Роки	Усереднені тарифи, %
1940	40
1950	25
1960	17
1970	13
1980	7
1990	5

Зростання світової економіки відбувалося за участю кількох нових міжнародних інститутів, утворених наприкінці Другої світової війни на міжнародній конференції у Бреттон Вудсі, штат Нью-Гемпшир, США. До них належали Міжнародний Валютний Фонд (МВФ), Міжнародний Банк Реконструкції та Розвитку та Генеральна Угода з Тарифів та Торгівлі (ГАТТ), що з'явилася декількома роками пізніше.

Наявність формальних і неформальних інститутів регулювання економічних відносин між державами є однією із найяскравіших рис післявоєнного міжнародного економічного порядку. Ще в 1920-ті роки було утворено велику кількість головним чином неформальних інститутів для регулювання економічних відносин між країнами, що значно ускладнилися. Інститути, створені між 1942 та 1948 роками, відігравали незрівнянно велику роль. Вони підпорядковували міжнародні економічні відносини певним принципам. Ці принципи включали конвертованість валют, зниження торгових бар'єрів, систему фіксованих обмінних курсів та загалом були спрямовані на підтримку стабільності міжнародної системи торгівлі та платежів.

Сполучені Штати відігравали першорядну роль в інституціоналізації світової економіки. Вони володіли основними запасами золота в 1945 році, і це послужило основою запровадження фіксованих обмінних курсів валют. Було встановлено золотий еквівалент долара, що дорівнює \$35 за унцію золота. Уряди країн-членів МВФ фіксували свої валюти щодо долара та брали на себе зобов'язання підтримувати це співвідношення. Сполучені Штати забезпечували левову частку резервів МВФ, і це гарантувало їм більшість голосів під час ухвалення рішень Фонду. У теоретичному плані роль США у післявоєнній світовій економіці відображена в теорії гегемоністської стабільності [19].

З початку 2000-х років виразно позначилися зміни у розстановці сил у світовій економіці, а частково вже й у світовій політиці. Те, що було передбачено американським вченим П. Кеннеді близько 20 років тому, починає збуватися - центр світового впливу повільно, але неухильно зміщується в Азію. Китай, ВВП якого зріс у чотири рази з часу початку економічних реформ у 1978 році, продовжує нарощувати свій потенціал. Щорічні темпи зростання китайської економіки коливаються в межах 8,5-10%, причому, за деякими припущеннями, справжні масштаби свого зростання Пекін свідомо тримає в секреті, можливо, він прагне цим приховати реальне зростання витрат на оборону.

Більшість аналітиків приходять до висновку, що темпи розвитку Китаю залишаться високими і дотепер і країна «приречена» перетворитися за найближчі 20 років на другу державу світу за основними показниками. Лише обсяг цінних паперів США, що є в розпорядженні КНР, дає країні серйозні можливості впливу на Сполучені Штати та світову фінансову систему. Більшість дослідників, щоправда, передбачають, що надто швидкі реформи призведуть до неминучої кризи Пекіну, але такі «пророцтва» звучать уже два десятиліття.

Згідно із прогнозами, до 2040-2050 років на долю Китаю буде приходиться 14-15% світового ВВП. Наявність цих перспектив виступає свого роду мультиплікатором нинішньої економічної, політичної та військової

могутності, додатково збільшуючи «міжнародне століття» Пекіна. Не дивно, що боротьба за вплив на нього, за доступ на китайського ринку, вибудовування з одного боку схем стримування КНР, а з іншого - його поступової інтеграції - стає однією із домінантів світової політики [58].

Стрімкий прорив до вищої ліги світових держав здійснює також і Індія. За останні 10 років її економіка зростала в середньому на 8% на рік, причому це зростання, яке забезпечується переважно за рахунок внутрішніх, а не іноземних інвестицій, вважається більш стабільним та здоровим, ніж у Китаї. Індія перетворюється на один із двигунів світового технологічного прогресу, а через 20-30 років вона, згідно із прогнозами, стане третьою світовою державою після США та Китаю. Індія - один із головних всесвітніх постачальників програмного забезпечення та низки інших високих технологій. В країні сформувався потужний середній клас, який є більш численним, ніж у Європейському Союзі.

Звичайно, Індія та Китай залишаються відносно слабкорозвиненими країнами з величезними масами населення, що живуть у злиднях. Але люди там уже не проживають на межі бідності, як це було ще 5-10 років тому, що надає більшої стабільності цим країнам, особливо Індії, яка є цілком стійкою демократією.

Наскільки можна судити, головна мета Індії - стати найважливішим фактором впливу у всій Азії, зокрема у її нестабільних частинах (Великий Близький Схід, особливо Іран та країни Перської затоки). Індія активізує і миротворчу діяльність, надаючи підтримку найбільшим військовим контингентам в межах відповідних операцій ООН.

У Південній та Південно-Східній Азії знаходиться група успішних «азіатських тигрів», що активно розвиваються. Високих показників зростання досягла Південна Корея, давно вийшла із довгострокової кризи Японія. У світлі сказаного вище не підлягає сумніву, що змагання за вплив на Азіатський регіон стає головною складовою світової політики та глобальної економіки.

З боку Заходу (США) щодо Китаю переважає тактика «стримування» та одночасного інтегрування їх у глобальну економіку, причому за збереження

залежності країни від зовнішніх поставок енергоносіїв. Індію вже ніхто не «стримує», а навпаки, робляться активні спроби орієнтувати її на користь Заходу. При цьому сама вона перетворюватися на союзника однієї із сторін не поспішає, віддаючи перевагу відносно самостійному багатовекторному курсу.

В Азії спостерігається тенденція до формування регіонального економічного центру - м'якого інтеграційного блоку, здатного через десятиліття стати наймогутнішим осередком економічної сили. Такий блок може ґрунтуватися на Асоціації країн Південно-Східної Азії (АСЕАН). Не виключено, що подібний альянс переросте у формальне інтеграційне об'єднання на кшталт Північноамериканської угоди про вільну торгівлю (НАФТА) або Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) минулих років. Можливим є посилення юаня, єни та рупії за рахунок долара. Передбачається, що становленню нового об'єднання буде здійснена серйозна протидія (насамперед із боку США), однак, цей процес навряд чи вдасться зупинити.

Одночасно набирає сили нове явище - зростання націоналізму, яке спостерігається в країнах Азійського регіону, що розвиваються. Він проявляється у відносинах між самими країнами Азії (конфлікти між Японією та Китаєм, Японією та Південною Кореєю, пов'язані з різним трактуванням історії), але передусім стосовно Заходу. Азіатські держави, які відчувають впевненість у своїх силах, прагнуть скинути ідеологічне та культурне панування, яке їм століттями нав'язував Захід. Вони заявляють про готовність притримуватися - або за підтримки сусідів, або поодиночі - самостійної лінії в економіці та політиці.

Висновок до першого розділу

Встановлено, що глобалізацію (особливо в економічній сфері) не слід розглядати як абсолютно новий та унікальний процес. Можна швидше говорити про декілька історичних хвиль розвитку міжнародної економіки, однією з яких

є сучасний період. Іншими словами, глобалізацію можна представити не як постійно зростаючий лінійний процес, а як процес, що має «піки» і «спади», тобто періоди розвитку та скорочення, а іноді стагнації. В економічному сенсі глобалізація сприяє поглибленню спеціалізації та міжнародного поділу праці. У її умовах ефективніше розподіляються засоби й ресурси, що, зрештою сприяє підвищенню середнього рівня життя і розширенню життєвих перспектив населення (при нижчих витратах на дані процеси).

Сьогодні під сталим розвитком слід розуміти процес економічних, соціальних та управлінських змін, спрямованих на узгодження економічної діяльності, використання природних ресурсів, вирішення соціальних проблем, розвитку науково-технічного прогресу з метою підвищення якості життя теперішнього покоління людей, без шкоди для задоволення потреб майбутніх поколінь.

З'ясовано, що стійкість конкурентних позицій регіону або держави, зокрема соціальних, економічних, науково-технічних, фінансових, інфраструктурних, інноваційних, екологічних, політико-правових та інших залежить від різнопланових факторів глобального середовища. У контексті дослідження гео економічної позиції держави особливо значущими є такі конкурентні позиції:

- наявність розвиненого науково-технічного потенціалу та науково-інформаційного середовища;
- забезпеченість висококваліфікованими кадрами та компетентними трудовими ресурсами;
- збалансована фінансово-економічна система, спроможна до економічної самостійності та кредитоспроможності;
- налагоджена система надійних гарантій та зобов'язань для підприємницької та інноваційної діяльності, що зводять до мінімуму негативні наслідки економічного ризику, що є важливим для залучення іноземних інвестицій.

Встановлено, що за рівнем економічної глобалізації Україна дещо втратила свої переваги, опустившись на дві сходинки у порівнянні з 2019 роком та зайнявши 25 місце серед 192 країн світу, що, не дивлячись на це, характеризує національну економіку як досить глобалізовану в економічному сенсі. Якщо говорити, про соціальну та політичну складові індексу глобалізації за версією КОФ, то протягом досліджуваного періоду Україна демонструє більш високі значення рівня політичної глобалізації. Отримані результати свідчать, що зусилля уряду спрямовані в більшій мірі на посилення позицій в сфері членства у міжнародних організаціях, участі в міжнародних програмах та місіях, підписанні міжнародних договорів, розширенні мережі іноземних представництв на території країни, тоді як соціальна сфера, що включає культурну інтеграцію, розвиток транскордонних зв'язків та відносин, розвиток інформаційно-комунікаційної інфраструктури має дещо нижчі бальні показники, що призводить до деякого зниження загального результату за індексом глобалізації України.

Виявлено, що на сьогодні в азіатському регіоні спостерігається тенденція до формування регіонального економічного центру більш відомого як «м'який інтеграційний блок», що здатний через десятиліття стати наймогутнішим осередком економічної сили. Такий блок може ґрунтуватися на Асоціації країн Південно-Східної Азії (АСЕАН), що вже існує протягом тривалого періоду часу. Не виключено, що подібний альянс переросте у формальне інтеграційне об'єднання на кшталт Північноамериканської угоди про вільну торгівлю (НАФТА) або Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) минулих років. Можливим є посилення юаня, єні та рупії за рахунок долара, особливо в контексті дестабілізації економічної ситуації в США внаслідок пандемії. Передбачається, що становленню нового об'єднання буде здійснена серйозна протидія (насамперед із боку США), однак, цей процес навряд чи вдасться зупинити, що, в результаті, дещо змінить модель глобального лідерства.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ГЛОБАЛЬНОГО ЛІДЕРСТВА НА РЕАЛІЗАЦІЮ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

2.1. Порівняльна оцінка регіональних аспектів глобального лідерства в контексті реалізації концепції сталого розвитку

За даними ряду провідних міжнародних досліджень, значного прогресу було досягнуто у забезпеченні наявності порівнянних на міжнародному рівні даних щодо цілей сталого розвитку станом на 2021 рік, що дещо полегшує проведення статистичних досліджень на глобальному рівні. Кількість показників, включених до глобальної бази даних із дослідження проблематики сталого розвитку в глобальних масштабах, збільшилася зі 115 у 2016 році до приблизно 160 у 2019 році та 211 у 2021 році.

Хоча, незважаючи на покращення, у всіх областях сталого розвитку, як і раніше, існують великі прогалини в даних з точки зору географічного охоплення, своєчасності та необхідного рівня дезагрегування. Аналіз показників у Глобальній базі даних індикаторів цілей сталого розвитку показує, що за 5 із 17 цілей менше половини зі 193 досліджуваних країн чи областей мають порівнювані на міжнародному рівні дані. Відсутність даних на рівні країн викликає особливе занепокоєння щодо Цілі 13 (дії в галузі клімату), за якою в середньому є дані лише за 1 із 6 країн. Дефіцит даних на рівні країн також значний у галузях, пов'язаних зі стійким розвитком міст і спільнот (Ціль 11), миром, справедливістю та сильними інститутами (Ціль 16), стійким виробництвом та споживанням (Ціль 12) та гендерною рівністю (Ціль 5). Більше того, заходи блокування, вжиті для боротьби із поширенням COVID-19, перешкоджали збору даних протягом більшої частини 2020 року, збільшуючи розрив у можливостях країн звітувати за багатьма показниками, які характеризують цілі сталого розвитку на національному рівні (рис. 2.1) [68].

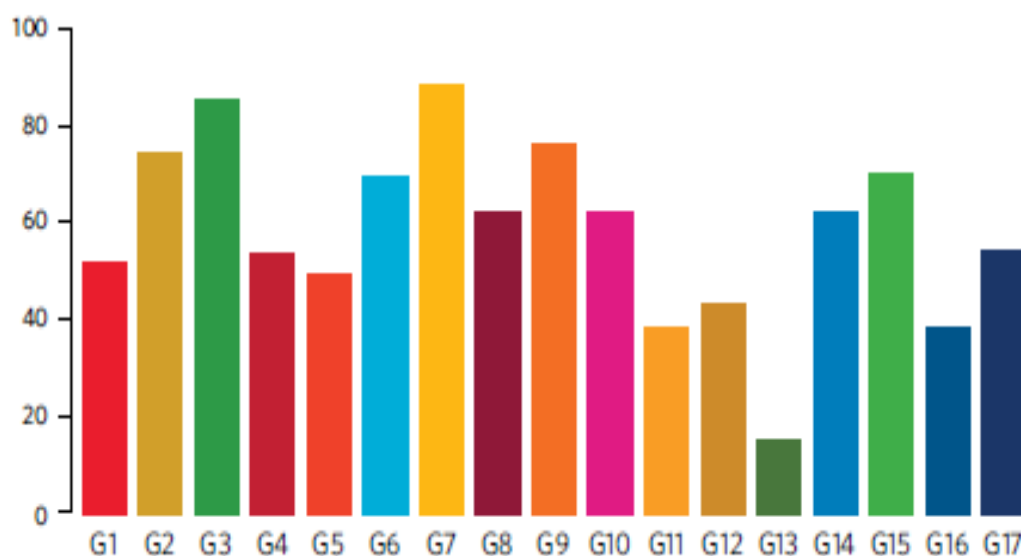

Рис. 2.1. Частка країн (регіонів) світу із наявними даними за цілями сталого розвитку (у відсотках), 2020 рік

Своєчасність даних також є проблемою в сфері моніторингу реалізації цілей сталого розвитку за державами світу. Наприклад, остання доступна база даних щодо показників зміни клімату (Ціль 13) відноситься до 2015 року. Середній показник останнього доступного року для даних за бідністю (Ціль 1) та освітою (Ціль 4) відноситься до 2016 року (рис. 2.2) [68].

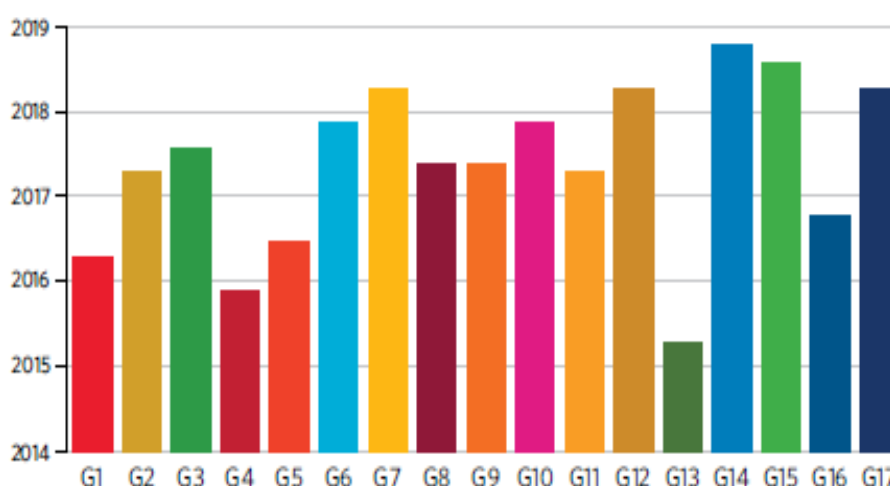

Рис. 2.2. Останній доступний рік за оновленням баз даних (середньозважене значення за показником), за цілями сталого розвитку, 2020 рік

COVID-19 ще більше продемонстрував уразливість національних інфраструктур даних та інформації. На таке, здавалося б, просте запитання, як «Скільки людей померло від COVID-19?», у багатьох країнах неможливо відповісти через відсутність повної системи реєстрації актів громадянського стану, що добре функціонувала б. У всьому світі лише 62% країн мають систему реєстрації смертності, яку у 2015-2019 роках було сформовано принаймні на 75%; у країнах Африки на південь від Сахари цей показник становив менше ніж 20%.

Під час пандемії багато країн також зіштовхнулися із проблемою перерв у зборі даних, викликаних заходами щодо блокування. Важливі операції, такі як перепис населення, були серйозно порушені, можна сказати, проігноровані в глобальних масштабах (рис. 2.3) [68].

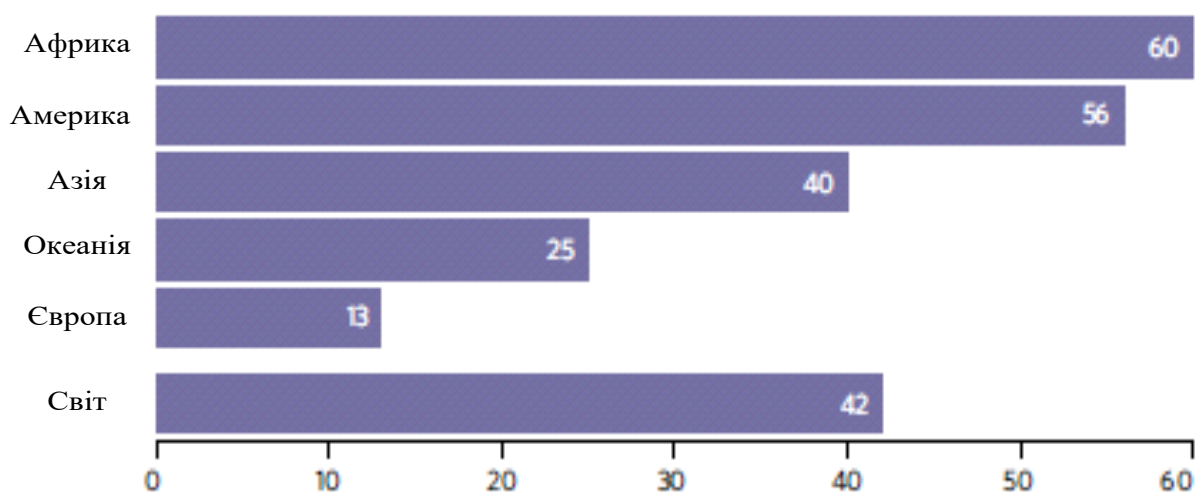

Рис. 2.3. Частка країн, які відклали переписи населення, заплановані на 2020 чи 2021 рік, за регіонами світу, %

Проведені дослідження показали, що близько 42% країн були змушені відкласти переписи населення, заплановані на 2020 або 2021 рік, як мінімум на один рік. Європейські країни, багато з яких зазвичай використовують реєстри населення, а не традиційні переписи, постраждали менше. Лише 13% переписів у європейських країнах було зірвано порівняно з 60% в Африці, як це можна прослідувати за даними, наведеними на рис. 2.3.

Заходи соціального захисту є основними для запобігання та скорочення бідності у країнах, які прагнуть до глобального лідерства. Проте до 2020 року лише 46,9% населення світу було охоплено хоча б однією грошовою допомогою із соціального захисту, внаслідок чого до 4 мільярдів осіб залишилися без гарантування соціального захисту (рис. 2.4) [68].

Рис. 2.4. Частка всього населення, фактично охопленого хоча б одним видом соціальному захисту, за рівнем доходу в країні, 2020 рік

До пандемії більша частина населення (85,4%) у країнах із високим рівнем доходу була ефективно охоплена принаймні одним із видів соціального захисту, порівняно з трохи більше однією десятої частини населення (13,4%) у країнах з низьким рівнем доходу. Розрив в охопленні соціальним захистом ще більший для тих, хто вважається вразливим, лише 7,8% з них охоплені соціальною допомогою у країнах із низьким рівнем доходу.

До пандемії було досягнуто сталого прогресу у зниженні смертності від неінфекційних захворювань в глобальних масштабах. У період з 2010 по 2019 роки ймовірність смерті від будь-якого із чотирьох основних неінфекційних захворювань (серцево-судинні захворювання, рак, діабет та хронічні респіраторні захворювання) для людей віком від 30 до 70 років знизилася з 19,9% до 17,8% (рис. 2.5) [68].

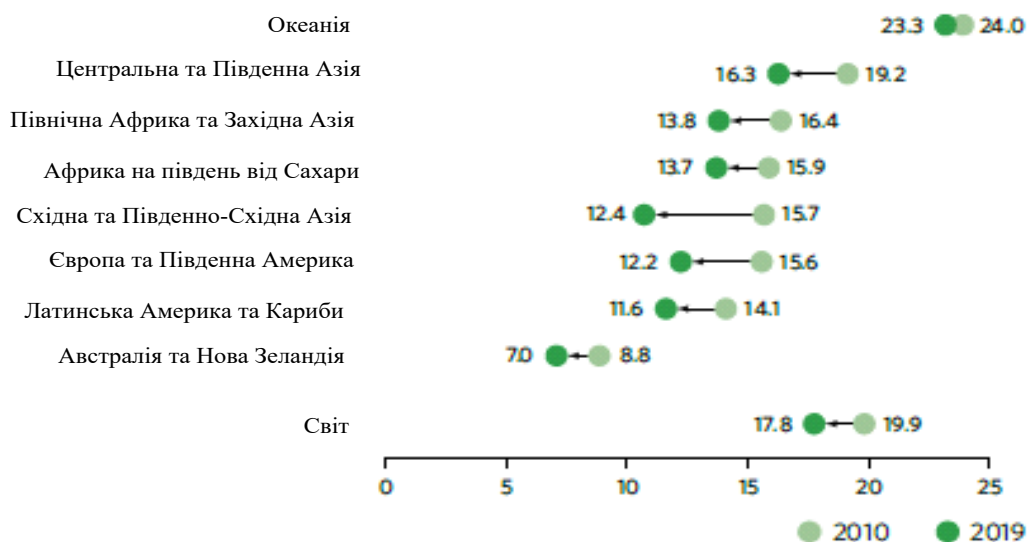

Рис. 2.5. Імовірність смерті від будь-якого з чотирьох основних видів неінфекційних захворювань, люди віком від 30 до 70 років, 2010 та 2019 роки, %

Прогрес у забезпеченні того, щоб усі діти закінчували початкову та середню школу протягом досліджуваного періоду часу був досить повільним. У період з 2010 по 2019 рік глобальні показники завершення початкової та середньої школи збільшились з 82% до 85% та з 46% до 53% відповідно (рис. 2.6) [68].

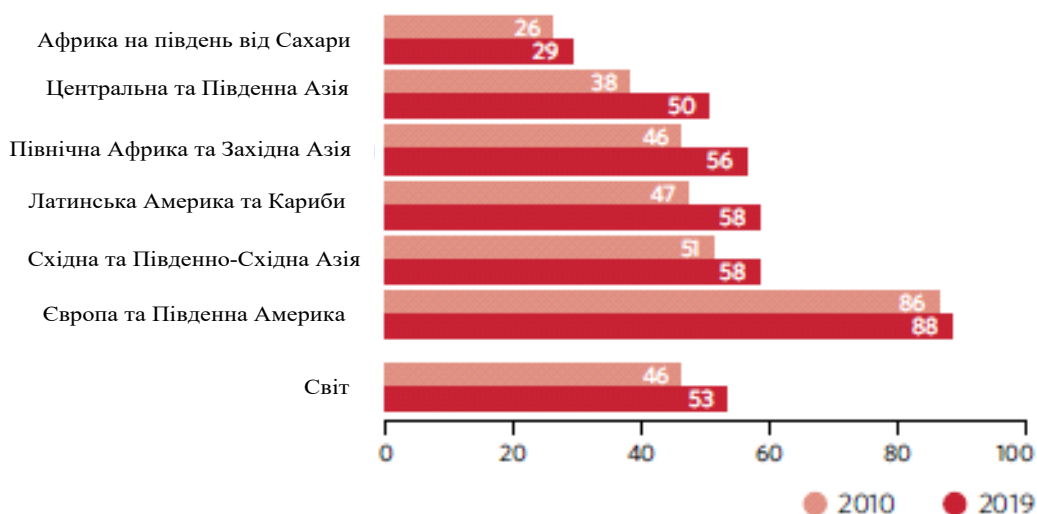

Рис. 2.6. Рівень закінчення середньої школи, 2010 та 2019 роки, %, за регіонами світу

У країнах Африки на південь від Сахари показник завершення початкової освіти зріс з 57% у 2010 році до 64% у 2019 році, тоді як рівень середньої освіти зріс з 26% до 29%, залишивши цей регіон найбільш відстаючим у гонках за глобальне лідерство в контексті реалізації цілей сталого розвитку.

Показник глобального рівня доступу до електроенергії покращився з 83% у 2010 році до 90% у 2019 році, при цьому 1,1 мільярда людей отримали електрику вперше (рис. 2.7) [68].

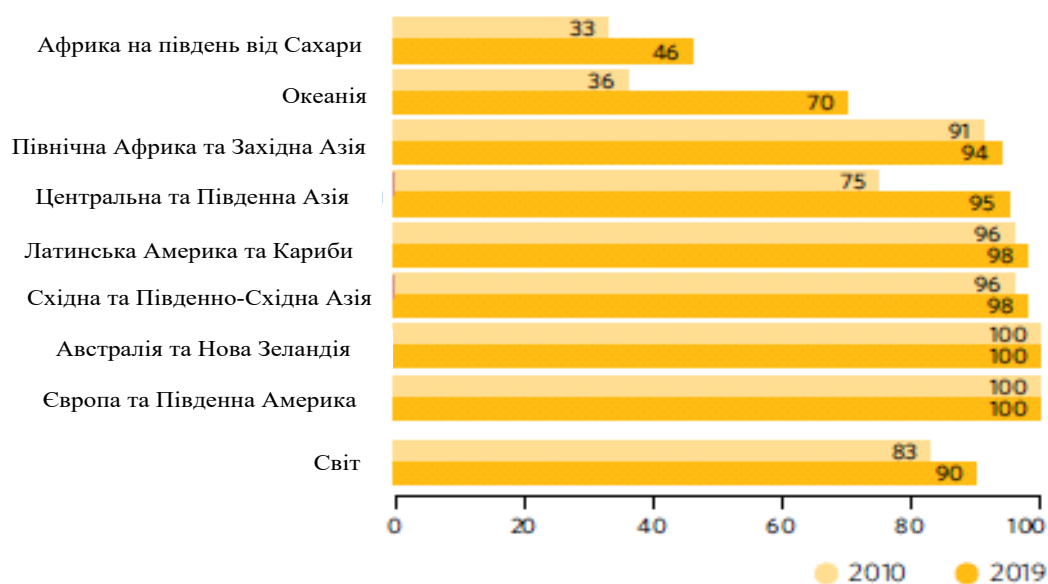

Рис. 2.7. Частка населення, що має доступ до електроенергії, 2010 та 2019 роки, %, за регіонами світу

Тим не менш, 759 мільйонів людей все ще залишаються без доступу до носіїв електроенергії в 2019 році, причому три чверті з них – у країнах Африки на південь від Сахари (97 млн. у міських районах та 471 мільйон у сільській місцевості). За нинішніх темпів зростання даних показників, 660 мільйонів людей все ще будуть позбавлені електрики у 2030 році, переважна більшість з яких (555 мільйонів) проживатимуть у країнах Африки на південь від Сахари.

До 2020 року рівень безробіття у світі досяг 6,5% що на 1,1 відсоткового пункту більше порівняно із попереднім роком. Число безробітних у світі збільшилося на 33 мільйони людей і досягло 220 мільйонів. Ще 81 мільйон людей взагалі залишили ринок праці (рис. 2.8) [68].

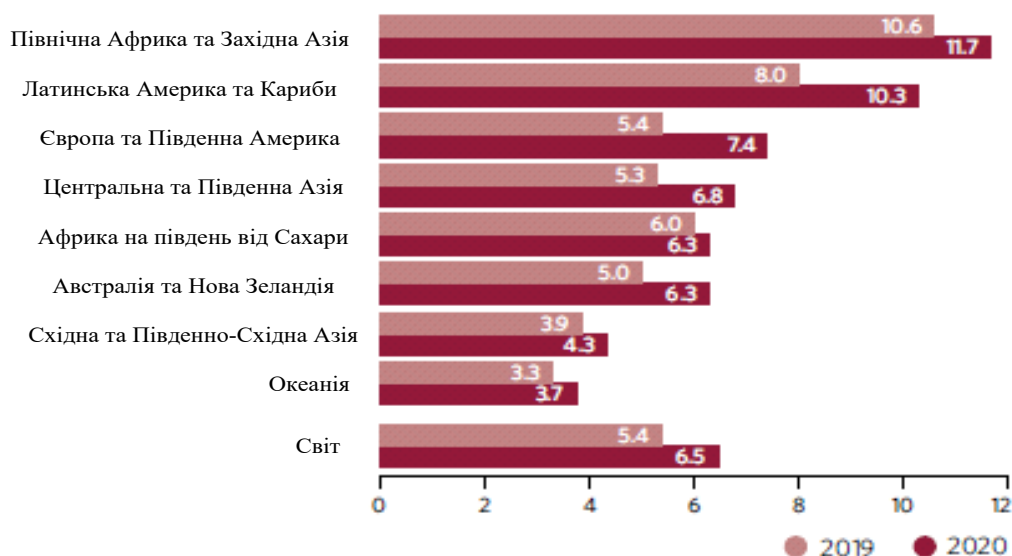

Рис. 2.8. Рівень безробіття, 2019 та 2020 роки, %, за регіонами світу

Латинська Америка та Карибський басейн, Європа та Північна Америка зареєстрували зростання рівня безробіття не менше ніж на 2 відсоткові пункти. Особливо сильно постраждали молодь та жінки, втрати у зайнятості яких становили 8,7% та 5,0%, відповідно, у 2020 році, порівняно з 3,7% для дорослих загалом та 3,9% для чоловіків. До пандемії рівень безробіття серед молоді вже був утричі вищим, ніж серед дорослих. Під час кризи жінки частіше, ніж чоловіки, вибували зі робочої сили, ніж чоловіки, через декретну відпустку. Це ще більше збільшило існуючий гендерний розрив у показниках участі в робочій силі.

Структурний перехід в глобальній обробній промисловості найкраще відображається переходом до більш технологічно складної продукції. У промислово розвинених країнах у виробництві переважає середньо- та високотехнологічна продукція. У 2018 році частка середньо- та високотехнологічного виробництва складала 49,0% в розвинених регіонах і 41,4% в регіонах, що розвиваються, порівняно із 8,9% в найменш розвинених країнах (рис. 2.9) [68]. У першій половині 2020 року світове виробництво пережило серйозний спад, спричинений глобальними локдаунами.

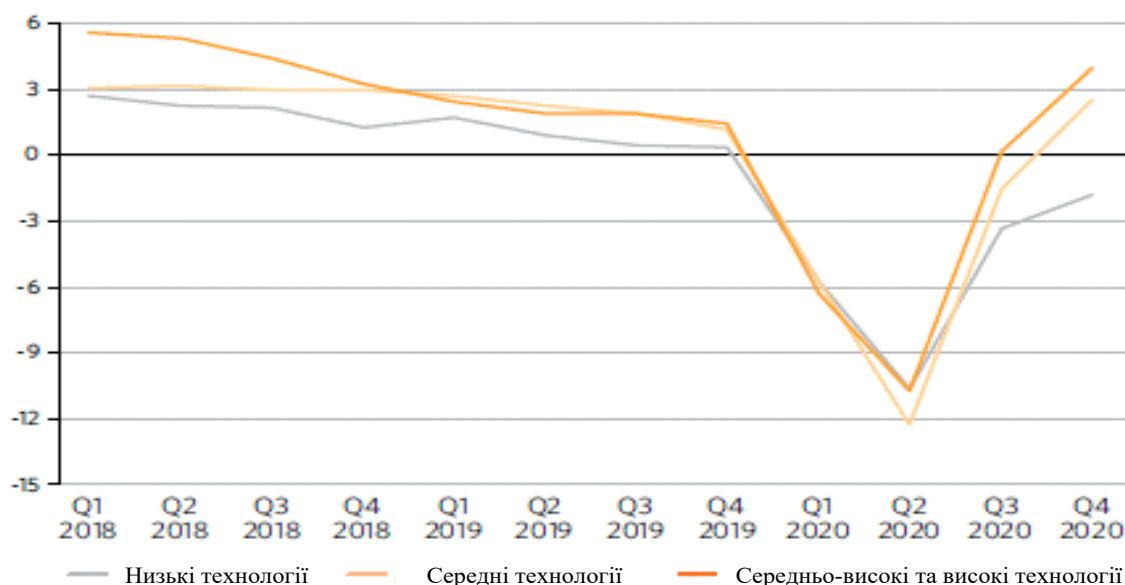

Рис. 2.9. Темпи зростання світового виробництва в обробній промисловості порівняно з тим же кварталом попереднього року, у розбивці за технологічною інтенсивністю, перший квартал 2018 року – четвертий квартал 2020 року, %

Однак до третього та четвертого кварталів 2020 року в більшості країн з'явилися ознаки відновлення економіки, в основному за рахунок середньо- та високотехнологічного виробництва. У четвертому кварталі 2020 року дані сектори продемонстрували зростання майже на 4% порівняно із аналогічним періодом 2019 року. Цьому зростанню сприяло підвищення попиту на комп'ютерну електроніку у зв'язку із глобальним переходом до роботи із дому, до дистанційного навчання та електронної комерції. В останньому кварталі 2020 року у світовому виробництві низькотехнологічної продукції спостерігалось негативне зростання (-1,8%).

Погано спланована та некерована урбанізація призводить до розриву між забезпеченням інфраструктури та концентрацією населення, що призводить до неадекватної мережі вулиць та відсутності надійних транспортних систем. Це знижує потенціал міст для використання економії від масштабу та агломерації. Лише близько половини населення світу живе в межах 500 метрів ходьби від

малолітражних транспортних засобів (таких як автобуси або трамваї) та в межах 1 000 метрів від систем з високою пропускнуою спроможністю (таких як поїзди та пороми), за даними за 2019 рік це 610 міст у 95 країнах (рис. 2.10) [69].

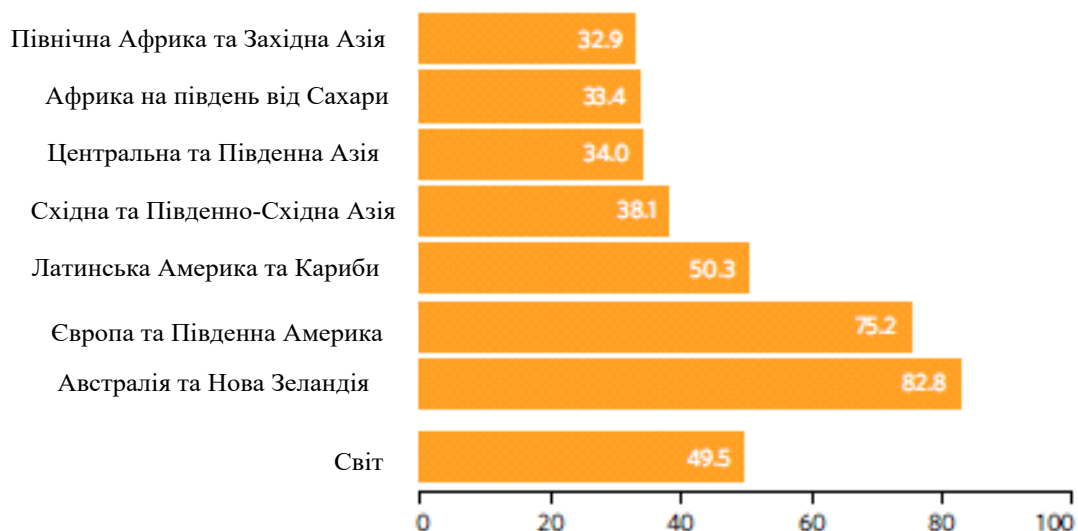

Рис. 2.10. Частка міського населення, яке має зручний доступ до громадського транспорту, 2019 рік, %, за регіонами світу

З 2015 року про вбивства правозахисників, журналістів та профспілкових активістів повідомлялося більш ніж у третині держав світу (рис. 2.11) [68].

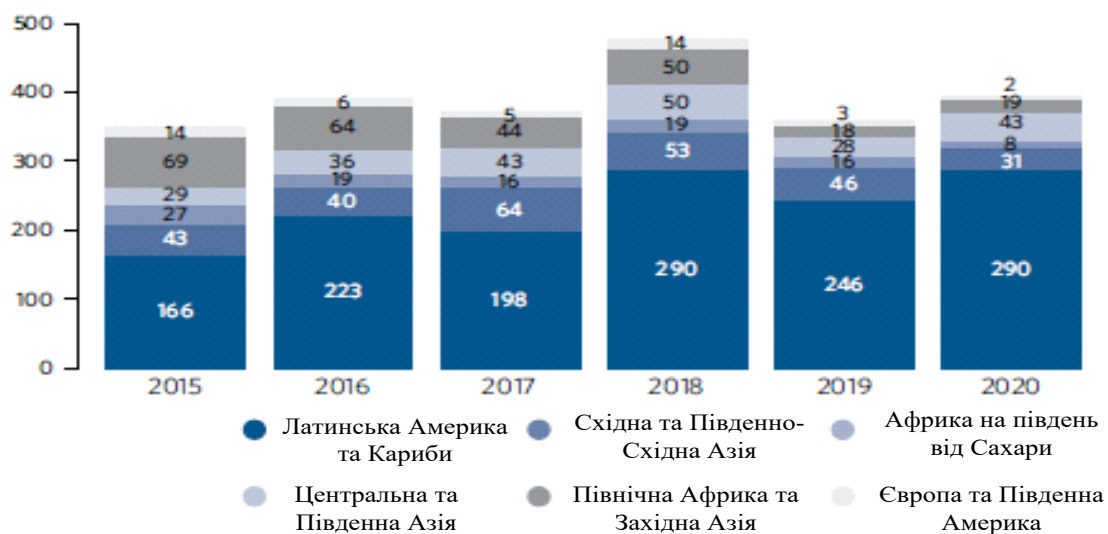

Рис. 2.11. Число вбитих правозахисників, журналістів та профспілкових активістів за регіонами світу, 2015-2020 рр., чол., за регіонами світу

Ці смерті продовжуються, незважаючи на пандемію. У 2020 році у 32 країнах було зареєстровано вбивства 331 правозахисника (на 18% більше, ніж у 2019 році), а також 19 насильницьких зникнень у 14 країнах. Жінки становили 13% жертв, а Латинська Америка залишається найбільш постраждалим регіоном в світлі даної цілі сталого розвитку. У 2020 році також було вбито 62 журналісти, що є найнижчим показником щорічної смертності за останнє десятиліття. Прояв політичної волі щодо судового переслідування злочинців в даній сфері є ключем до запобігання новим смертям. Крім того, держави світу повинні усвідомити життєво важливий внесок громадських діячів у побудову більш справедливих суспільств, заснованих на верховенстві закону, що також позитивно відзначатиметься на економічному розвитку та побудові основ для наближення до світових лідерів.

У 2019 році 86% населення Європи та Північної Америки користувалися Інтернетом, і більшість людей у цьому регіоні могли працювати, робити покупки та вчитися віддалено під час локдаунів, спричинених COVID-19 (рис. 2.12) [68].

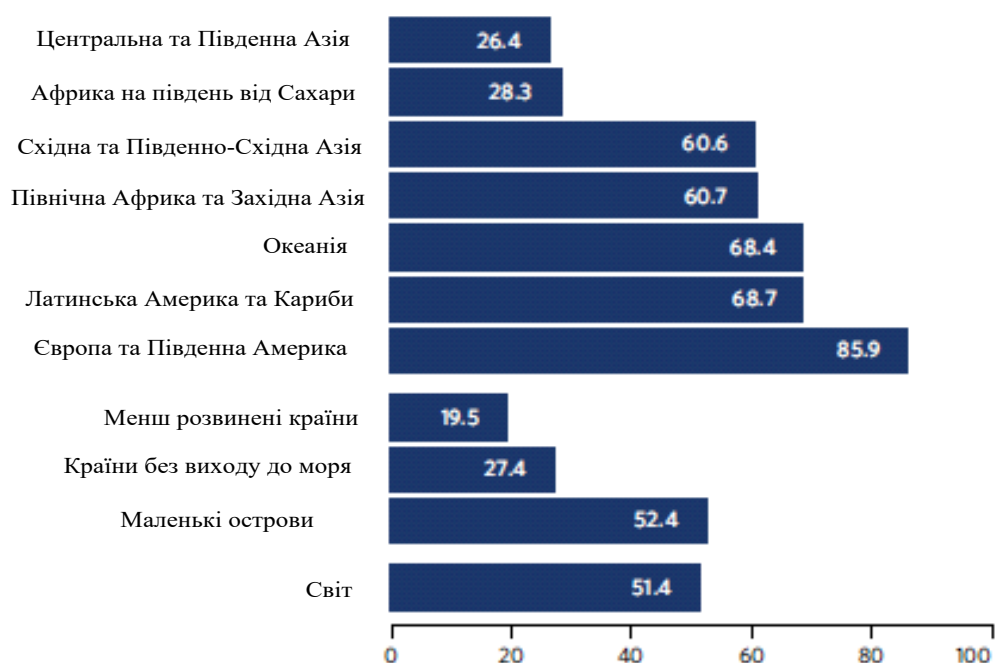

Рис. 2.12. Відсоток осіб, що користувалися Інтернетом, 2019 рік, %, за регіонами світу

У Центральній та Південній Азії та Африці на південь від Сахари до Інтернету підключено трохи більше чверті населення. Вартість доступу до Інтернету та підключених до нього пристроїв, а також відсутність відповідних навичок є найбільшими бар'єрами для доступу у значній частині світу. Задля сприяння покращення ситуації у відстаючих регіонах необхідно продовжувати колективні зусилля щодо підключення 49% населення світу, що залишилися без даного підключення. Для їх повного інтегрування в мережу потрібною є тісна співпраця між урядами, політиками та операторами мереж. Фіксований широкосмуговий зв'язок чинить значний вплив на розвиток світової економіки. У найменш розвинених країнах фіксовані мережі майже повністю відсутні: на 100 мешканців припадає лише 1,3 абонента.

Таким чином, можна підсумувати, що загалом країни з необхідною інформаційно-технологічною (ІТ) інфраструктурою та набором інноваційних навичок виявилися більш стійкими, і показники їх економічної діяльності в контексті забезпечення сталого розвитку залишились порівняно стабільними. У середині 2020 року 20% менш розвинених держав зіштовхнулися із обмеженнями у здатності працювати віддалено через неадекватне ІТ-обладнання або інфраструктуру. Така нерівність наголошує на необхідності розумних, оптимальних інвестицій для створення необхідної інфраструктури та формування правильних навичок для підтримки віддаленої роботи, навчання, збору та зберігання даних. Такі інвестиції є життєво необхідними для того, щоб менш розвинені держави світу могли оперувати в економічному сенсі більш ефективно під час криз та стимулювати інновації та перетворення, необхідні для задоволення їх потреб та досягнення цілей сталого розвитку.

2.2. Аналіз перспектив втримання глобального лідерства США та його впливу на глобальну економіку

Яку роль будуть відігравати Сполучені Штати Америки на міжнародній арені протягом наступних 15-20 років достовірно невідомо. А ось чи будуть

США здатні працювати із новими партнерами в перебудованій міжнародній системі - одне із найбільш важливих питань. Хоча, за прогнозами провідних експертів, рівень міжнародного співробітництва Сполучених Штатів дещо знизиться, вага США на міжнародній арені, скоріше за все, буде тільки зростати [1]. Їх майбутню роль в архітектурі міжнародної системи важко прогнозувати, а домінування США можна варіювати в широких межах.

США, швидше за все, до 2030 року залишаться «першими серед рівних» в числі великих держав. Це відбудеться через низку причин: великі фінансові та матеріальні ресурси, величезна територія і традиційна роль світового лідера. Крім економічної переваги, домінуюча роль США у світовій системі забезпечувалася демонстрацією як жорсткої, так і «м'якої» сили [5]. З урахуванням швидкого підйому інших країн, «Ера однополярності» завершується, і «Пакс Американа», епоха домінування США в міжнародній політиці, що почалася в 1945 році, підходить до свого кінця.

Контекст, в якому будуть діяти США як глобальна сила, кардинально зміниться. У західних партнерів США спостерігається відносне зниження темпів економічного зростання. Однак після Другої світової війни наступила епоха, коли глобальний розвиток залежить від країн Великої Сімки (G-7), які є лідерами в економічному і в політичному планах. Тому США будуть розраховувати свої сили і вплив, використовуючи ресурси таких альянсів. Протягом наступних 15-20 років їх позиціонування в світі стане більш масштабним. Вони будуть діяти вибірково, застосовуючи для вирішення конкретних проблем свій набір інструментів і партнерських зв'язків [8].

За рахунок технологічної активності Сполучені Штати збережуть лідерство в розвитку зв'язку і створення соціальних мереж. Однак недержавні суб'єкти також продовжать нарощувати свої силові можливості за допомогою Інтернету [10]. Тому, щоб зберегти лідерство, державним інститутам США доведеться дуже активно взаємодіяти із різними партнерами, використовуючи прийоми дипломатії і проявляючи конструктивні підходи. Тобто лідерство

США збережуться вже як результат їх традиційного статусу і нових дипломатичних зусиль.

Становище США в світі буде визначатися тим, наскільки вони допоможуть іншим країнам в боротьбі зі світовою кризою, наскільки будуть відповідати типовим уявленням про роль могутньої держави, що склалися після 1945 року. Якщо Азія опиниться в «статусі» Європи дев'ятнадцятого століття і початку двадцятого, то США доведеться виступати своєрідним балансиром, забезпечуючи регіональну стабільність. Навпаки, падіння долара як світової резервної валюти і заміна його іншою валютою або кошиком валют буде одним із найбільших зримих свідчень втрати США глобальних економічних позицій, що також значно розхитає політичний вплив Вашингтона [13].

Заміна Сполучених Штатів Америки іншою глобальною силою, а також створення нового міжнародного порядку найбільш вірогідні протягом 2020-2030 років. При будь-якому позитивному сценарії за цей час жодна із сил або центрів сили, швидше за все, не зможе досягти того ж рівня впливу. Економіки, що розвиваються, звичайно, мріють з часом зайняти місце в перших рядках списку ключових багатосторонніх інститутів, таких як ООН, МВФ або Міжнародний банк. Однак поки що вони не витримують конкуренції. Характерно, що відчуваючи роздратування і навіть певні «ревнощі» до лідерства США, ці країни виграють в такій ситуації. Більш того, вони зацікавлені в конкуренції із лідерством Сполучених Штатів, оскільки це стимулює їх економічний розвиток і політичну консолідацію. При цьому варто зазначити, що країни, які розвиваються, навряд переможуть у конкурентній боротьбі - у них немає єдиної альтернативної ідеї, вони не утворюють класичні блоки. Навіть Китай в перспективі орієнтований на поділ регіональних структур. Колапс впливу США може призвести до тривалого періоду глобальної анархії [16].

Отже, однією із найважливіших змінних складових майбутнього міжнародного порядку стане розвиток Сполучених Штатів Америки в найближчі 15-20 років. Вплив економічного спаду на зростання країни

неминуче, і він вже відчувається. Однак майбутню роль США в міжнародних відносинах оцінити дуже складно. Масштаби їх впливу в глобальній системі важливі: на короткостроковій основі - для підтримки системних суспільних благ, особливо, безпеки, а в довгостроковій перспективі до 2030 року - через зростання невизначеності, пов'язаної із швидкими геополітичними змінами. Навіть до 2030 року перехід до багатопольярного світу навряд чи завершиться. Та й багатопольярність, як сформована система, ще під питанням.

Відновлення економіки США послужить «плюсом» з точки зору можливостей міжнародної системи впоратися із серйозними глобальними змінами, що відбуваються протягом тривалого перехідного періоду. Проте, навіть сильні Сполучені Штати не зможуть самотійно вирішувати зростаючі глобальні проблеми, особливо, в умовах швидкого перерозподілу впливу. З іншого боку, при економічній слабкості країн, що стоять в оборонній позиції, США буде ще складніше боротися з основними глобальними викликами.

У другому кварталі 2021 року економіка Сполучених Штатів залишалася досить потужною, темпи зростання в річному обчисленні склали 6,6%, що є достатнім для того, щоб підняти економіку вище за рівень, який був зафіксований до пандемії. При цьому зростання у другому кварталі перевищило показник першого кварталу на 6,3%, згідно із оцінкою Бюро економічного аналізу, оскільки фіскальні стимули продовжували підтримувати функціонування економіки, а вакцинація населення дозволила зняти більшість обмежень. Так, зростання реального ВВП у другому кварталі 2021 року відобразило збільшення витрат на особисте споживання, інвестицій у нежитлові основні фонди, експорту, а також витрат державних та місцевих органів влади, які були частково компенсовані зниженням приватних інвестицій у товарно-матеріальні запаси, інвестицій у основний капітал житлового сектора та витрат федерального уряду. Імпорт, який є від'ємним показником при розрахунку ВВП, збільшився (рис. 2.13) [45]. Основна частина економіки США - споживання та інвестиції у житлове будівництво -

забезпечили 7,22% зростання у другому кварталі 2021 року (рис. 2.13), при цьому споживання додало 7,8%, а інвестиції у житлове будівництво – 0,58%.

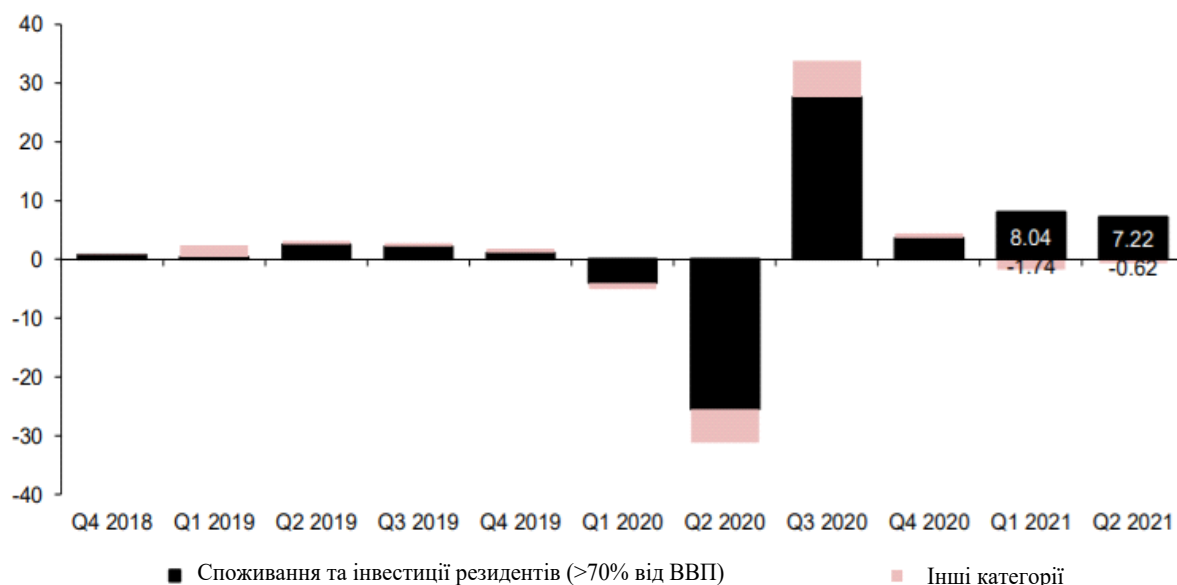

Рис. 2.13. Обсяги загального зростання ВВП США, відсоткових пунктів, 2018-2021 рр.

Витрати на особисте споживання збільшилися на 11,9% у другому кварталі 2021 року, після зростання на 11,4% у першому кварталі цього ж року (рис. 2.14), додавши 7,8% до загального зростання ВВП у другому кварталі та 8,04% у першому [49].

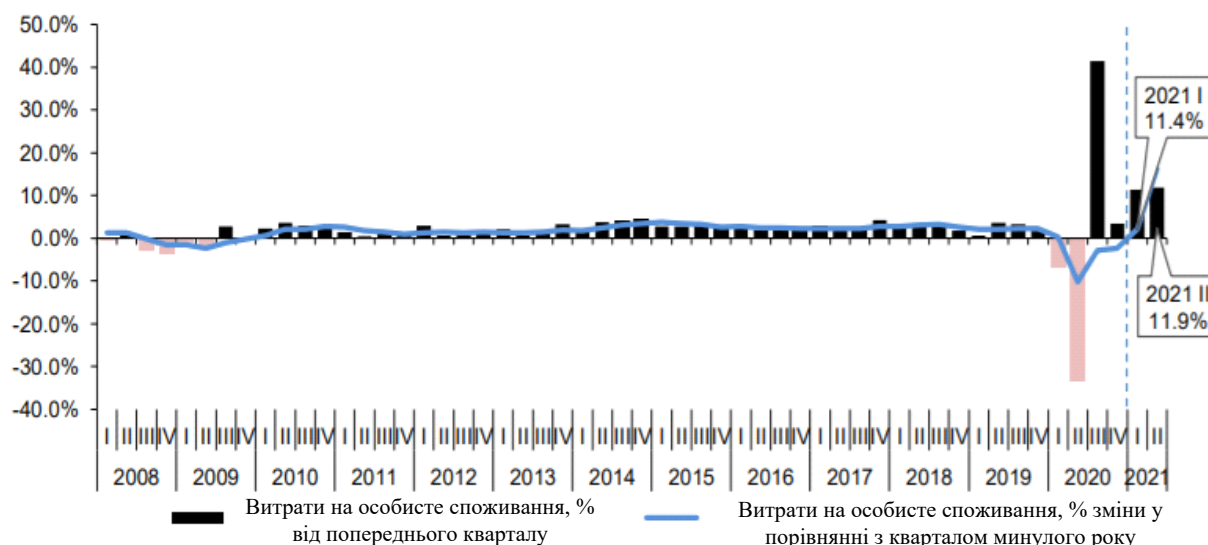

Рис. 2.14. Обсяги зростання витрати на особисте споживання в США, відсоткових пунктів, 2008-2021 рр.

У другому кварталі 2021 року інвестиції в основний капітал в США збільшилися на 3,4%, причому інвестиції в житлове будівництво скоротилися на 11,5%, а інвестиції в нежитловий сектор зросли на 9,3% (рис. 2.15) [48].

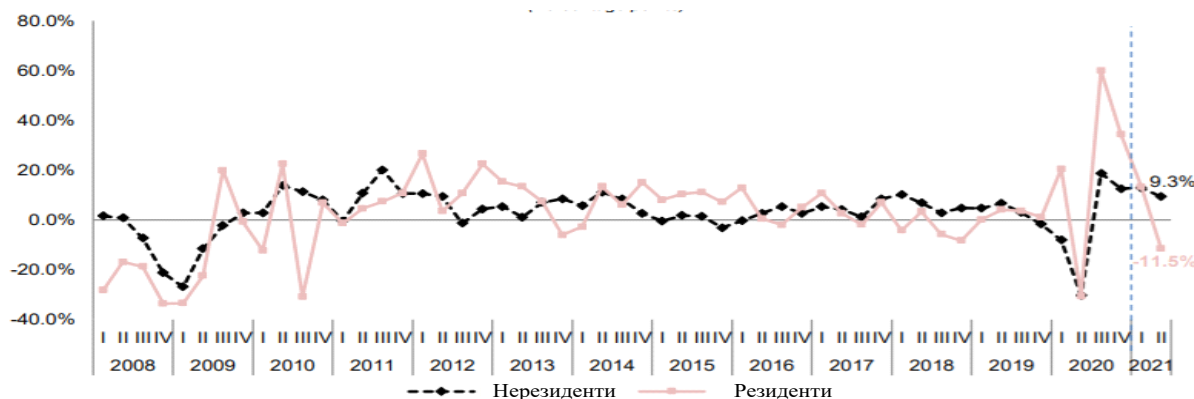

Рис. 2.15. Обсяги зростання інвестицій в основний капітал за економікою США, відсоткових пунктів, 2008-2021 рр.

Зростання інвестицій в основний капітал нежитлового сектора виразилося у збільшенні інвестицій у продукцію із високим ступенем інтелектуальних вкладень (дослідженнями та розробками, а також програмне забезпечення) та обладнання (транспортне обладнання). Таким чином, нежитлові інвестиції додали 1,21% до зростання ВВП США у другому кварталі 2021 року, але, з іншого боку, інвестиції у житловий сектор відняли 0,58% від даного зростання [40]. Зміни у вартості приватних товарно-матеріальних запасів також зменшили обсяги зростання ВВП у другому кварталі 2021 року на 1,3%. Внаслідок негативного впливу змін в обсягах інвестицій у житлове будівництво та товарно-матеріальні запаси валові приватні внутрішні інвестиції у другому кварталі 2021 року знизилися на 4%, скоротивши темпи зростання економіки країни у другому кварталі 2021 року на 0,67% [73].

Промислове виробництво в США в серпні 2021 року зросло на 0,4%, що виявилось менше, ніж прогнозувалося, але цього виявилось достатньо, щоб

забезпечити зростання на 0,3% більше за допандемічний рівень лютого 2020 року (рис. 2.16) [39]. Відносно «скромне» зростання промислового виробництва США може бути пояснене глобальним дефіцитом пропозиції, так як нові хвилі пандемії викликали трансформації у глобальних ланцюжках поставок, особливо в Азії.

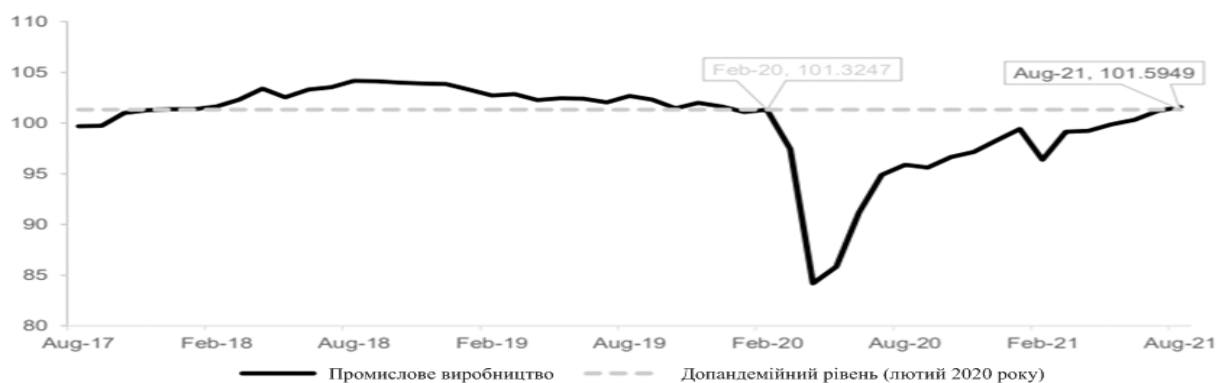

Рис. 2.16. Обсяги зростання промислового виробництва в США, відсоткових пункти, 2018-2021 рр.

Індекс споживчих цін для всіх міських споживачів в США, який вимірює вартість повсякденних товарів та послуг, від продуктів харчування до стоматологічних послуг, у серпні 2021 року зріс на 5,3% у річному обчисленні. Ціни, без урахування вартості продуктів харчування та енергії, також були більш «стриманими» у серпні 2021 року - базовий Індекс споживчих цін склав 4,0%, знизившись з 4,3% у липні 2021 року (рис. 2.17) [42]. У місячному обчисленні зростання цін у липні-серпні 2021 році сповільнилося до 0,3% порівняно з 0,5% у липні та 0,9% у червні.

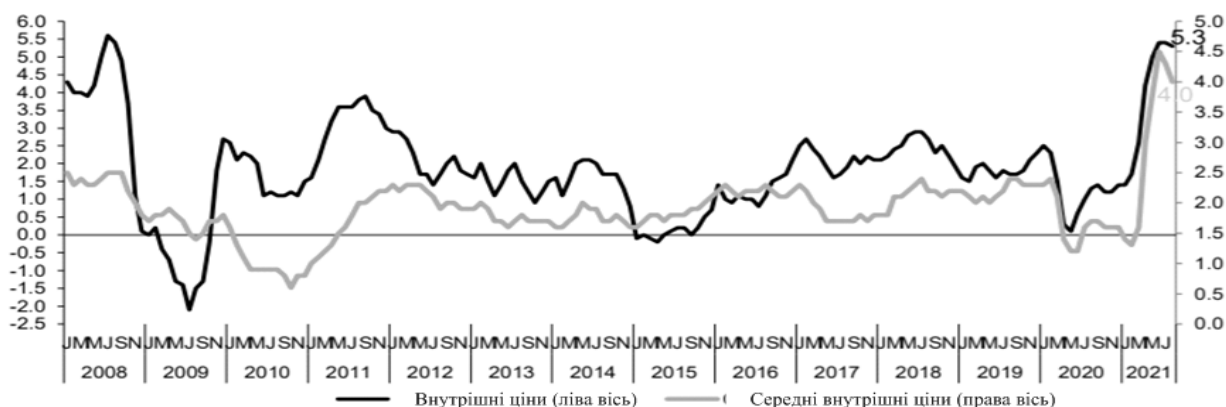

Рис. 2.17. Щомісячна динаміка внутрішніх цін в США, відсоткових пунктів, 2008-2021 рр.

Таким чином, не дивлячись на позитивні тенденції, які можна спостерігати за розглянутими показниками, що характеризують економіку США та перспективи даної держави як лідера в глобальних масштабах, варто звернути увагу також і на конкурентні переваги інших держав, які прагнуть до покращення різних сфер своєї діяльності (рис. 2.18) [41]. Так, спостерігається скорочення розриву між США та їх конкурентами, а також між Заходом та «іншими». Передбачається, що у майбутньому США як і раніше залишаться світовим лідером в області науки і технологій, але розрив з Китаєм, Індією та іншими країнами скоротиться. У США все ще залишиться найбільша кількість провідних університетів, в той час як в Азії вона зростає, а в Європі скоротиться [53].

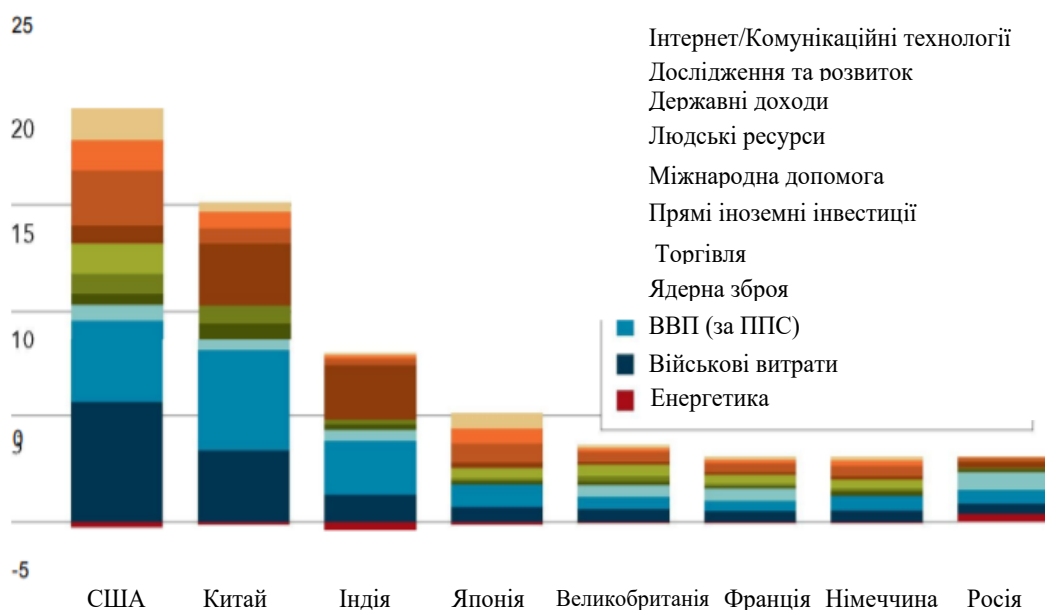

Рис. 2.18. Глобальні сфери впливу США по відношенню до інших провідних держав світу, у відсотковому співвідношенні, 2020 рік

Таким чином, при будь-якому сценарії США доведеться продовжити боротьбу зі зростаючим поширенням впливу інших потужних гравців, а зробити це практично неможливо, тому що, як вже відзначалося, вплив не

можна утримувати нескінченно саме з позицій гегемона. Нами пропонується розглянути наступні можливі сценарії розвитку подій (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Глобальний вплив США: нинішній стан та можливі тенденції

Елементи впливу	Нинішній стан	Тенденції	Фактори
Економіка	До 2005 року частка США у світовому ВВП була стійкою. В даний час вона становить близько 24 відсотків (ринковий курс) світового ВВП, що робить США єдиною країною з найбільшою часткою.	Однак частка США у світовому ВВП продовжить падати. Таким чином, США стає другою за величиною державою за паритетом купівельної спроможності.	Китай та Індія безпрецедентно набирають силу. Зростання США в XIX столітті, що вимірюється показниками в світовому ВВП, відбувався повільніше.
Військова сила	Здатність США підтримувати поточні витрати на оборону викликає серйозне занепокоєння. Протягом декількох десятиліть спостерігається спадна тенденція витрат на оборону як частини національної економіки США.	Витрати на основні програми значно зросли за останні кілька десятиліть. Тепер складно повернутися назад, щоб збільшити частку військових витрат в майбутньому.	Частка країн G-7 в обсязі світових військових витрат знизиться. І хоча до 2030 року США залишаться провідною військовою державою, розрив із іншими країнами буде скорочуватися, а залежність від Сполучених Штатів історичного партнерського альянсу значно скоротиться.
Політика	США як і раніше мають незаперечну перевагу, хоча однополярність вже відійшла в минуле.	Зараз немає конкуруючої альтернативи західному ліберальному порядку, хоча ряд держав постають проти гегемонізму США.	«Перевантаженість» США підвищеними до них вимогами викликає ризик їх відмови від ролі світового політичного лідера
Наука та технології	США як і раніше лідирують, але у Вашингтона зростає занепокоєння з приводу зниження в країні рівня освіти і кваліфікації.	Значні та стабільні інвестиції Китаю могли б перетворити його в рівного США конкурента до 2030 року.	Технології стають все більш доступними мережевим міжнародним компаніям. Щоб утримати лідерство в ключових сферах, все частіше потрібно співпрацювати із міжнародними партнерами.
«М'яка сила»	Першість США, що досягається за допомогою «жорсткої» і «м'якої» сили, робить їх унікальною державою серед інших великих держав	Розрив з іншими країнами буде напевно скорочуватися, але Китай навряд чи буде конкурувати із США в «м'якій» силі до 2030 році.	Можливість США залучати кращих фахівців і ресурси гарантують їм подальший розвиток науки і технологій, що забезпечить економічне лідерство.

Отже, значна кількість гравців і складні взаємодії між ними передбачають нескінченну різноманітність можливих сценаріїв глобального лідерства. Але можна виділити чотири архетипи майбутнього, які представляють окремі шляхи розвитку до 2030 року. В реальності майбутнє, швидше за все, буде складатися із елементів всіх цих альтернативних світів (рис. 2.19 та рис. 2.20).

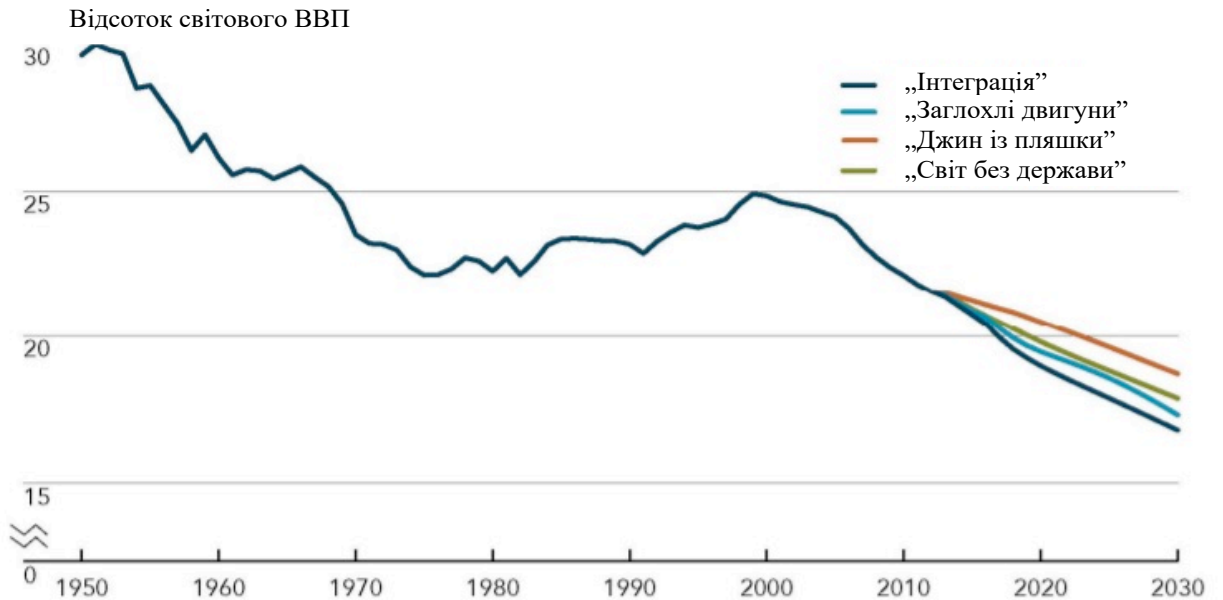

Рис. 2.19. Доля США в реальному світовому ВВП, 1950-2030 рр.

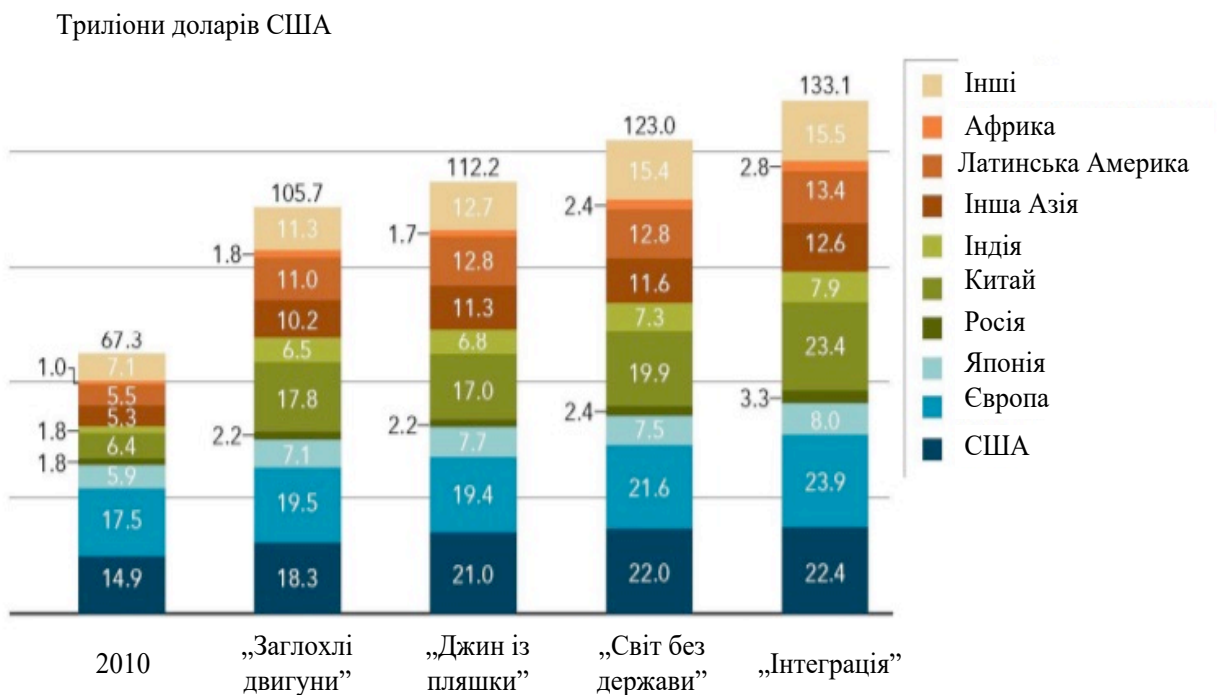

Рис. 2.20. Ієрархія світового ВВП за сценаріями розвитку до 2030 року

Так, графік на рис. 2.19 показує частку США в реальному світовому ВВП за чотирьох можливих сценаріїв. Графік на рис. 2.20 ілюструє схеми перестановки в структурі світового економічного впливу в розрізі регіонів (виміряного відповідно до частки регіонів / країн в світовому ВВП) в 2010 році і за чотирма сценаріями на 2030 рік. Чотири сценарії - це:

- «Заглухлі двигуни» - сценарій, в якому США і Європа «замикаються в собі» і глобалізація зупиняється;
- «Інтеграція» - світ, в якому США і Китай співпрацюють, що веде до співпраці у вирішенні глобальних проблем;
- «Джин з пляшки» - світ, в якому домінують економічні нерівності;
- «Світ без держави» - сценарій, за яким недержавні гравці займають лідерські позиції у вирішенні глобальних проблем.

2.3. Аналіз перспектив глобального лідерства Китаю та його впливу на глобальну економіку

Протягом останнього десятиліття відносини між США та Китаєм вступили у нову фазу, що характеризується загостренням конкуренції. Внаслідок того, що розрив у всеосяжній глобальній могутності скоротився, прагнення Пекіна до національного «реваншу» збіглося із поглибленням напруженості у відносинах зі Сполученими Штатами через давні суперечки щодо Тайваню, Південно-Китайського моря та американської військової присутності в Азії. Крім того, з'явилися нові спірні моменти і розбіжності з приводу торгівлі та технологій, що постійно загострюються, які, в свою чергу, привели двосторонні відносини в найгірший стан за останні десятиліття. Навіть загальні загрози, такі як пандемія коронавірусної хвороби 2019 року (COVID-19), виявилися приводом для двох сторін для обміну звинуваченнями та боротьби за глобальне лідерство. Проблеми у взаємовідносинах між двома

найбільшими економіками світу призводять до стану турбулентності в міжнародному співтоваристві [56].

Китайська влада відверто визнає неминучість конкуренції, але відкидає думку про неминучість конфлікту. Така перспектива передбачає, що Пекін визнає важливість наявності збалансованої конкурентної стратегії, що дозволяє уникнути катастрофічних помилок. При цьому не існує жодного офіційного документу у якому було б викладено стратегію управління конкуренцією зі США. А якщо він і існує, його зміст не доступний громадськості, і вона не повинна очікувати, що Пекін опублікує його з огляду на «делікатність» питання. Проте питання, які могла б вирішити подібна стратегія, залишаються актуальними.

Міжнародна стратегія Китаю спрямована на встановлення першості країни в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні. Держава також прагне встановити китайське лідерство у міжнародному порядку. Проте, змагання Китаю за глобальне лідерство не повинне відкладатися до моменту забезпечення регіональної першості. Стратегічні орієнтири держави передбачають поєднання цих двох важливих стратегічних напрямків, спираючись на ідею про те, що прогрес у досягненні цілей регіонального чи глобального рівня може сприяти прогресу у досягненні іншої цілі. У разі успіху Китай перевершить Сполучені Штати і стане головною регіональною державою та провідною світовою державою. Однак глобальне лідерство Китаю матиме мало подібності до тих форм, в яких воно виражалось за попередніх світових лідерів, таких як Сполучені Штати та Великобританія. Здійснюючи часткову глобальну гегемонію, зосереджену головним чином у Євразії, на Близькому Сході та в Африці, китайське глобальне лідерство характеризуватиметься опорою на фінанси, дипломатичну взаємодію та допомогу у сфері безпеки для здійснення впливу, при цьому зберігаючи скромну військову присутність за кордоном [70].

Таким чином, ключовий сценарій розвитку конкуренції Китаю зі Сполученими Штатами до 2050 року може включати наступні особливості:

- війна зі Сполученими Штатами виключається, хоча це не виключає можливості мілітаризованих криз або конфліктів обмеженого масштабу (наприклад, проксі-війни);

- Сполучені Штати поважатимуть авторитет Китаю як авторитет світового лідера, навіть якщо Сполучені Штати залишаться потужною нацією;

- Сполучені Штати будуть в переважній більшості випадків утримуватися від заподіяння шкоди китайським інтересам;

- Китай укріпить свою перевагу на більшій частині Євразії, Близького Сходу та Африки, в основному через різнопланову допомогу державам-партнерам;

- першість США скоротиться до американського континенту, хоча вони, як і раніше, можуть зберігати військову, економічну та дипломатичну присутність по всьому світу;

- Сполучені Штати та Китай регулюватимуть розбіжності інтересів відповідно до норм, які будуть підтримуватися Китаєм;

- співробітництво у вирішенні спільних проблем на умовах, що визначаються, в основному, китайцями.

Наслідки успіху Китаю у стратегічному змаганні за глобальне лідерство можуть бути досить серйозними для Сполучених Штатів. Перебуваючи в центрі світової економіки, Пекін матиме всі можливості для того, щоб віддати перевагу своїм економічним потребам та потребам своїх клієнтів над потребами Сполучених Штатів та їхніх союзників. Така ситуація, швидше за все, спричинить погіршення перспективних можливостей Сполучених Штатів за всіма напрямками національної економіки. Не маючи достатніх можливостей для того, щоб відтіснити Китай, Сполучені Штати можуть зіштовхнутися із зменшенням економічних перспектив, міжнародною маргіналізацією та зменшенням здатності визначати вектор розвитку світових економічних відносин [61].

Іншими словами, запорукою реалізації міжнародної стратегії, що сприятиме глобальному лідерству Китаю є опора на його економічну міць та

дипломатичність маневрів, що сприятиме переміщенню Пекіна у більш вигідну позицію, яка дозволить витіснити США. Що стосується інших великих держав світу, то політика Китаю спрямована те, щоб Сполучені Штати та Європа залишалися розділеними у своїй взаємодії із Китаєм, тоді як Росія має тісно співпрацювати з ним як «молодший» партнер. Азіатсько-Тихоокеанський регіон залишиться пріоритетним напрямом розвитку, що дозволить Пекіну послабити альянси США, розширити свою власну мережу держав-партнерів, керувати регіональними багатосторонніми інститутами, та поглиблювати інтеграції регіону до світового економічного, політичного та технологічного порядку. Пекін розглядає світ, що розвивається (країни, що розвиваються), як ключовий «електорат» для свого глобального лідерства, і його міжнародна стратегія спрямована на створення мережі держав-партнерів по всій Євразії, Африці, Близькому Сході та Латинській Америці. Успіх Китаю у затвердженні своєї позиції як головного арбітра у справах Близького Сходу, як головного спонсора економічного розвитку Африки та основного партнера в Латинській Америці може призвести до серйозного послаблення стратегічних позицій Сполучених Штатів як глобального лідера та підірвати їхні позиції в Індо-Тихоокеанському регіоні. Стратегія Пекіна в галузі глобального лідерства також спрямована на посилення впливу Китаю та делегітимізації впливу Сполучених Штатів за відповідними сферами.

Не дивлячись на все вище зазначене, посилення конкуренції інших масштабних держав світу у багатьох відношеннях продовжує підкреслювати виняткову важливість Сполучених Штатів для Китаю. З одного боку, Китай продовжує відчувати сильні економічні стимули до співпраці зі Сполученими Штатами. Сполучені Штати залишаються важливим ринком для китайського експорту та ключовим джерелом життєво важливих технологій, необхідних для підвищення конкурентоспроможності промисловості країни. Китайське судноплавство, імпорт енергоносіїв та багато інших інтересів за кордоном продовжують покладатися на безпеку, що забезпечує американська армія. Дипломатична та економічна міць США також стимулює Пекін співпрацювати

зادля ефективної протидії транснаціональним загрозам, таким як зміна клімату, нерозповсюдження ядерної зброї та тероризм.

З іншого боку, Китай також стикається із зростаючою кількістю стимулів, які підштовхують до послаблення співпраці зі Сполученими Штатами, які стали його головним конкурентом. Влада США залишається найголовнішою перешкодою на шляху об'єднання Китаю з Тайванем, досягнення якого китайські лідери вважають за необхідне для національного відродження. Зусилля США щодо протидії китайській армії, що швидко модернізується, шляхом зміцнення позицій США в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні ускладнило плани Китаю щодо затвердження позицій регіонального лідерства. І в міру розвитку економіки, подальші економічні перспективи глобального лідерства Китаю залежать від його здатності випередити темпи зростання економіки США.

У табл. 2.2 наведено фактичні показники формального двостороннього потенціалу впливу для Китаю та США відповідно до їх відносинах з Індонезією [50].

Таблиця 2.2

Формальний двосторонній потенціал впливу, продуктивність та залежність Індонезії від Китаю та США, 2016-2020 рр.

Країна-інфлюенсер	Країна, на яку чиниться вплив	Рік	Формальний двосторонній потенціал впливу	Продуктивність	Залежність
Китай	Індонезія	2016	0,256	0,451	0,324
Китай	Індонезія	2017	0,262	0,454	0,329
Китай	Індонезія	2018	0,263	0,457	0,329
Китай	Індонезія	2019	0,264	0,461	0,327
Китай	Індонезія	2020	0,261	0,462	0,323
США	Індонезія	2016	0,223	0,384	0,342
США	Індонезія	2017	0,246	0,394	0,356
США	Індонезія	2018	0,260	0,403	0,368
США	Індонезія	2019	0,261	0,410	0,363
США	Індонезія	2020	0,245	0,410	0,341

Продуктивність вимірює обсяг взаємодій між країнами, наприклад, обсяг економічної діяльності через певні проміжки часу у визначеному році. Залежність вимірює, наскільки одна країна залежить від іншої в плані економічної діяльності чи послуг із забезпечення безпеки, наприклад, шляхом вимірювання рівня торгівлі як частки від загального обсягу торгівлі чи частки від ВВП. За даними табл. 2.2 можна прослідкувати, що потенціал впливу Китаю збільшився з 2018 по 2019 рік, незважаючи на невелике зниження залежності Індонезії від Китаю у зв'язку з тим, що знизився показник продуктивності взаємодії даних країн.

На нашу думку, не досить вірно абсолютизувати глобальний вплив якоїсь однієї країни. Так, Сполучені Штати є найвпливовішою країною у всій Західній півкулі, а Німеччина посідає перше місце за впливом здебільшого в Європі, тоді як вплив Китаю поширюється на значну частину Південно-Східної Азії та Африки (рис. 2.21) [50].

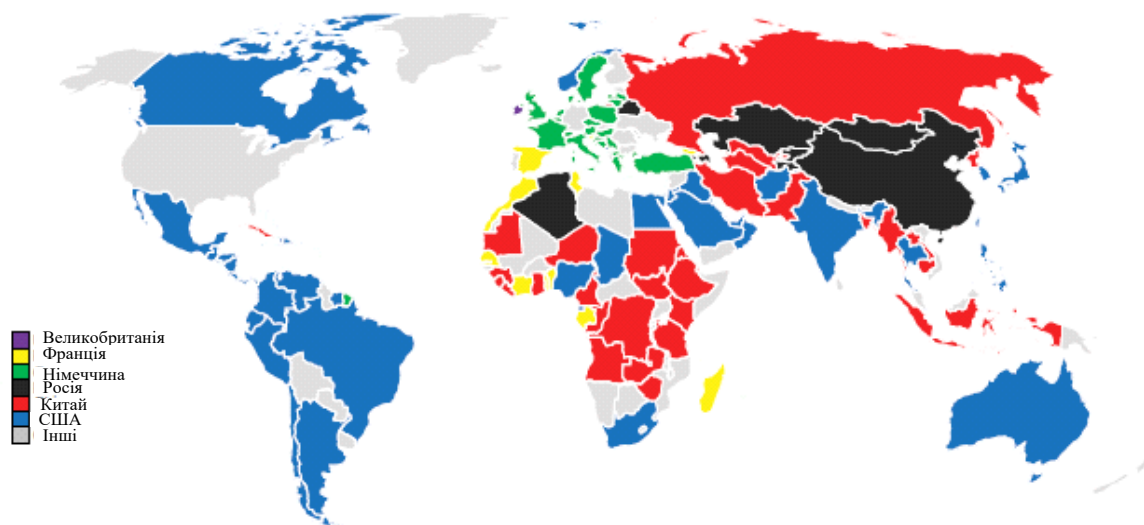

Рис. 2.21. Провідні країни-інфлюенсери за регіонами світу, 2020 рік

Росія займає перше місце за впливом, перш за все, в Центральній Азії, хоча її можливості впливу також поширюються на Білорусь, яка є набагато меншою державою та залежить від більш масштабного сусіда, а також на Алжир, третього за величиною імпортера російської зброї за останні роки. Поряд із цим, вплив колишніх колоніальних держав є набагато обмеженішим:

вплив Франції розсіяний за всією Північною, Західною та Південною Африкою, а Сполучене Королівство демонструє вищий рівень потенціального впливу тільки в Ірландії.

Епоха високого потенціалу впливу, яким користувалися Сполучені Штати протягом усієї холодної війни – і пік якого припав на період війни у В'єтнамі - очевидна. Регіональні держави-члени Організації Договору Південно-Східної Азії (АСЕАН) - Філіппіни та Таїланд - мали особливо міцні відносини у сфері безпеки з Вашингтоном у цей період. Починаючи з 1980-х років американський вплив у регіоні почав спадати. Китайська влада в регіоні почала формуватися з кінця 1980-х років, що також збіглося зі зростанням внутрішньорегіонального впливу даної держави, спричиненого створенням зони вільної торгівлі АСЕАН на початку 1990-х років. Торгова зона АСЕАН набула чинності на початку 1990-х років. Однак деякі країни, такі як Камбоджа і Лаос, виявилися менш спроможними до отримання вигод від даного періоду зростання для побудови своєї власної владної позиції в регіоні, все більше потрапляючи в залежність від інших держав (рис. 2.22) [50].

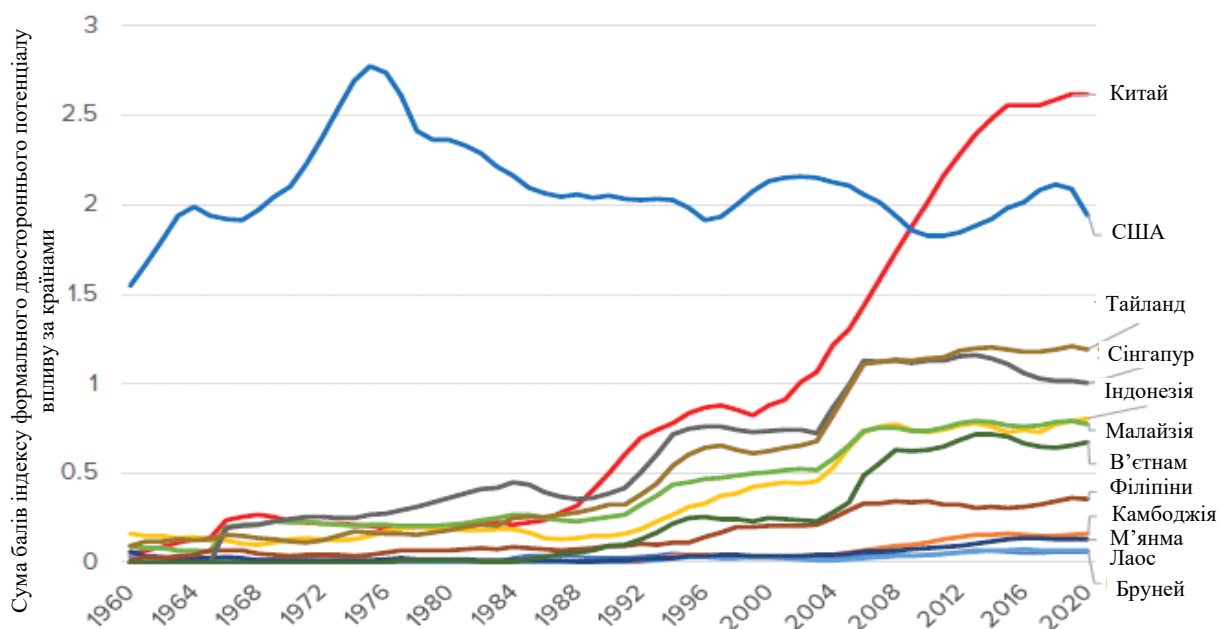

Рис. 2.22. Сума балів індексу формального двостороннього потенціалу впливу у Південно-Східній Азії за ключовими країнами, 1960-2020 рр.

Як видно за трендами, приведеними на рис. 2.22, до 2020 р. вплив США продовжував стагнувати, тоді як вплив Китаю та його внутрішньорегіональні зв'язки досягли свого максимуму на даний момент. Зниження спроможності Сполучених Штатів конкурувати з Китаєм за рівнем економічного розвитку в регіоні, поряд зі зміною вектору направленості інтересів Вашингтона у бік Близького Сходу та інших регіонів у 2000-х рр., залишили можливості для зростання китайської реляційної могутності. Отже, у той час як китайський вплив укорінився в деяких країнах Південно-Східної Азії, інші країни залишаються ареною боротьби між Китаєм та США [51].

Швидке відновлення економіки Китаю свідчить про її силу, але існують й структурні недоліки її функціонування. Так, слабкий внутрішній та зовнішній попит стримують темпи відновлення, незважаючи на широкий спектр заходів, вжитих для пом'якшення наслідків економічної кризи, спричинених глобальною пандемією. Після спалаху пандемії коронавірусу в китайському місті Ухань наприкінці 2019 року, у лютому 2020 року Китай запровадив суворий режим ізоляції, щоб стримати поширення інфекції. Це спричинило безпрецедентний економічний спад на 6,8% у першому кварталі 2020 року, згідно з даними Національного бюро статистики Китаю (рис. 2.23).

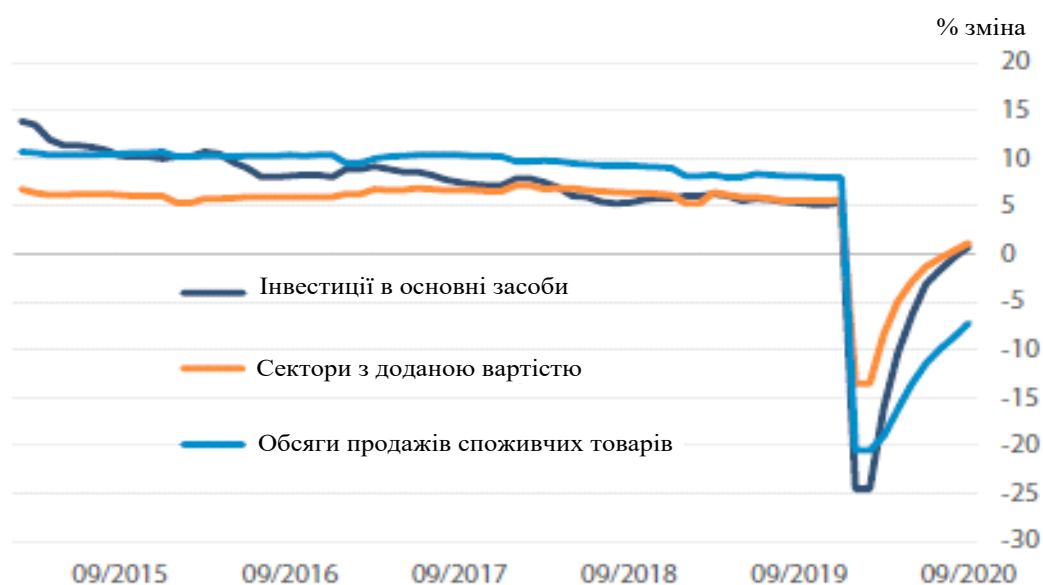

Рис. 2.23. V-подібне відновлення китайської економіки, 2015-2020 рр.

Проте друга за величиною економіка світу, чий валовий внутрішній продукт (ВВП) у 2019 році становив близько 14,8 трлн доларів США, швидко відновилася, увійшовши в стадію V-подібної форми відновлення. У третьому кварталі 2020 року темпи зростання економіки Китаю становили 4,9% ВВП у річному обчисленні порівняно з 3,2% у другому кварталі цього ж року [71].

Зовнішньоторгівельні відносини Китаю за другий квартал 2020 року (рис. 2.24) демонструють, що падіння імпорту та експорту материкового Китаю значно менші, ніж падіння основних торгових партнерів Китаю, а Тайвань, який чудово впорався з вірусом, вирізняється позитивними показниками імпорту та експорту.

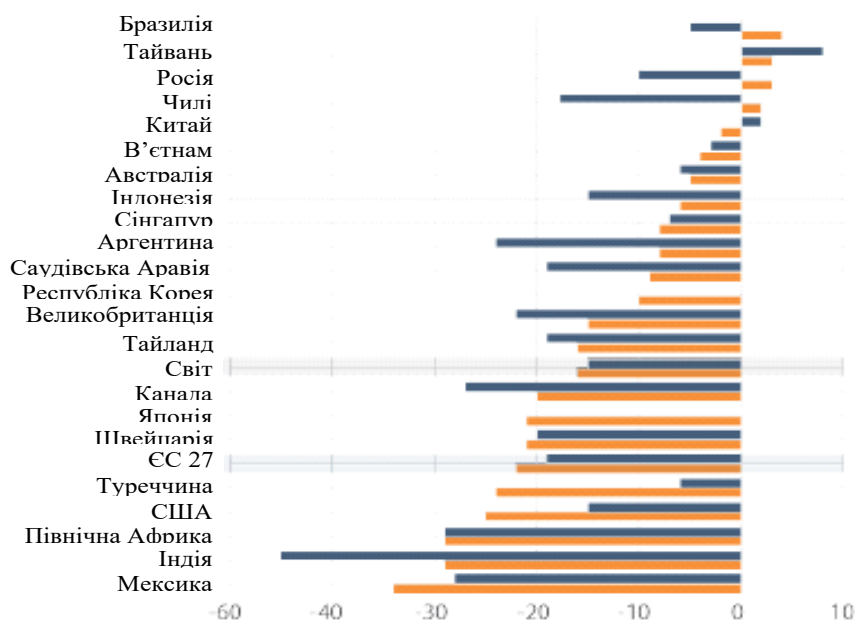

Рис. 2.24. Імпорт та експорт, Китай та інші держави світу, 2020 рік

Китайські дані за вересень 2020 року демонструють зростання експорту на 13,2% до 203 млрд доларів США. Найбільше зростання експорту показали такі його статті, як текстильна пряжа (33,4%), хімічні матеріали та продукти (21,7%), медичні та фармацевтичні товари (9,3%). Особливо високі темпи зростання спостерігалися в експорті екранів (органічних світлодіодів), планшетних комп'ютерів, текстильної продукції, акумуляторних електромобілів і гібридних електромобілів [46].

Загальний обсяг імпорту у вересні 2020 року збільшився на 9,9% і становив 240 млрд. доларів США. До трійки лідерів китайського імпорту входять залізо та сталь (55,8 %), папір (34,8 %) та кольорові метали (33,1 %). Імпорт низки сільськогосподарських товарів, таких як м'ясо та зерно, а також некованого алюмінію та виробів з нього виріс на тризначну величину.

Китай також є світовим лідером із встановлення сонячних та вітряних електростанцій (рис. 2.25). Нещодавня обіцянка Китаю досягти вуглецевого нейтралітету до 2060 року розглядається як така, що має позитивні наслідки для екологізації китайського довгострокового економічного планування [60].

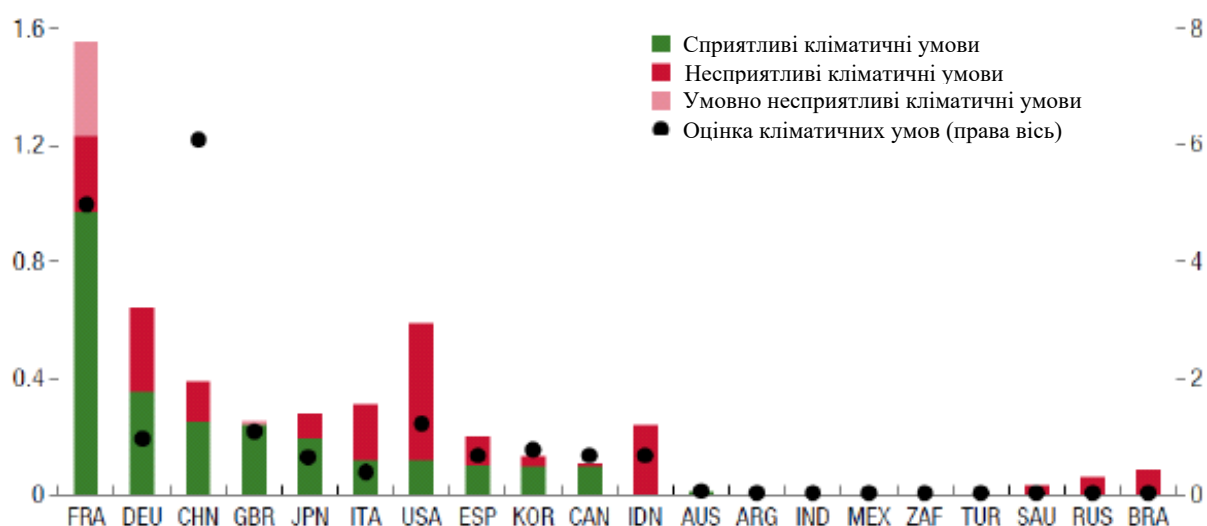

Рис. 2.25. Кліматична значимість фіскальних заходів G20, пов'язаних з кризою, спричиненою коронавірусом (% від ВВП, ліва шкала; % від загального обсягу, права шкала), 2020 рік

У той час як МВФ вважає, що фіскальні заходи Китаю займають третє місце серед країн G20 після Франції та Німеччини за часткою ВВП і найвищий позитивний вплив на клімат (рис. 2.25), аналітики Climate Change Tracker визначили, що поступове припинення субсидування відновлюваних джерел енергії та електромобілів, присутність залежності від вугілля є проблемами при досягненні встановленої мети до 2060 року [76].

Оскільки 40% китайських домогосподарств з низьким рівнем доходу володіють лише близько 5% усіх фінансових активів, у цих категорій населення нині бракує коштів, щоб компенсувати втрати доходів, спричинені пандемією. Оскільки менше половини міських робітників і менше 20% робітників-мігрантів охоплено страхуванням по безробіттю, багато хто з них стримують свої витрати. Визнавши, що споживчі витрати, які не зростають, незважаючи на державні трансферти, включаючи спеціальні ваучери (рис. 2.26), є слабкою ланкою у відновленні економіки Китаю, у жовтні 2020 року китайський уряд опублікував план роботи щодо розширення внутрішнього попиту та збільшення споживання [54].

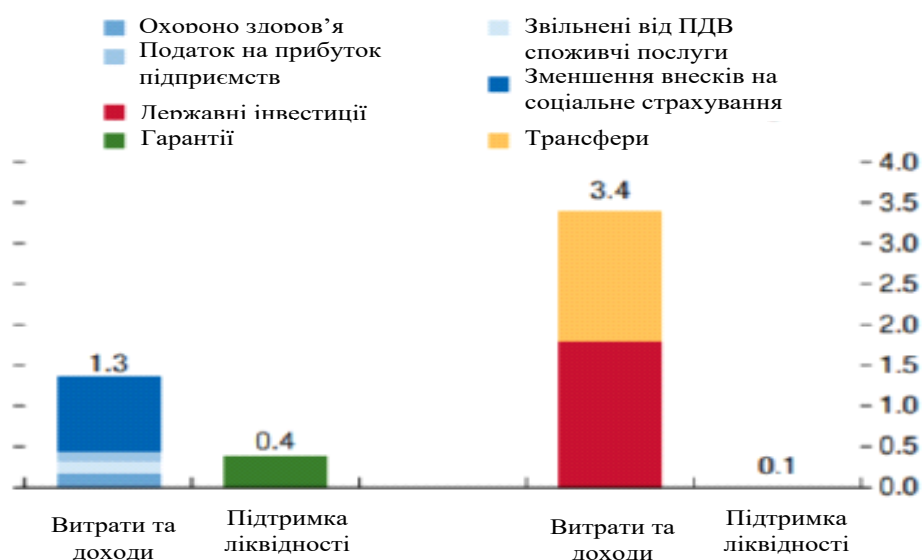

Рис. 2.26. Склад та динаміка фіскальної підтримки в Китаї, квітень 2020 року порівняно з червнем 2020 року (% від ВВП)

В запропонованому плані роботи перераховано 19 заходів за чотирьма ключовими сферами: сприяння онлайн-доступу до офлайн-послуг, розробка нових моделей обслуговування, модернізація споживання фізичних товарів та посилення підтримки виробників.

Отже, китайське керівництво розуміє, що стратегічне суперництво Китаю зі США залишиться, і що його стратегія хеджування має враховувати цю реальність. Так, наприклад, в секторі виробництва напівпровідників

від'єднання від США створює значні проблеми для екосистем Huawei та інших національних «чемпіонів» даного сектору. Правила експортного контролю США, зокрема, список організацій, що обмежує доступ до найважливіших постачань мікросхем США для китайських компаній, включених до списку, призвели до того, що Taiwan Semiconductor Manufacturing Co. (TSMC) були змушені призупинити нові замовлення дочірньої компанії Huawei HHiSilicon. Більш того, провідний китайський виробник чіпів, Semiconductor Manufacturing International Corporation (SMIC), який має вирішальне значення для прагнення Китаю до самозабезпечення чіпами, був внесений США до чорного списку як компанія, яка, ймовірно, належить або контролюється китайськими військовими.

Тим не менш, від'єднання Китаю від США продовжується, особливо у сфері технологій. Нещодавній приклад – робототехнічна компанія Cloudminds, яка була включена до списку суб'єктів експортного контролю США разом із безліччю інших китайських технологічних компаній. Замість того, щоб виходити на біржу США, компанія переїхала до Шанхаю, де державні структури забезпечили їй фінансову підтримку та контракти. Китай також перейшов від американських технологій ядерної енергетики до власної альтернативи.

Висновок до другого розділу

Було встановлено, що країни з необхідною інформаційно-технологічною (ІТ) інфраструктурою та набором інноваційних навичок виявилися більш стійкими, і показники їх економічної діяльності в контексті забезпечення сталого розвитку залишились порівняно стабільними. У середині 2020 року 20% менш розвинених держав зіштовхнулися із обмеженнями у здатності працювати віддалено через неадекватне ІТ-обладнання або інфраструктуру. Така нерівність наголошує на необхідності розумних, оптимальних інвестицій для створення необхідної інфраструктури та формування правильних навичок

для підтримки віддаленої роботи, навчання, збору та зберігання даних. Такі інвестиції є життєво необхідними для того, щоб менш розвинені держави світу могли оперувати в економічному сенсі більш ефективно під час криз та стимулювати інновації та перетворення, необхідні для задоволення їх потреб та досягнення цілей сталого розвитку.

Визначено чотири можливих сценарії глобального лідерства США до 2030 рік:

- «Заглухлі двигуни» - сценарій, в якому США і Європа «замикаються в собі» і глобалізація зупиняється;
- «Інтеграція» - світ, в якому США і Китай співпрацюють, що веде до співпраці у вирішенні глобальних проблем;
- «Джин з пляшки» - світ, в якому домінують економічні нерівності;
- «Світ без держави» - сценарій, за яким недержавні гравці займають лідерські позиції у вирішенні глобальних проблем.

Встановлено особливості ключового сценарію розвитку конкуренції Китаю зі Сполученими Штатами до 2050 року:

- війна зі Сполученими Штатами виключається, хоча це не виключає можливості мілітаризованих криз або конфліктів обмеженого масштабу (наприклад, проксі-війни);
- Сполучені Штати поважатимуть авторитет Китаю як авторитет світового лідера, навіть якщо Сполучені Штати залишаться потужною нацією;
- Сполучені Штати будуть в переважній більшості випадків утримуватися від заподіяння шкоди китайським інтересам;
- Китай укріпить свою перевагу на більшій частині Євразії, Близького Сходу та Африки, в основному через різнопланову допомогу державам-партнерам;
- першість США скоротиться до американського континенту, хоча вони, як і раніше, можуть зберігати військову, економічну та дипломатичну присутність по всьому світу;

- Сполучені Штати та Китай регулюватимуть розбіжності інтересів відповідно до норм, які будуть підтримуватися Китаєм;

- співробітництво у вирішенні спільних проблем на умовах, що визначаються, в основному, китайцями.

РОЗДІЛ 3

НАЦІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ УКРАЇНИ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА ВЗАЄМОДІЇ ЗІ СВІТОВИМИ ЛІДЕРАМИ

3.1. Перспективи соціально-економічного розвитку України та роль держави в даному процесі

Збереження ролі державності, зміцнення позицій України у світі, перетворення держави на повноправного учасника глобалізаційних процесів з метою забезпечення стабільності національної економіки можливе лише шляхом забезпечення здатності суспільства та держави швидко адаптуватися до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі забезпечення економічної безпеки, зокрема, шляхом мінімізації зовнішніх та внутрішніх ризиків в межах реалізації Стратегії національної безпеки.

З іншого боку, саме глобалізаційні та інтеграційні процеси виступають джерелами появи нових загроз економічній безпеці нашої держави, актуалізуючи важливість підсистеми економічної безпеки в межах національної безпеки держави. Події, пов'язані із всесвітньою пандемією призвели до активізації негативного впливу вже наявних внутрішніх та зовнішніх загроз економічній безпеці держави. Дані загрози посилювалися також проблемами в сфері політико-економічної нестабільності та соціальних зрушень, які більш гостро проявилися на фоні економічного спаду. Таким чином, вкрай актуальним питанням є дослідження проблематики факторного впливу на економічний розвиток України з метою формування ключових заходів протидії загрозам економічній безпеці держави.

Проблемами дослідження можливих наслідків глобального економічного спаду для країн світу займається ряд міжнародних організацій, які проводять комплексні дослідження впливу різних факторів на подальший розвиток

економік. Нами пропонується розглянути результати прогнозування економічного розвитку України та держав-сусідів, виконані Міжнародним валютним фондом за 2019-2021 рр., що співпадає із найбільш активним періодом зростання захворюваності на COVID-19. Результати зміни реального ВВП України та деяких держав-сусідів, наведені на рис. 3.1, що дозволяє зробити висновок про найвищий рівень падіння для економіки України станом на 2020 рік (7,7%) [55].

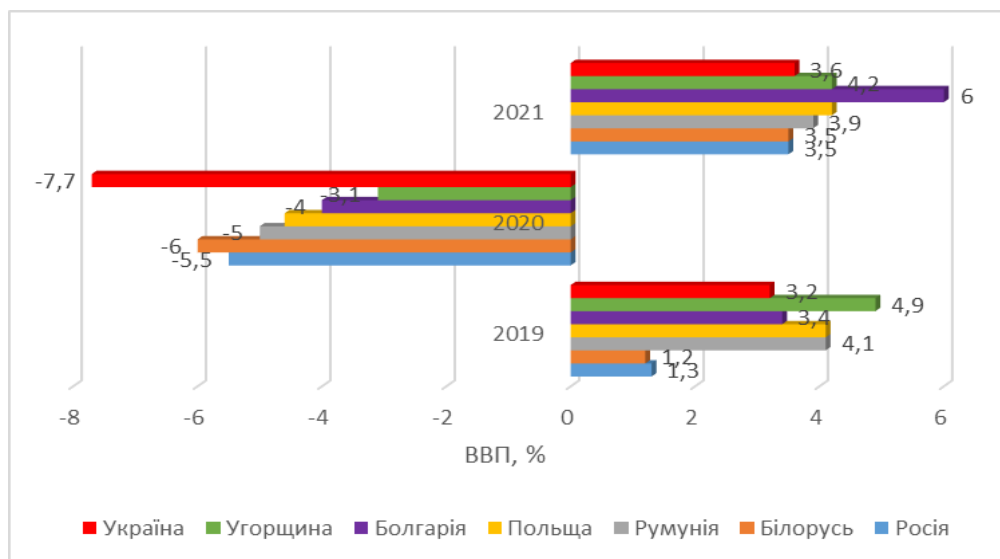

Рис. 3.1. Зміна реального ВВП України та деяких держав-сусідів, 2019-2021 рр, %

Джерело: МВФ

При цьому, як можна прослідкувати за трендами, зображеними на рис. 3.1, зростання економіки України досягнене 3,6% станом на кінець 2021 року, що перевищує прогнозований національний показник. Найбільший рівень зростання економіки прогнозується для Болгарії (6%), а найменший – для Білорусі та Росії.

Експерти всіх міжнародних організацій погоджуються з тим, що пандемія негативно впливатиме на соціальну сферу розвитку всіх держав світу, що виражатиметься, перш за все в зростанні рівня безробіття, який, в свою чергу, негативно впливатиме на рівень економічної безпеки держав. Нажаль, Україна також не є виключенням в межах дослідження даних негативним впливів, тому

нами пропонується провести аналіз зміни рівня безробіття для України та деяких держав-сусідів з метою встановлення можливих позитивних зрушень за даним показником забезпечення підвищення рівня економічної безпеки нашої держави (рис. 3.2) [55]. Слід відмітити, що протягом останнього десятиліття показник рівня безробіття для України є одним із найвищих серед країн пострадянського простору, що дозволяє робити припущення про необхідність реформування даної сфери національної економіки.

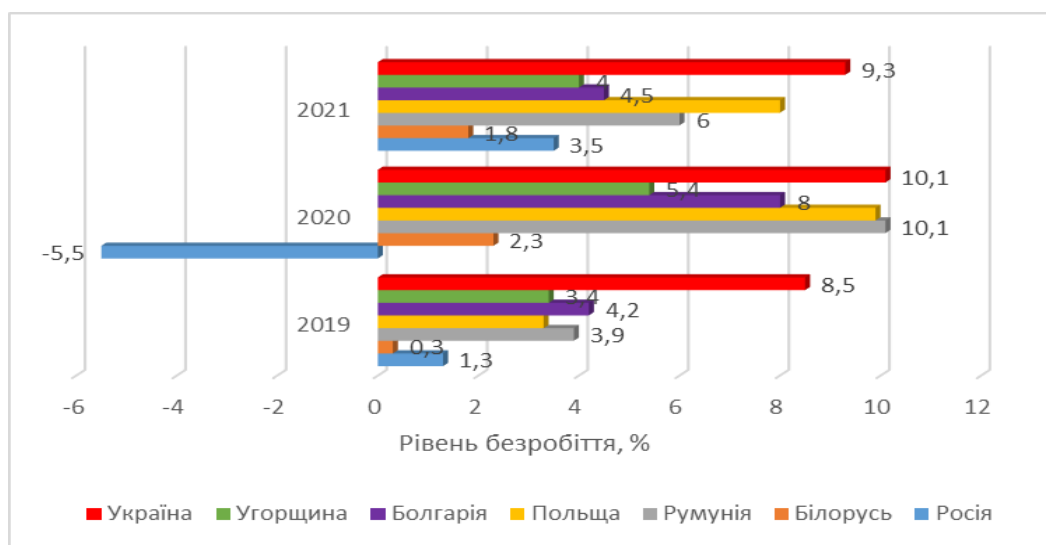

Рис. 3.2. Зміна рівня безробіття в Україні та деяких державах-сусідах, 2019-2021 рр., %

Джерело: МВФ

За даними, представленими на рис. 3.2, можна простежити, що протягом всього досліджуваного періоду зростання рівня безробіття України є найвищим. Так, станом на 2020 рік зростання становило 10,1%, що відповідало значенню таких держав-сусідів як Румунія та Сербія, при цьому даний показник для нашої держави був значно гіршим від Росії, де безробіття скоротилось на 5,5%.

За версією Світового банку прогнозування спаду економіки України та деяких держав-сусідів є не таким значним, що дещо знижує масштаби передбачуваного економічного спаду та дозволяє замислюватися про більш перспективні сценарії в сфері забезпечення економічної безпеки держави

протягом наступних періодів. Загальні тенденції за прогнозами щодо ВВП, представленими Світовим банком та Міжнародним валютним фондом збігаються, що, все ж таки, свідчить про необхідність вироблення відповідних рішень в сфері державної підтримки стабілізації економіки держави (рис. 3.3) [75].

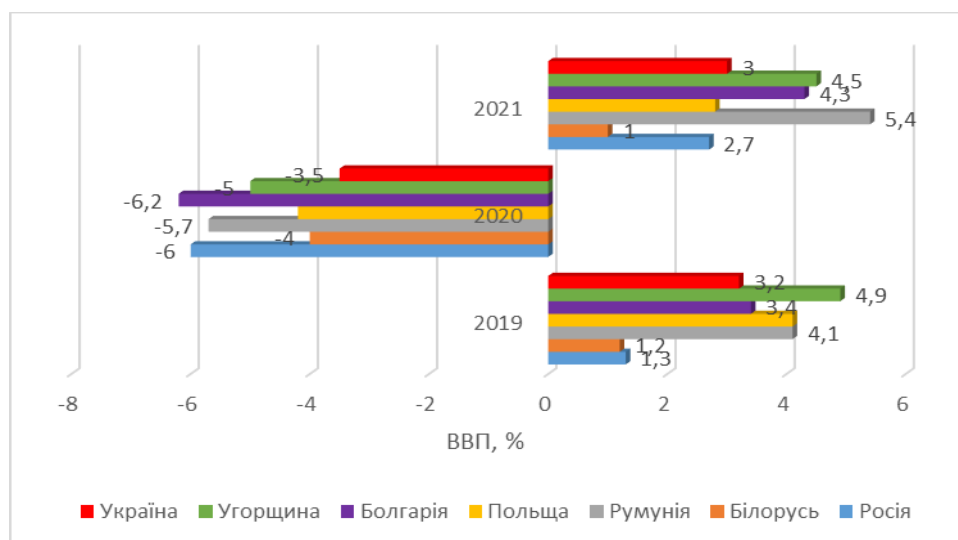

Рис. 3.3. Зміна реального ВВП у ринкових цінах України та деяких держав-сусідів, 2019-2021 рр, %

Джерело: Світовий банк

За даними, представленими на рис. 3.3, можна помітити, що прогнози Світового банку є дещо менш оптимістичними щодо відсотка зростання економік країн пострадянського простору та передбачають зростання вітчизняної економіки на рівні 3% станом на кінець 2021 року. При цьому, падіння ВВП у ринкових цінах для України станом на 2020 рік становило 3,5%, що є найнижчим показником за досліджуваний період серед інших відібраних держав-сусідів. Максимальне падіння за даним показником спостерігалось у Болгарії (6,2%), тоді як Білорусь продемонструвала падіння на рівні 4%, що майже відповідає показнику за Україною.

Враховуючи розглянуті дані, представлені на офіційних сайтах Міжнародного валютного фонду та Світового банку, можемо припустити три сценарії розвитку вітчизняної національної економіки, що

характеризуватимуться відповідними рівнями економічної безпеки держави – оптимістичний, реалістичний та песимістичний (рис. 3.4) [11]. Зрозуміло, що кожний із наведених сценаріїв може піддаватися впливу факторів глобального економічного середовища та має переглядатися у відповідності до їх впливу [23].

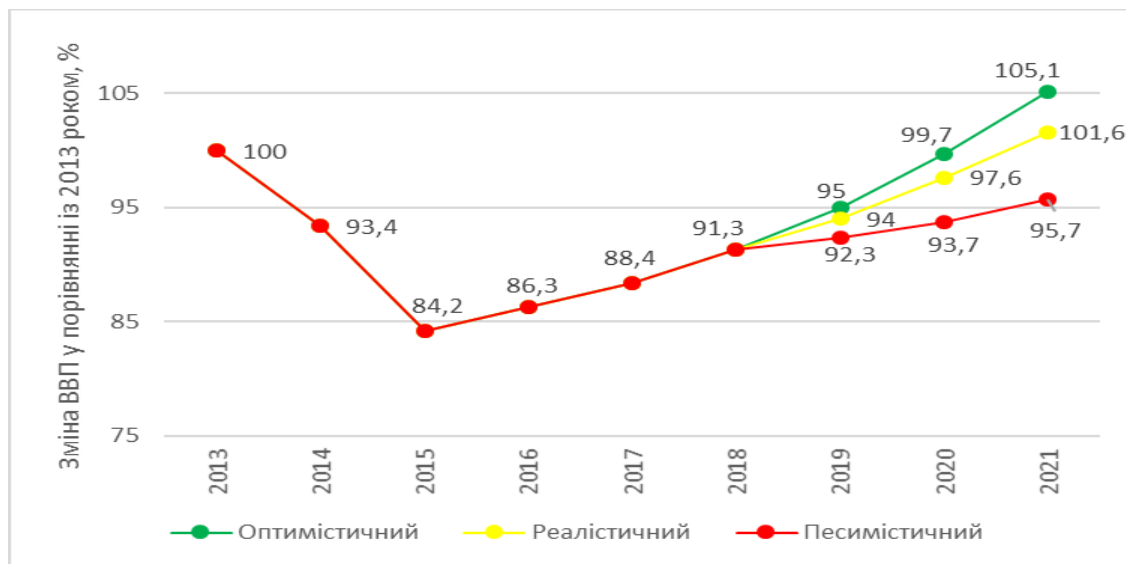

Рис. 3.4. Сценарії зміни ВВП України у відповідності до глобальних впливів, 2013-2021 рр.

Передбачається, що оптимістичний сценарій, який відображає найбільші темпи зростання національної економіки та посилення економічної безпеки держави може бути реалізований за умови:

- утримання позитивної динаміки розвитку ключових торговельних партнерів України, що забезпечить зростання обсягів експорту українських товарів;
- стабілізації середньорічних цін на світових ринках товарів та послуг;
- продовження державної політики в сфері розширення зон вільної торгівлі з ключовими країнами-партнерами, диверсифікації зовнішньоекономічних зв'язків України, їх розширення на перспективні регіони світу;
- проведення оптимізації управління експортом наукомісткої продукції з метою прискорення інноваційного розвитку економіки України;

- активного розвитку підприємницьких активностей за всіма секторами економіки поряд із покращенням інвестиційного клімату держави;
- імплементації міжнародних стандартів виробництва та надання послуг задля підвищення конкурентоспроможності вітчизняних виробників та можливості розширення їх присутності на європейському ринку;
- урегулювання процесів приватизації підприємств, забезпечення оновлення та оптимізації системних впливів в сфері державного управління підприємницькою діяльністю;
- забезпечення повернення безробітних до трудової діяльності шляхом проведення політики усунення неформальної зайнятості та забезпечення відповідного доступу до робочих місць.

Другий, реалістичний сценарій, є найбільш можливим в поточних умовах функціонування національної економіки та базується на необхідності генерування додаткових мотивів та податкових стимулів до нарощення інвестиційних ресурсів національної економіки шляхом застосування доступного інструментарію покращення умов зміцнення економічної безпеки держави. Іншими словами, пропонується укріплювати та розвивати необхідні умови переходу національної економіки до формування «точок зростання» на базі інноваційного та прогресивного виробництва та активізації співпраці із провідними державами світу.

Песимістичний сценарій базується на тому, що протягом 2019-2021 рр. спостерігається скорочення виробництва за експортоорієнтованими секторами національної економіки, що чинить негативний вплив на загальні темпи зростання виробництва у вітчизняній промисловості. Як вже було зазначено в попередньому підпункті кваліфікаційної роботи, повільні темпи реформування найбільш пріоритетних сфер державних впливів спричиняють структурні диспропорції в національній економіці, не дозволяють в повній мірі реалізувати зовнішньоекономічний та інноваційно-інвестиційний потенціал, що, в свою чергу, може призвести до зниження рівня економічної безпеки держави внаслідок стримування інвесторами вкладень на фоні можливого загострення

військового конфлікту із Росією та чергового погіршення економічної ситуації за регіонами світу внаслідок можливих локдаунів.

Для загальної оцінки рівня економічного розвитку України доцільно сконцентрувати увагу на світових рейтингах конкурентоспроможності та використати результати їх аналізу для визначення пріоритетних напрямів розвитку економіки України в міжнародному конкурентному середовищі. Так, основною метою Індексу глобальної конкурентоспроможності (ІГК) є оцінка потенціалу економічного зростання країн в середньо- і довгостроковій перспективі з урахуванням поточного рівня їх розвитку. Методологія ІГК ґрунтується на новітніх економічних ідеях конкурентоспроможності. Конкурентоспроможність за ВЕФ – це сукупність інститутів, політик і чинників, що визначають продуктивність економіки в середньо- і довгостроковій перспективі. Індекс розраховується на регулярній основі щорічно з 1995 року. Україна увійшла до глобального рейтингу у 1996 році. На сьогодні ІГК – це унікальний інструмент для об'єктивної оцінки сильних і слабких сторін економіки країн, тому нами рекомендується розглянути поточні позиції нашої держави за даним міжнародним рейтингом (рис. 3.5) [66].

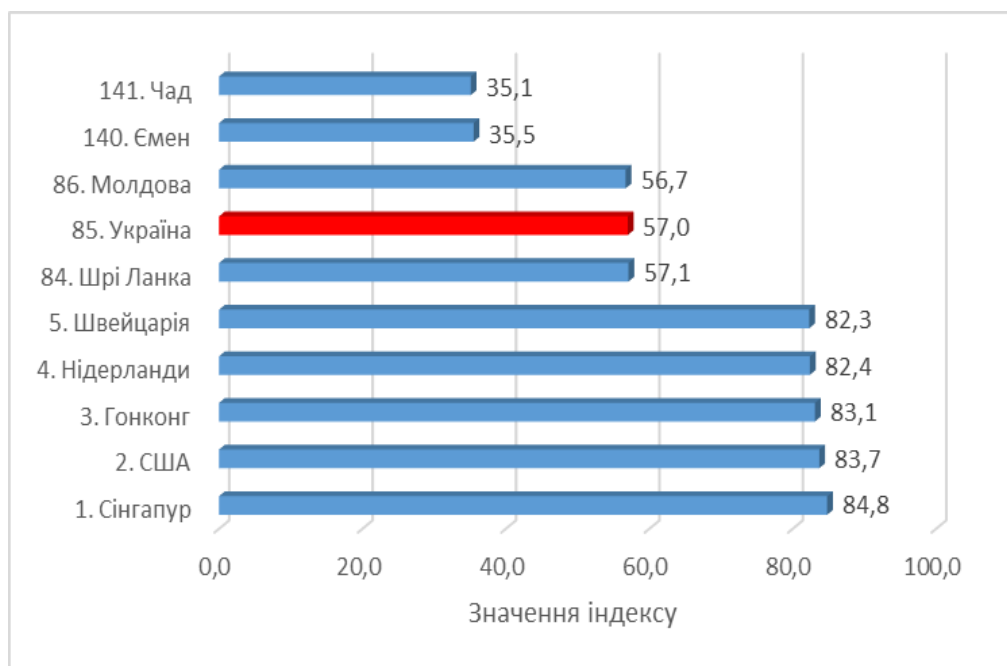

Рис. 3.5. Рейтинг деяких країн світу за рівнем глобальної конкурентоспроможності, 2019-2020 рр.

Слід зазначити, що Україна продовжує втрачати позиції у рейтингу країн світу за рівнем глобальної конкурентоспроможності. Так, за на основі опубліковано Всесвітнім економічним форумом рейтингу країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності за 2019-2020 рр. можна помітити, що Україна посіла 85 місце серед 141 країни, втративши дві позицій (за рейтингом 2017-2018 рр. Україна займала 83 місце). За традицією останніх років рейтинг очолювали Сінгапур, США, Гонконг, Нідерланди та Швейцарія.

З метою більш деталізованого розгляду ситуації України варто детально проаналізувати складові індексу глобальної конкурентоспроможності (табл. 3.1) [66].

Таблиця 3.1

Складові індексу глобальної конкурентоспроможності для України,
2017-2020 рр.

Складова індексу	2017-2018 (місце)	2019-2020 (місце)	Зміна, +/-
Інституції	110	104	+6
Інфраструктура	57	57	0
Макроекономічне середовище	131	133	-2
Охорона здоров'я та початкова освіта	94	101	-7
Вища освіта і професійна підготовка	46	44	+2
Ефективність ринку товарів	73	57	+16
Ефективність ринку праці	66	59	+7
Розвиток фінансового ринку	117	136	-19
Технологічна готовність	77	78	-1
Розмір ринку	47	47	0
Відповідність бізнесу сучасним вимогам	86	85	+1
Інновації	58	60	-2

За даними табл. 3.2 можна зробити висновок, що Україна погіршила свій результат за індексом глобальної конкурентоспроможності одразу за п'ятьма його складовими станом на 2019-2020 рр., тоді як дві складові індексу не змінилися з 2017-2018 рр. Слід зазначити, що Україна втратила в рейтингу дві позиції внаслідок погіршення таких складових індексу, як макроекономічне середовище (133-е місце у 2019-2020 рр.), охорона здоров'я та початкова освіта (101-е місце у 2019-2020 рр.) та розвиток фінансового ринку (136-е місце у 2019-2020 рр.). Україна традиційно посідає досить високі позиції у світі за

вищою освіта і професійною підготовкою та розміром ринку, однак поки що це можливо лише за рахунок масового охоплення населення і розміру країни, але не через якість розглянутих складових національної економіки.

З табл. 3.1 видно, до індексу глобальної конкурентоспроможності входять такі складові, за якими Україна стабільно перебуває на низькому рівні, а саме:

– якість інституціонального середовища (тобто низька якість державних інститутів) – 104-е місце у 2019-2020 рр. Саме тому реформування інститутів державної влади має стати пріоритетним напрямком діяльності Верховної Ради і уряду України. Це має сприяти прозорості та ефективності діяльності цих інститутів, суттєвому зниженню корупції та фаворитизму, підвищенню ефективності системи законодавчого регулювання, захищеності прав власності, покращенню умов розвитку бізнесу;

– розвиненість фінансового ринку (неефективний ринок фінансових послуг) – 136-е місце у 2019-2020 рр. Хоча фінанси у формі позик (кредитів) і ризикового капіталу відносно легкодоступні, місцевий фондовий ринок недостатньо розвинутий. Основною причиною є недостатня захищеність інвесторів і регулювання обігу цінних паперів;

– технологічна готовність (слабке використання нових технологій) – 78-е місце у 2019-2020 рр. Ігнорування використання трансферу новітніх технологій призводить до низького рівня адаптації використання інноваційних методів виробництва вітчизняними компаніями. Замість цього, багато компаній усе ще покладаються на внутрішні інновації, які на сьогодні не є найкращим методом підвищення ефективності роботи бізнесу для країни з таким рівнем економічного розвитку. Важливим завданням є спрощення схем ліцензування й підтримка притоку існуючих технологій у формі прямих іноземних інвестицій. Розробка урядової програми із підтримки передачі нових технологій набагато б підвищила рівень конкурентоспроможності України. У цьому контексті важливим завданням є застосування NBIC-технологій, що може підвищити продуктивність багатьох секторів економіки України.

Виявлені недоліки актуалізують необхідність оптимізації державної політики в сфері залучення інвестиційних ресурсів до національної економіки, покликаної забезпечити підвищення рівня конкурентоспроможності держави на міжнародній арені та підтримувати рівень економічної безпеки в умовах нестабільної глобальної економічної ситуації.

3.2. Взаємодія України з глобальними лідерами світової економіки

Розглядаючи взаємодію України з глобальними лідерами світової економіки, на нашу думку, варто зосередитися на дослідженні зовнішньоторгівельних відносин, які сприяють розвитку національної економіки в контексті реалізації концепції сталого розвитку. Розроблений прогноз КМУ щодо «Економічного та соціального розвитку України на 2020-2022 роки» підкреслює, що «за сценарієм, який ґрунтується на аналізі розвитку вітчизняної економіки протягом 2016—2018 років, поточної економічної ситуації, припущеннях, які враховують вплив зовнішніх та внутрішніх чинників, і базується на прогнозних розрахунках розвитку економіки України у 2020—2022 роках як у цілому, так і за секторами економіки», прогнозується поступове зростання національної економіки починаючи з 2020 року, що включатиме як зростання ВВП так і стабілізацію зовнішньоекономічного балансу країни. Проте, як можна спостерігати на практиці, на сьогодні при складанні прогнозів досить складно врахувати загрози повторного розповсюдження модифікованих форм COVID-19, які негативно впливають на соціально-економічне життя не лише в Україні, але і в інших держах, які є партнерами нашої країни.

Так, наприклад, вимушені карантинні заходи, які були запроваджені в багатьох регіонах та країнах світу, що носили санітарно-епідеміологічних характеру та обмежували перетин кордонів рядом товарів, а також скорочували можливості руху різних видів транспорту під час здійснення міжнародної

торгів, значно ускладнили розвиток потенційних можливостей зовнішньоекономічної співпраці між Україною та світовими лідерами.

Отже, зовнішньоторгівельні відносин, при активному та позитивному їх розвитку, покликані сприяти розвитку економіки України та забезпечувати не лише зростання ВВП країни, але й прибуткових надходжень вітчизняних виробників товарів та послуг, популяризувати вітчизняну продукцію за різними регіонами світу, збільшувати частку представлення національних інтересів в світовому обороті товарів та послуг, а, отже, і підвищувати конкурентоспроможність економіки та всіх її рівнях. Крім того, валютне забезпечення національної економіки також може залежати від обсягів та структури зовнішньої торгівлі держави.

За офіційними даними, представленими на сайті Державної служби статистики країни, у 2020р. експорт товарів становив 49212,9 млн.дол. США, або 98,3% порівняно із 2019р., імпорт – 54091,3 млн.дол., або 89,0%. Негативне сальдо склало 4878,4млн.дол. (у 2019р. також негативне – 10745,6 млн.дол.) (рис. 3.6) [11].

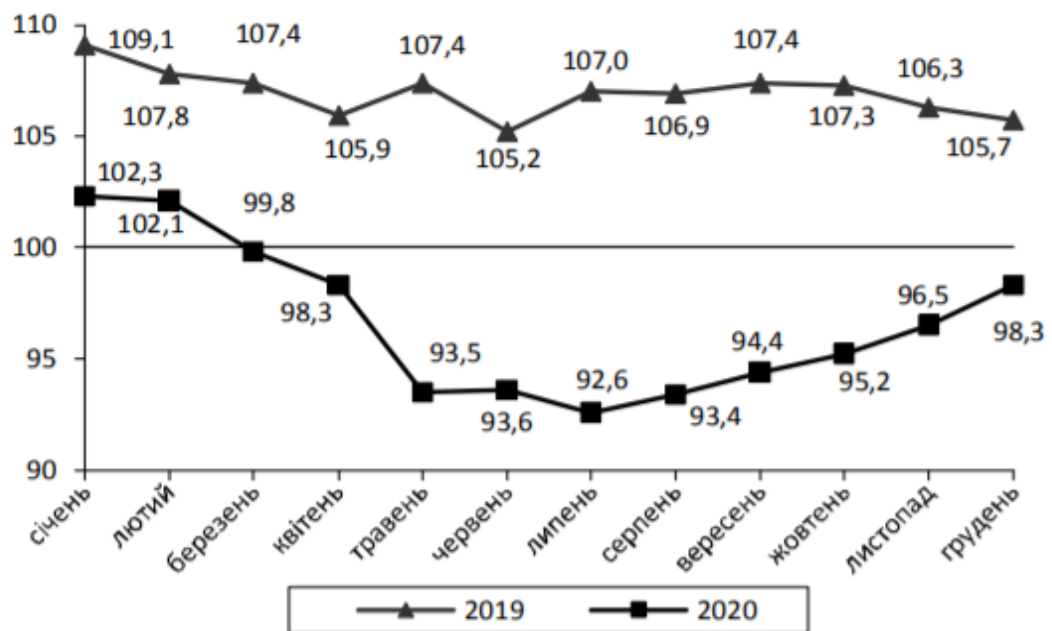

Рис. 3.6. Динаміка зміни обсягів експорту товарів з України, 2019 у порівнянні з 2020 роком, тис. грн.

За даними рис. 3.6, можна прослідкувати, що станом на грудень 2019 року обсяги експорту склали 105,5 тис. грн., тоді як у грудні 2020 року вони склали 98,3 тис. грн, що на 7,2 тис. грн менше. Хоча при цьому варто відзначити, що обсяги експорту поступово зростали починаючи з серпня 2020 року, що в цілому відповідає загальносвітовим тенденціям розвитку світової торгівлі.

У 2020р. експорт послуг становив 11167,1 млн.дол. США, або 71,5% порівняно із 2019р., імпорт – 5209,2 млн.дол., або 75,0%. Позитивне сальдо становило 5957,9 млн.дол. (у 2019р. також позитивне – 8686,7 млн.дол.) (рис. 3.7) [11].

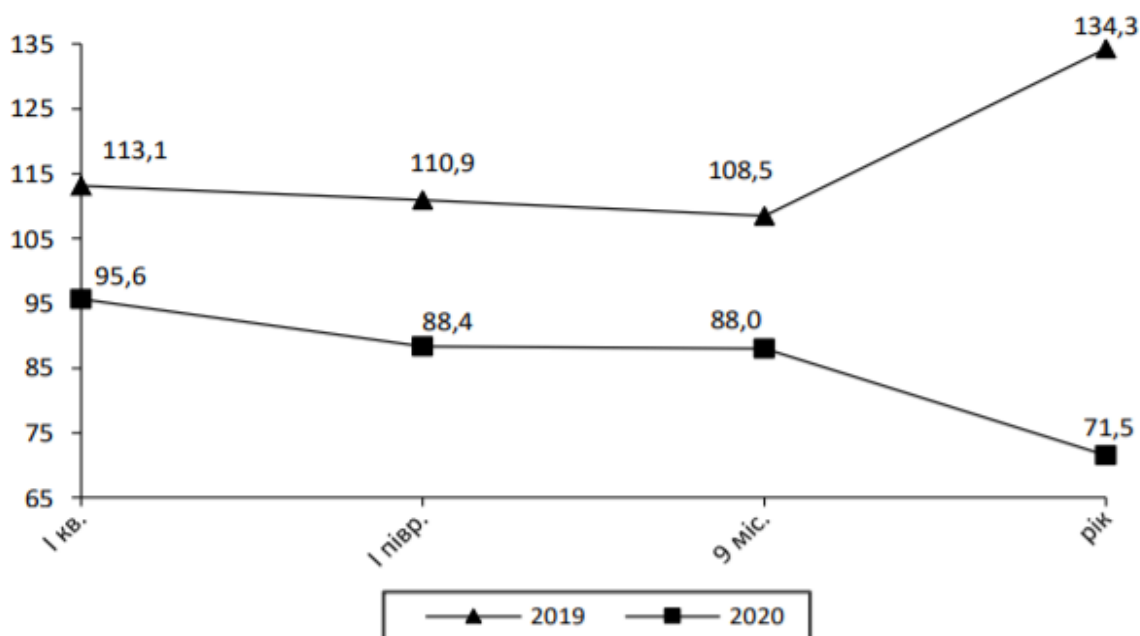

Рис. 3.7. Динаміка зміни обсягів експорту послуг з України, 2019 у порівнянні з 2020 роком, тис. грн.

В той час як обсяги експорту товарів з України на кінець 2020 року зростали, обсяги експорту товарів значно знизилися в останньому кварталі 2020 року та становили 71,5 тис. грн, тоді як за даний період 2019 року вони склали 134,3 тис. грн, що свідчить про спадаючі тенденції за даною складовою зовнішньоекономічної діяльності України та може бути пояснено самою природою реалізації послуг.

Основними торгівельними партнерами України за експортом товарів станом на 2020 рік були країни ЄС, Китай та Росія (рис. 3.8) [11].

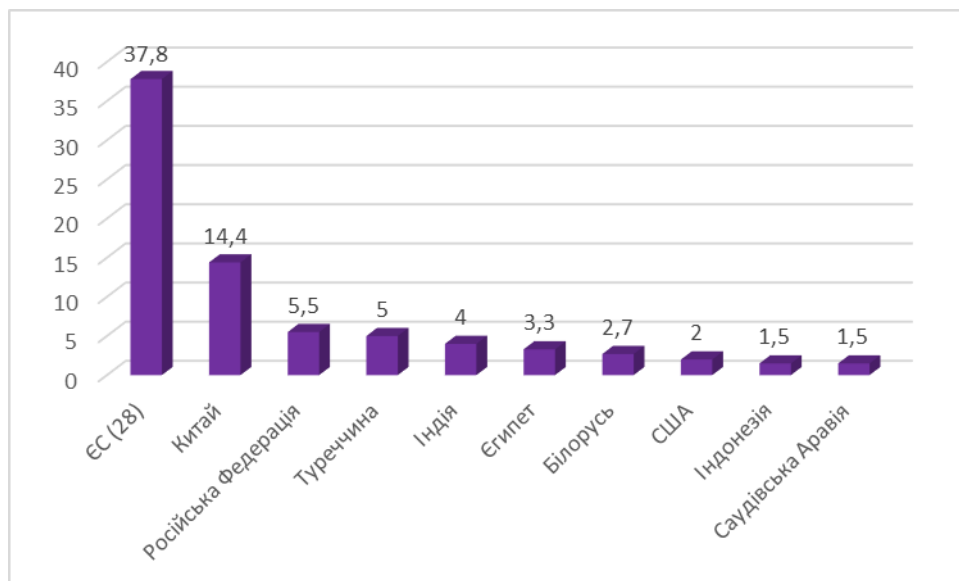

Рис. 3.8. Основні торгівельні партнери України за експортом товарів станом на 2020 рік, % у загальному обсязі експорту товарів з України

У порівнянні із 2019 роком експорт товарів в 202 році до країн ЄС скоротився на 10,3%, до Росії – на 16,6%, тоді як до Китаю зріс на 97,6%, а до США – на 0,5%.

До зазначених вище держав світу в переважній більшості експортуються наступні групи товарів (рис. 3.9) [11].

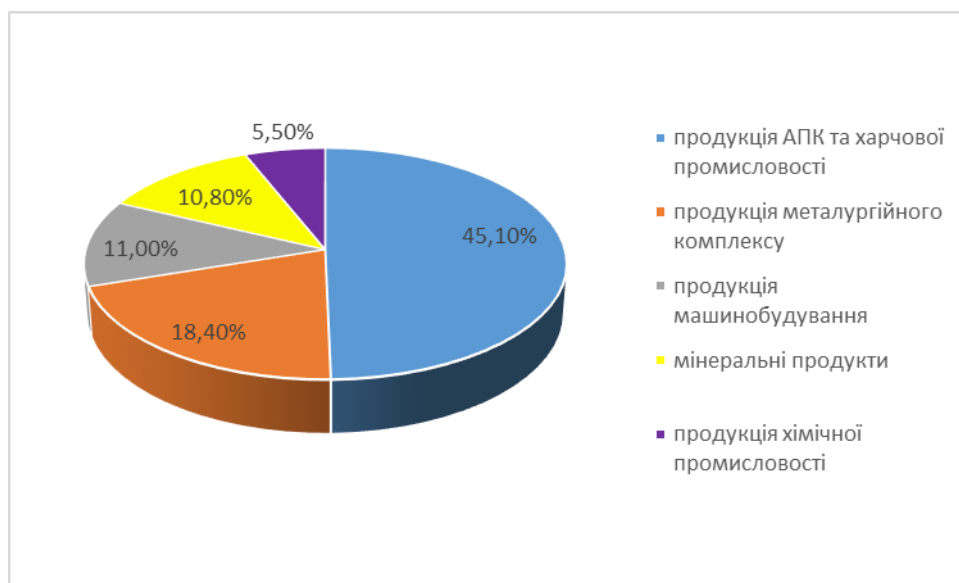

Рис. 3.9. Структура експорту України за групами товарів, 2020 рік

Як можна прослідкувати за даними, представленими на рис. 3.9, значну частку експортованих товарів (45,1%) складає продукція агропромислового сектору України та харчової промисловості, що свідчить про все ще сировинний характер вітчизняної економіки. При цьому досить позитивним фактором є те, що на другому місці знаходиться продукція металургійного комплексу України. Даний факт підтверджує наявність потенціалу розвитку вітчизняної важкої промисловості.

Динаміка зміни обсягів імпорту товарів з України в цілому повторює динаміку експорту товарів з України, що можна пояснити негативними трендами в сфері зовнішньоекономічної діяльності всіх держав світу, які наводилися вище в даному підпункті (рис. 3.10) [11]. Коронавірусні обмеження змусили світових товаровників дещо скоротити обсяги продажів та транспортування торів в березні-травні 2020 року, що негативно вплинуло на зовнішньоторговельний оборот, в тому числі, нашої держави. При цьому, зростання імпорту товарів до України почалося лише в жовтні місяці, тоді як експортні операції активізувалися вже в серпні 2020 року.

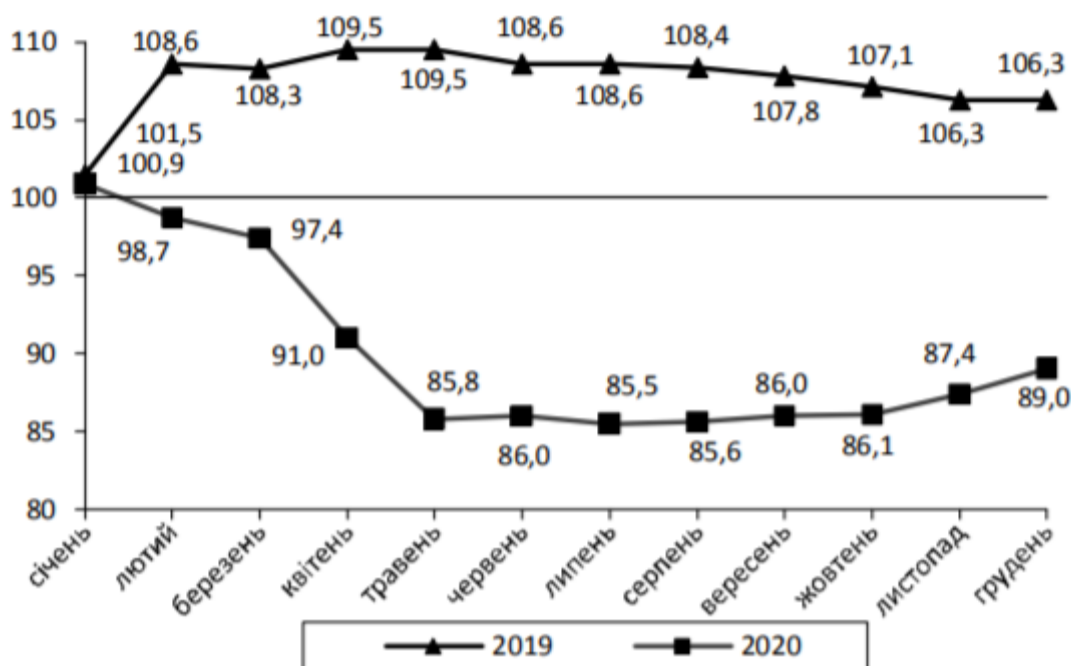

Рис. 3.10. Динаміка зміни обсягів імпорту товарів в Україну, 2019 у порівнянні з 2020 роком, тис. грн.

При цьому варто зазначити, що зміни обсягів імпорту послуг протягом 2019 та 2020 років демонстрували відносну стабільність, хоча вони також скоротилися до 75,0 тис. грн. на кінець 2020 року (у порівнянні із 110,0 тис. грн станом на кінець 2019 року) (рис. 3.11) [11].

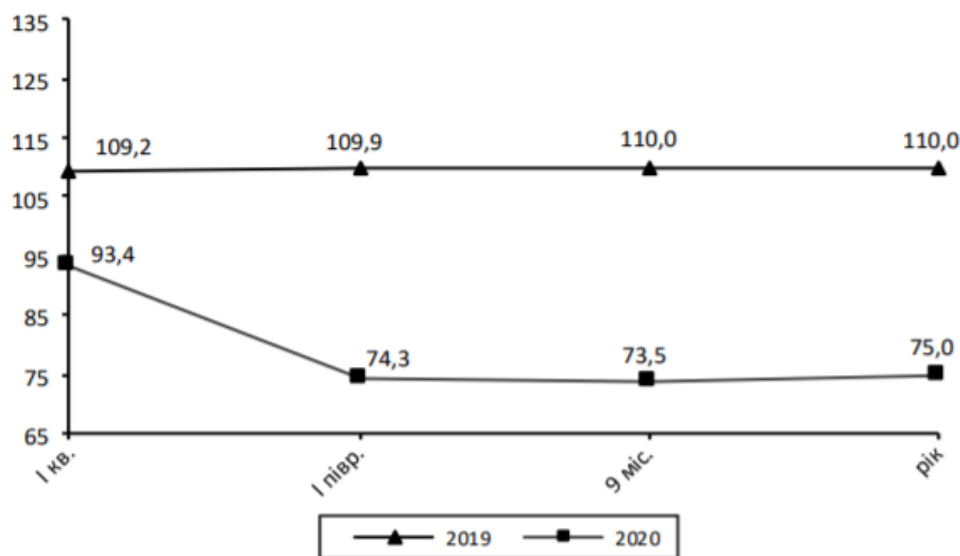

Рис. 3.11. Динаміка зміни обсягів імпорту послуг в Україну, 2019 у порівнянні з 2020 роком, тис. грн.

Структура імпорту товарів в Україну дещо відрізняється від структури експорту (рис. 3.12) [11].

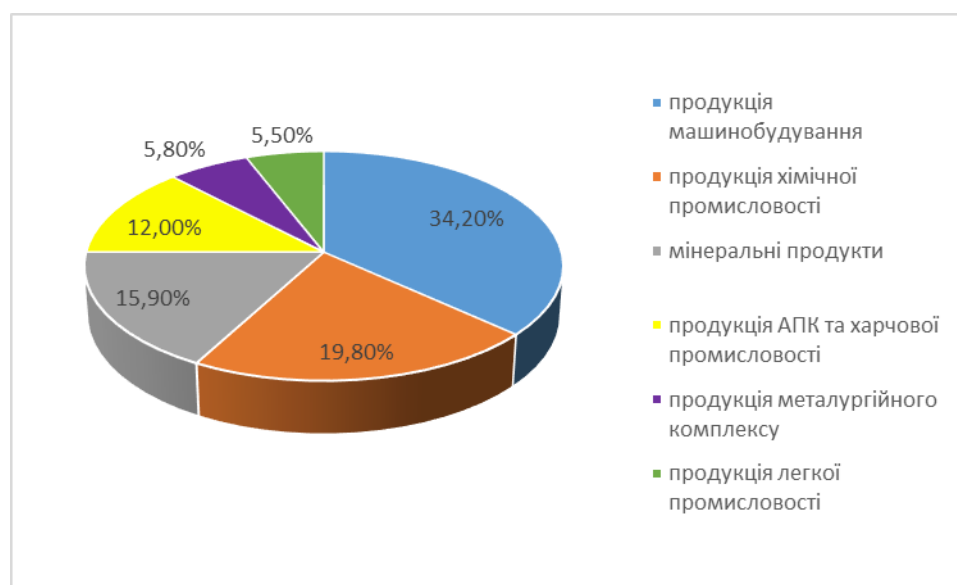

Рис. 3.12. Структура імпорту України за групами товарів, 2020 рік

За даними рис. 3.12 можна простежити, що найбільшу частку імпорту нашої держави становить продукція машинобудування, хімічної промисловості та мінеральна продукція. При цьому варто відмітити, що продукція агропромислового та металургійного комплексів також займає значну частку імпорту, що свідчить про недостатність забезпечення даних галузей національної економіки сировинними ресурсами.

Щодо торгівельної взаємодії України з глобальними лідерами світової економіки, розглянутими в другому розділі даної кваліфікаційної роботи, варто зазначити, що Китай та США є досить важливими партнерами для України. На їх долю припадає відповідно 13,2% та 5,2% зовнішньоторговельного обороту товарів і послуг 2020 року.

Зовнішньоторговельний оборот товарів і послуг з Китаєм у 2020 році збільшився на 19,1% (на 2,5 млрд дол.) та склав 15,7 млрд дол. Експорт товарів і послуг збільшився на 90,9% (на 3,4 млрд дол.) і становив 7,2 млрд дол. Імпорт товарів і послуг зменшився на 9,7% (на 915,9 млн дол.) і склав 8,5 млрд дол. Сальдо торгівлі товарами і послугами склалося від'ємним у сумі 1,3 млрд дол., але покращилось у порівнянні з показниками 2019 року на 4,4 млрд дол [11].

Зовнішньоторговельний оборот товарів і послуг з США у 2020 році збільшився на 1,8% (на 106,6 млн дол.) і становив 6,2 млрд дол. Експорт товарів і послуг збільшився на 6,0% (на 136,6 млн дол.) і склав 2,4 млрд дол. Імпорт товарів і послуг зменшився на 0,8% (на 30,0 млн дол.) і становив 3,8 млрд дол. Сальдо торгівлі товарами і послугами склалося від'ємним у сумі 1,4 млрд дол., але покращилось у порівнянні з показниками 2019 року на 166,5 млн дол [11].

Оскільки країни Європейського Союзу є одними із основних торгівельних партнерів України, доцільно розглянути перспективи залучення іноземних інвестицій з даних країни, що, як було з'ясовано залежить від загального соціально-економічного стану національної економіки та інвестиційного клімату держави, який напряду від нього залежить. Дані показники дозволять простежити, чи збільшується довіра до вітчизняної економіки з боку найближчих партнерів (рис. 3.13) [11].

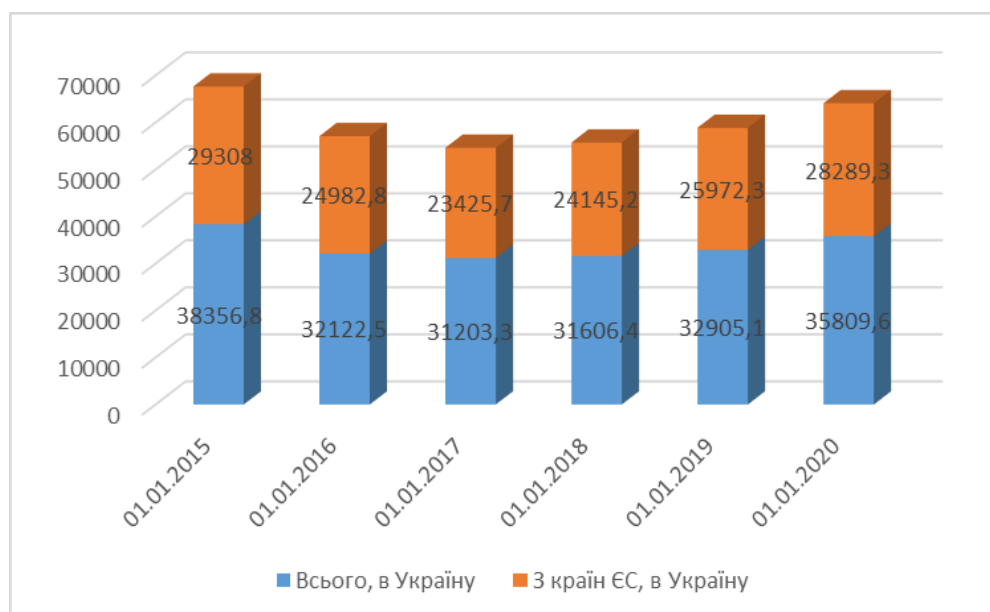

Рис. 3.13. Обсяги прямих іноземних інвестицій в економіку України, всього та від країн ЄС, 2015-2020 рр., тис. грн.

За даними, представленими на рис. 3.13, можна зробити висновок, що прями іноземні інвестиції країн ЄС становлять 78% від загальної частки даного виду інвестицій в економіку України. Розглянемо більш детально географічну структуру прямих іноземних інвестицій в економіку України в 2020 році (рис. 3.14) [11].

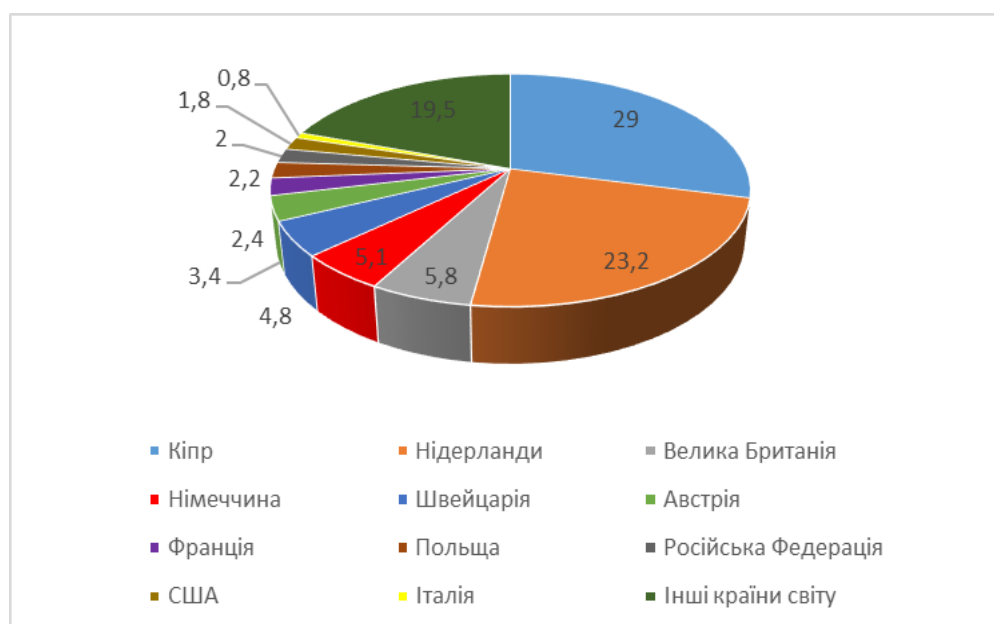

Рис. 3.14. Географічна структура прямих іноземних інвестицій в економіку України в 2020 році

Отже, можна зробити висновок, що найбільш значна частка інвестицій надходить з Кіпру, Нідерландів та інших держав світу. При цьому досить помітними інвесторами до економіки України також є Великобританія та Німеччина, тоді як частка інвестицій глобального лідера – США – становить лише 1,8% в загальному обсязі інвестицій станом на 2020 рік.

Результати, отримані в даному підпункті кваліфікаційної роботи, актуалізують необхідність вдосконалення механізму реалізації політики залучення інвестиційних ресурсів до економіки України в контексті досягнення цілей сталого розвитку.

3.3. Інвестиційні ресурси для сталого розвитку національної економіки

Використання інвестиційних ресурсів на користь національної економіки часто виявляється досить суперечливим, а часом і конфліктним процесом. Внаслідок цього, нестабільність економік окремих країн і світової економіки в цілому, що спостерігається в останні роки, змушує досліджувати загрози та шляхи ефективного використання інвестиційних ресурсів для сталого розвитку економіки України, в умовах розширення залучення інвестиційних ресурсів до господарської діяльності суб'єктів всіх рівнів в період глобалізації світогосподарських зв'язків.

Як було встановлено в попередніх розділах кваліфікаційної роботи, тенденції до глобалізації світової економіки посилилися. Пов'язана в єдину мережу світова економіка буде й надалі характеризуватись швидкими й переважно нічим не обмежуваними потоками інформації, капіталу, товарів та послуг, трудових ресурсів. Однак вигодами економіки, що стала глобалізованою, зможуть скористатися далеко не всі країни світу, оскільки процес глобалізації супроводжуватиметься економічним розривом в рівні розвитку різних країн, що й надалі зростатиме. Регіони та країни, які почувуються аутсайдерами, можуть опинитися в ситуації глибокого застою,

зіткнутися з політичною нестабільністю та культурним відчуженням. Існуюча бідність стане ще очевиднішою, а відставання низки регіонів від найрозвиненіших країн наростатиме.

З наведеного вище висновку цілком очевидно випливає, що місце України в існуючому міжнародному конкурентному середовищі перетворюється на своєрідну стартову позицію для формування її повноцінної економічної безпеки в майбутньому. Дійсно, ті країни, які не знайшли свого місця у світовому економічному просторі або були витіснені з нього успішнішими конкурентами, втрачають можливості не тільки для сталого розвитку, але, в ряді випадків, і на незалежне існування національної економіки. Виникає ситуація, що загрожує матеріальній основі національної безпеки, що провокує загрози соціальній, політичній та іншим видам безпеки суверенної держави.

На думку американських експертів, позитивну економічну динаміку стимулюватимуть наступні п'ять обставин, від яких залежить забезпечення успішного розвитку кожної конкретної країни в економічному просторі, що глобалізується:

- здатність держав забезпечити своєму населенню більш високі життєві стандарти;
- поліпшення макроекономічних показників;
- зростання обсягів торгівлі та інвестицій;
- поширення інформаційних технологій;
- зростання підприємницької активності.

Кожна з цих обставин є фактором, який безпосередньо впливає на формування інвестиційних ресурсів, що підвищують рейтинг конкурентоспроможності держави. Розглянемо, яким саме чином ці фактори впливають на кількісні та якісні характеристики інвестиційних ресурсів, а також впливають на позитивну динаміку економіки та на рівень конкурентоспроможності держави.

Здатність держави забезпечити своєму населенню більш високі життєві стандарти взаємопов'язана з соціально-економічними процесами, що складаються у ході суспільного відтворення. Видимими показниками цих процесів є зміни рівня зайнятості та розміру заробітної плати, співвідношення між заробітною платою та різними формами доходу від капіталу, а також трансформація рівня соціальних виплат та проведення соціальних програм. Залежно від цієї здатності (або нездатності) держави змінюється кількість матеріальних та фінансових ресурсів, залучених у вигляді інвестицій з урахуванням особистого платоспроможного попиту, формується внутрішній інвестиційний процес. Рівень споживання та його первинне співвідношення із заощадженням впливають на кількісні характеристики інвестиційних ресурсів. Крім того, в умовах глобалізації, за прогнозами американських експертів, посилюються транскордонні міграції. Кваліфіковані фахівці отримують можливість їхати за кордон у пошуках кращих умов роботи та вищого заробітку. Найактивніша частина працездатного населення, таким чином, «голосує» за здатність держави забезпечити своєму населенню вищі життєві стандарти. Ці тенденції скорочуватимуть національний ринок трудових ресурсів. Скорочення національного ринку трудових ресурсів за рахунок відпливу з нього найосвіченішої, кваліфікованої та активної частини є загрозливим явищем для економічної безпеки України.

Спроби послабити наслідки описаного вище процесу можуть мати довгострокові негативні наслідки для національної економічної безпеки. Спроби штучно привести життєвий рівень у відповідність до стандартів середнього класу, що існують у країнах з вищим рівнем розвитку економіки, можна здійснити або за рахунок хижацької експортно-орієнтованої експлуатації не відновлюваних природних ресурсів, або за допомогою операцій із випуску державних високоліквідних облігацій. І те, й інше призводить лише до короткострокового збільшення кількості інвестиційних ресурсів із подальшим різким їх скороченням. У першому випадку через вплив інвестицій внаслідок виснаження природних ресурсів, у другому через неминучий дефолт.

Поліпшення макроекономічних показників країни підвищує її рівень конкурентоспроможності, роблячи привабливішою для іноземних інвесторів. Приплив іноземних інвестицій, на сьогоднішній день вважається найважливішою умовою позитивної зміни кількісної та якісної характеристики національних інвестиційних ресурсів, що не є виключення і для України. На західних фінансових ринках поширеним є моніторинг поточної макроекономічної кон'юнктури. Він дозволяє аналітикам досліджувати можливості національних економік та робити висновки щодо їх перспектив для майбутніх інвестицій. Фондовий ринок дуже чутливо ставиться навіть до попередніх оцінок змін таких індикаторів як ВВП, темпи інфляції, динаміка споживчих доходів та витрат. На основі макроекономічних показників міжнародні рейтингові агенції (Moody's, Fitch, S&P) надають національним економікам кредитні рейтинги, які роблять країну привабливою чи непривабливою для зовнішніх інвесторів.

Жодна країна не розвивається без участі зовнішніх інвестицій. Як правило, це інвестиційні ресурси, власником яких виступає суб'єкт господарювання, що належить до іноземного національного господарства. Приплив іноземних інвестицій не обов'язково означає збільшення національних інвестиційних ресурсів. Нерідко інвестовані ресурси мобілізуються всередині національного господарства (за рахунок інвестування частини прибутку, одержуваного на підприємствами, що належать нерезидентам, використання кредитів, які отримуються від національних кредитних установ тощо).

Відтік інвестицій за кордон та приплив інвестицій з-за кордону надає інвестиційному процесу суперечливий характер. І це відбивається на стані національної економічної безпеки України. У деяких країнах ЄС та Китаї іноземні інвестиції становлять до 25 % всіх інвестицій. У більшості пострадянських держав питома вага іноземних інвестицій залишається скромною. Використання іноземних інвестицій призводить до того, що:

- під їх впливом відбувається переділ національного економічний простір. Інвестиційний процес є частиною майнових відносин, відносин власності. Адже

інвестуються ресурси, що належать комусь, і в сферах, які є чієюсь власністю. У випадку іноземних інвестицій, ресурси, що інвестуються, є власністю фізичної або юридичної особи, яка не є резидентом національного господарства. Результатом інвестування є зміна співвідношення придатних для використання ресурсів, що належать національним та зарубіжним власникам. Інвестування змінює структуру розподілу ресурсів між власниками-резидентами та нерезидентами. Змінюється як економічна, так і соціальна стабільність. Тим самим змінюється рівень забезпеченості національної економічної безпеки;

- відбувається зміна складу національного правового поля. Іноземні інвестиції регулюються як національним, так і міжнародним правом, а також правом країни-резидента інвестора. Нерівномірність розвитку національних господарств, характерна для нинішнього етапу розвитку світової економіки, призводить до того, що в кожному з національних господарств виявляється специфічний ступінь розвитку інвестиційного процесу (і відповідно специфіка його змісту) і формуються інтереси різних соціальних груп, що далеко не завжди збігаються. У результаті виникає не лише «національне забарвлення» правових норм, що описують та регулюють інвестиційний процес, а й можливість протиріч між ними;

- виникає можливість виникнення протиріччя між звуженням масштабів національного контролю за економічним простором та зміною ресурсної бази розвитку національного господарства. Адже джерелом національних інвестицій можуть бути національні (за походженням) ресурси, що перейшли до власності іноземного інвестора.

Визнаючи суперечливу роль зовнішніх інвестицій у забезпечення національної економічної безпеки України, слід підкреслити, однак, що в умовах глобалізації відмовитися від цього виду інвестиційних ресурсів неможливо. Звідси випливає, що наявність потенційних загроз вимагає зваженого та відповідального державного підходу до використання інвестиційних ресурсів у інтересах сталого розвитку національної економіки.

Зростання обсягу торгівлі та інвестицій залежить від прибутку, який підприємства очікують отримати внаслідок своєї діяльності. На зростання прибутку впливають, переважно, витрати: виробничі та експлуатаційні, податкові, пов'язані з інноваційними змінами. Невпевненість підприємств у можливості отримати прибуток знижує їхнє прагнення інвестувати. На мінливість підприємницьких очікувань впливають обставини, які безпосередньо залежать від координуючої ролі держави: нове законодавство (податкове, митне тощо), зміна співвідношення факторів, що визначають політичний клімат у країні, перспективи щодо прав власності, економічні прогнози, що озвучуються уповноваженими особами, спонсорські державні проекти тощо.

У світлі вищезазначеного слід відмітити, що готовність інвестувати як внутрішніх, і зовнішніх інвесторів, безпосередньо залежить від гарантій, наданих державою щодо отримання прибутків від зроблених вкладень. Економіка, що глобалізується, створює ситуацію свого роду тендеру, де національні уряди змагаються у забезпеченні найкращих умов для інвестицій. Таким чином, нездатність держави забезпечити отримання прибутків за інвестиціями, не кажучи вже про їхнє повернення, веде до:

- переорієнтації інвестиційних потоків на інші ринки – відтоку зовнішніх інвестицій та відведення національного капіталу за кордон, тобто до скорочення обсягів інвестиційних ресурсів, які використовуються (або можуть бути використані в майбутньому) у країні;

- зниження довіри вітчизняних підприємств до власних державних інститутів, що відображається, зокрема, у готовності сплачувати податки та в переорієнтації на інші центри сили.

Обидва зазначені вище процеси становлять реальну загрозу національній економічній безпеці України.

Інвестиційна привабливість національної економіки України на сучасному етапі розвитку глобалізаційних процесів дедалі більше визначається розвитком тих її секторів, поява яких пов'язана із поширенням інформаційних

технологій. Ці сектори відрізняє виключно висока швидкість обігу капіталу, необмежені в найближчому майбутньому перспективи зростання і здатність створювати товари та послуги з принципово новими властивостями. Відставання в галузі інформаційних технологій веде до зростання залежності національної економіки від імпорту засобів виробництва, відтоку інвестицій, зниження платоспроможного попиту та життєвого рівня населення, втечі за кордон кадрів, необхідних для подолання даного відставання.

Мабуть, єдиною амбівалентною з погляду потенційного інвестора обставиною, що супроводжує просування інформаційних технологій, є висока витратність інноваційної діяльності в секторі інформаційних технологій. За рахунок цього країни, що далеко просунулися в розвитку інформаційних технологій, отримують можливість їх подальшого розвитку за рахунок прибутків від використання вже впроваджених технологій. І, павпаки, країни, що відстали у цьому процесі, таких засобів не мають і відстають все більше. Для інвесторів вкладення у розвиток інформаційних технологій країн, що відстали, стає вкрай ризиковим, а значить і не дуже привабливим. Потенційні інвестори ринку інформаційних технологій, швидше за все, віддадуть перевагу менш ризиковим інвестиційним проектам.

Таким чином, ступінь «модерновості» та «просунутості» національної економіки України з погляду поширення інформаційних технологій впливає на кількісні та на якісні показники інвестиційних ресурсів. Неможливість їх залучення у розвиток національних інформаційних технологій знижує рівень забезпечення національної економічної безпеки України в рамках світового економічного простору, що формується на основі інформаційних технологій.

Вплив підприємницької активності на національні інвестиційні ресурси є не менш своєрідним, ніж розвиток високотехнологічних секторів економіки. Підприємець у своїй інвестиційній поведінці керується одержанням прибутку. Підприємець швидше і легше пристосовується до умов економіки, що глобалізується, розширюючи сферу реалізації своїх інтересів далеко за межі національного ринку, тим більше що транскордонний рух капіталів часто

додатково збільшує їх дохідність. У результаті, підприємництво найчастіше перетворюється на канал фінансування іноземних економік, що не є виключенням і для України.

Це відбувається тому, що не всі інвестиційні проекти, які є привабливими для приватної особи можуть відповідати державним інтересам, що полягають у формуванні та підтримці умов, які забезпечують довгострокову перспективу сталого розвитку держави. З погляду підприємця, забезпечення державних інтересів пов'язане із невиправдано великими непродуктивними витратами. Підприємець, у прагненні максимізувати прибуток, намагається звільнити себе від своєї частки цих витрат: найчастіше шляхом ухилення від податків. Умови глобалізації збільшують його можливості забрати з країни не лише частину інвестиційних ресурсів у вигляді капіталу, а й у вигляді недоплачених податків. Оскільки, як зазначалося вище, інвестиційні ресурси є обмеженими, й відмінності підходів та інтересів підприємця з одного боку і держави - з іншого, в плані їх використанні можуть набувати форм більш-менш гострого конфлікту. Досягнення граничної ефективності капіталу в короткостроковій перспективі з погляду того чи іншого підприємця може призвести до недоінвестування у стратегічно важливі сектори національної економіки, спричинити моральне застарівання основних фондів, технологічне відставання, економічну кризу та неминучим падінням рівня конкурентоспроможності країни, знизити її інвестиційний рейтинг на тривалий термін.

Реалізація Цілі 17 «Партнерство заради сталого розвитку» потребує від українського уряду розуміння важливості залучення іноземних інвестицій в економіку України шляхом підвищення ефективності інвестиційної політики держави. Саме в межах значеної цілі актуалізується мобілізація додаткових фінансових ресурси на основі заохочення інвестицій іноземних та вітчизняних інвесторів, послідовне зниження боргового навантаження на економіку України та розвиток партнерських відносин влади і бізнесу для досягнення цілей сталого розвитку. На поточний момент підтримуючий контекст реалізації Цілі 17 «Партнерство заради сталого розвитку» є наступним (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Підтримуючий контекст реалізації Цілі 17 «Партнерство заради сталого розвитку» в Україні

№ п/п	Показник	2015	2016	2017	2018	2019	2020
1	Співвідношення обсягу приватних грошових переказів із-за кордону із ВВП, %	7,6	8,1	8,2	8,5	7,7	7,7
2	Чистий притік прямих іноземних інвестицій (за даними платіжного балансу), млн дол.США	-407	3794	3684	4460	5212	-950
3	Відношення валового зовнішнього боргу до експорту товарів та послуг у річному вимірі, %	245,8	244,6	214,0	193,8	191,5	207,2
4	Кількість проектів публічно-приватного партнерства	177	186	191	189	187	192

Таким чином, п'ять умов, виділених американськими експертами, безпосередньо впливаючи на кількісні та якісні характеристики національних інвестиційних ресурсів України та неминуче відображаються не тільки на поточному рівні конкурентоспроможності вітчизняної національної економіки, а й на її віддалених перспективах. Умови глобалізації збільшують конкурентні можливості країн з високим рівнем економічного розвитку, мультиплікуючи за рахунок нього можливості їх економічного розвитку та досягнення цілей сталого розвитку. І, навпаки, глобалізація послаблює потенціал країн, які відстають у своєму розвитку, забираючи у них національні інвестиційні ресурси, що, власне, і відбувається у випадку із національною економікою України. Це породжує реальні загрози національній економічній безпеці України та потребує формування ефективного механізму реалізації політики залучення інвестиційних ресурсів до економіки України. Даний механізм має враховувати те, що ефективність інвестиційної діяльності держави залежить не лише від об'єму, структури та якості інвестиційних ресурсів, які надходять до економічної та соціальної сфер держави, а й від політик офіційних органів влади, які регулюють інвестиційні процеси задля досягнення цілей сталого розвитку держави (рис. 3.15).

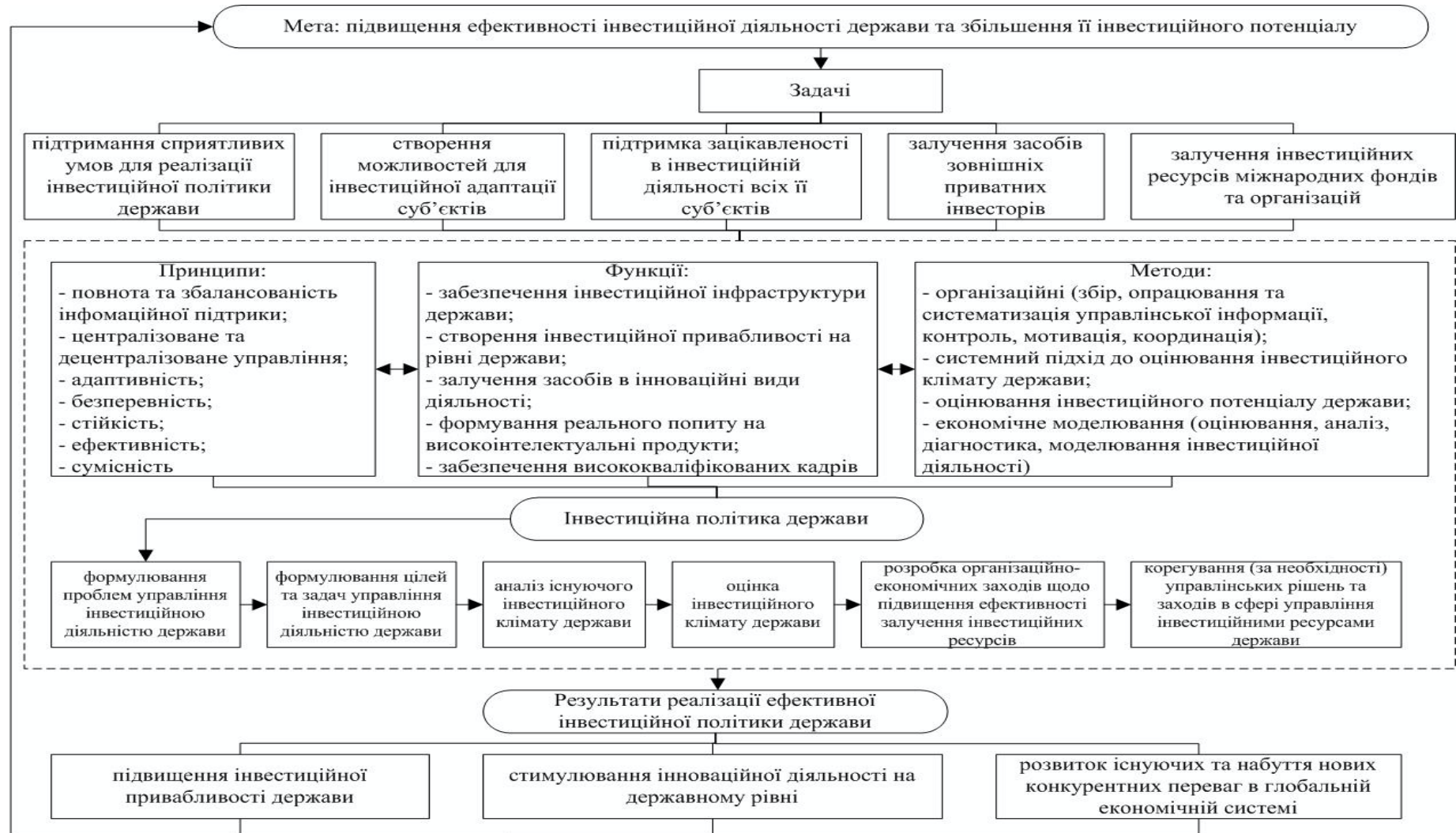

Рис. 3.15. Механізм реалізації політики залучення інвестиційних ресурсів до економіки України задля досягнення цілей сталого розвитку держави

Запропонований механізм реалізації політики залучення інвестиційних ресурсів до економіки України передбачає взаємозв'язок таких важливих елементів державного впливу як принципи, функції, методи та технології підвищення ефективності інвестиційної політики держави. На нашу думку, найбільш пріоритетними сферами, на які варто звернути увагу під час підвищення ефективності інвестиційної політики України є наступні:

- розвиток соціально-економічної інфраструктури залучення інвестиційних ресурсів до економіки України;
- розвиток інноваційних видів виробництва на базі вітчизняних підприємств задля залучення інвестицій в новітні види діяльності;
- сприяння розвитку зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних товаровиробників та забезпечення законодавчої підтримки даного виду діяльності;
- створення сприятливого інвестиційного клімату та підтримка розвитку малого та середнього бізнесу як драйверів розвитку національної економіки;
- усунення «перекосів» у соціально-економічному розвитку регіонів України задля забезпечення інвестиційної привабливості всіх регіонів держави.

На нашу думку, запропонований механізм сприятиме найбільш ефективній реалізації інвестиційної політики України на основі врахування розглянути в даному підпункті кваліфікаційної роботи проблемних та ризикованих питань та останніх тенденцій глобального економічного простору, що дозволить забезпечити сталий розвиток національної економіки та зайняття нашою державою найвищих сходинок у міжнародних рейтингах оцінювання конкурентоспроможності.

Висновок до третього розділу

Визначено, що низьку віддачу на капітал можна сприймати як ознаку високого потенціалу. Якщо на державному рівні вдасться розв'язати основні структурні проблеми й підвищити якість інституцій, Україна має всі шанси на

швидке економічне зростання. З'ясовано, що реалістичний сценарій розвитку національної економіки є найбільш можливим в поточних умовах функціонування економіки та базується на необхідності генерування додаткових мотивів та податкових стимулів до нарощення інвестиційних ресурсів національної економіки шляхом застосування доступного інструментарію покращення умов зміцнення економічної безпеки держави.

За офіційними даними, представленими на сайті Державної служби статистики країни, встановлено, що у 2020р. експорт товарів становив 49212,9 млн.дол. США, або 98,3% порівняно із 2019р., імпорт – 54091,3 млн.дол., або 89,0%. Негативне сальдо склало 4878,4млн.дол. (у 2019р. також негативне – 10745,6 млн.дол.). Основними торгівельними партнерами України за експортом товарів станом на 2020 рік були країни ЄС, Китай та Росія. Китай та США є досить важливими партнерами для України. На їх долю припадає відповідно 13,2% та 5,2% зовнішньоторговельного обороту товарів і послуг у 2020 році. При цьому, найбільш значна частка інвестицій надходить з Кіпру, Нідерландів та інших держав світу. Частка інвестицій глобального лідера – США – становить лише 1,8% в загальному обсязі інвестицій станом на 2020 рік.

Запропоновано механізм реалізації політики залучення інвестиційних ресурсів до економіки України задля досягнення цілей сталого розвитку держави. Даний механізм враховує те, що ефективність інвестиційної діяльності держави залежить не лише від об'єму, структури та якості інвестиційних ресурсів, які надходять до економічної та соціальної сфер держави, а й від політик офіційних органів влади, які регулюють інвестиційні процеси. Механізм передбачає врахування проблемних та ризикованих питань та останніх тенденцій глобального економічного простору, що дозволить забезпечити сталий розвиток національної економіки та зайняття державою найвищих сходинок у міжнародних рейтингах оцінювання конкурентоспроможності.

ВИСНОВКИ

На підставі отриманих в кваліфікаційні роботі результатів нами були сформульовані наступні висновки і пропозиції.

Розгляд теоретичних основ дослідження глобального лідерства в умовах реалізації концепції сталого розвитку дозволив визначити, що глобалізацію (особливо в економічній сфері) не слід розглядати як абсолютно новий та унікальний процес. Можна швидше говорити про декілька історичних хвиль розвитку міжнародної економіки, однією з яких є сучасний період. Іншими словами, глобалізацію можна представити не як постійно зростаючий лінійний процес, а як процес, що має «піки» і «спади», тобто періоди розвитку та скорочення, а іноді стагнації. В економічному сенсі глобалізація сприяє поглибленню спеціалізації та міжнародного поділу праці. У її умовах ефективніше розподіляються засоби й ресурси, що, зрештою сприяє підвищенню середнього рівня життя і розширенню життєвих перспектив населення (при нижчих витратах на дані процеси).

Найважливішим аспектом дослідження локальних економічних систем є розробка поряд з гео економічним атласом світу моделі національного та локального гео економічного атласу. Національний гео економічний атлас - гео економічний атлас світу, що має національний характер, який формується конкретною країною, із нанесеними на ньому національними стратегічними прагненнями, зонами впливу, гео економічними плацдармами, опорними зонами (комунікаційні зони, військові бази, політичні центри і т.д.). Локальний гео економічний атлас - національний атлас, адаптований до певного регіону, що має локальний характер та відображає локальні економічні кордони, інтереси, гео економічні зони, а також розкриває напрями «активного» та «пасивного» руху виробничих, фінансових, сировинних, інтелектуальних, трудових, інформаційно-культурних та інших ресурсів даного локального суб'єкта, фіксує рівень реальної гео економічної взаємодії з іншими суб'єктами світової економіки.

Було встановлено, що геоекономіка звертає увагу на дволикість світових міст: одна сторона їх діяльності відноситься до національної економіки, інша - до світогосподарських потоків. І з часом лідери глобалізації відриваються від національного контексту і прямують до світових ринків. Нью-Йорк, Лондон, Париж і Токіо в черговий раз демонструють свою стійкість перед глобальними потрясіннями.

Аналізуючи Україну за індексом глобалізації КОФ, було зроблено висновок, що у 2020 році Україна піднялась на 1 місце в рейтингу глобалізації, порівняно із 2019 роком і розташувалася на 33 місці серед 199 держав. За рівнем економічної глобалізації Україна дещо втратила свої переваги, опустившись на дві сходинки у порівнянні з 2019 роком та зайнявши 25 місце серед 192 країн світу, що, не дивлячись на це, характеризує національну економіку як досить глобалізовану в економічному сенсі. Якщо говорити, про соціальну та політичну складові індексу глобалізації за версією КОФ, то протягом досліджуваного періоду Україна демонструє більш високі значення рівня політичної глобалізації.

Загальний бал за індексом економічної свободи для України збільшився на 1,3 в основному за рахунок збільшення показника податкового навантаження. Україна посідає останнє місце серед 45 країн Європейського регіону, а загальне значення індексу є нижчим за середній регіональний та світовий рівень. Слід зазначити, що рейтинг України дещо покращився у категорії «здебільшого невеликі країни» станом на 2021 рік. Вбачається, що задля збереження імпульсу до більшої економічної свободи, уряду необхідно підвищити довіру інвесторів, продовжуючи розробку інвестиційного кодексу та проведення глибоких та всеосяжних реформ для зміцнення інститутів верховенства права та покращення захисту прав власності, ефективності судової системи та чесності уряду.

Огляд історичного контексту формування моделі глобального лідерства в межах глобальної економіки дозволив визначити, що на сьогодні в Азії спостерігається тенденція до формування регіонального економічного центру -

м'якого інтеграційного блоку, здатного через десятиліття стати наймогутнішим осередком економічної сили. Такий блок може ґрунтуватися на Асоціації країн Південно-Східної Азії (АСЕАН). Не виключено, що подібний альянс переросте у формальне інтеграційне об'єднання на кшталт Північноамериканської угоди про вільну торгівлю (НАФТА) або Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) минулих років. Можливим є посилення юаня, єни та рупії за рахунок долара. Передбачається, що становленню нового об'єднання буде здійснена серйозна протидія (насамперед із боку США), однак, цей процес навряд чи вдасться зупинити.

Проведений аналіз впливу глобального лідерства на реалізацію концепції сталого розвитку дозволив сформулювати висновки щодо ключових цілей сталого розвитку в умовах глобалізації економіки. Доведено, що країни з необхідною інформаційно-технологічною (ІТ) інфраструктурою та набором інноваційних навичок виявилися більш стійкими, і показники їх економічної діяльності в контексті забезпечення сталого розвитку залишилися порівняно стабільними. У середині 2020 року 20% менш розвинених держав зіштовхнулися із обмеженнями у здатності працювати віддалено через неадекватне ІТ-обладнання або інфраструктуру. Така нерівність наголошує на необхідності розумних, оптимальних інвестицій для створення необхідної інфраструктури та формування правильних навичок для підтримки віддаленої роботи, навчання, збору та зберігання даних. Такі інвестиції є життєво необхідними для того, щоб менш розвинені держави світу могли оперувати в економічному сенсі більш ефективно під час криз та стимулювати інновації та перетворення, необхідні для задоволення їх потреб та досягнення цілей сталого розвитку.

Визначено частку США в реальному світовому ВВП за чотирьох можливих сценаріїв:

- «Заглухлі двигуни» - сценарій, в якому США і Європа «замикаються в собі» і глобалізація зупиняється;
- «Інтеграція» - світ, в якому США і Китай співпрацюють, що веде до співпраці у вирішенні глобальних проблем;

- «Джин з пляшки» - світ, в якому домінують економічні нерівності;
- «Світ без держави» - сценарій, за яким недержавні гравці займають лідерські позиції у вирішенні глобальних проблем.

З'ясовано, що китайське керівництво розуміє, що стратегічне суперництво Китаю зі США залишиться, і що його стратегія хеджування має враховувати цю реальність. Так, наприклад, в секторі виробництва напівпровідників від'єднання від США створює значні проблеми для екосистем Huawei та інших національних «чемпіонів» даного сектору. Правила експортного контролю США, зокрема, список організацій, що обмежує доступ до найважливіших поставок мікросхем США для китайських компаній, включених до списку, призвели до того, що Taiwan Semiconductor Manufacturing Co. (TSMC) були змушені призупинити нові замовлення дочірньої компанії Huawei HHiSilicon. Більш того, провідний китайський виробник чіпів, Semiconductor Manufacturing International Corporation (SMIC), який має вирішальне значення для прагнення Китаю до самозабезпечення чіпами, був внесений США до чорного списку як компанія, яка, ймовірно, належить або контролюється китайськими військовими.

Тим не менш, від'єднання Китаю від США продовжується, особливо у сфері технологій. Нещодавній приклад – робототехнічна компанія Cloudminds, яка була включена до списку суб'єктів експортного контролю США разом із безліччю інших китайських технологічних компаній. Замість того, щоб виходити на біржу США, компанія переїхала до Шанхаю, де державні структури забезпечили їй фінансову підтримку та контракти. Китай також перейшов від американських технологій ядерної енергетики до власної альтернативи.

Визначення національних інтересів України в умовах реалізації концепції сталого розвитку дозволило дійти до наступних ключових висновків. З'ясовано, що Україна продовжує втрачати позиції у рейтингу країн світу за рівнем глобальної конкурентоспроможності. Так, за на основі опубліковано Всесвітнім економічним форумом рейтингу країн світу за індексом глобальної

конкурентоспроможності за 2019-2020 рр. можна помітити, що Україна посіла 85 місце серед 141 країни, втративши дві позицій (за рейтингом 2017-2018 рр. Україна займала 83 місце). За традицією останніх років рейтинг очолювали Сінгапур, США, Гонконг, Нідерланди та Швейцарія.

За офіційними даними, представленими на сайті Державної служби статистики країни, встановлено, що у 2020р. експорт товарів становив 49212,9 млн.дол. США, або 98,3% порівняно із 2019р., імпорт – 54091,3 млн.дол., або 89,0%. Негативне сальдо склало 4878,4млн.дол. (у 2019р. також негативне – 10745,6 млн.дол.). Основними торгівельними партнерами України за експортом товарів станом на 2020 рік були країни ЄС, Китай та Росія. Китай та США є досить важливими партнерами для України. На їх долю припадає відповідно 13,2% та 5,2% зовнішньоторговельного обороту товарів і послуг у 2020 році. При цьому, найбільш значна частка інвестицій надходить з Кіпру, Нідерландів та інших держав світу. Частка інвестицій глобального лідера – США – становить лише 1,8% в загальному обсязі інвестицій станом на 2020 рік.

Запропоновано механізм реалізації політики залучення інвестиційних ресурсів до економіки України задля досягнення цілей сталого розвитку держави. Даний механізм враховує те, що ефективність інвестиційної діяльності держави залежить не лише від об'єму, структури та якості інвестиційних ресурсів, які надходять до економічної та соціальної сфер держави, а й від політик офіційних органів влади, які регулюють інвестиційні процеси. Механізм передбачає врахування проблемних та ризикованих питань та останніх тенденцій глобального економічного простору, що дозволить забезпечити сталий розвиток національної економіки та зайняття державою найвищих сходинок у міжнародних рейтингах оцінювання конкурентоспроможності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амелін А., Лаврик Я., Монін Д. Прогноз збитків. Якими будуть економічні збитки України через пандемію корона вірусу. URL: https://dt.ua/ECOOnOmICS/prognoz-zbitkivyakimi-budut-ekonomichni-zbitki-ukrayini-cherez-pandemiyukoronavirusa-342951_.html
2. Анилионис Г.П. Глобальный мир: единый и разделенный. Эволюция теорий глобализации. М.: Международные отношения, 2005. 676 с.
3. Антонюк Л. Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізм реалізації: монографія. Київ : КНЕУ, 2004. 273 с.
4. Базилюк Я. Б. Конкурентоспроможність національної економіки: сутність та умови забезпечення. Київ: НІСД, 2002. 132 с.
5. Блінов А. вірус рецесії:чим обернеться епідемія COVID19 і хто постраждає найбільше. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/03/18/pogljad/ekonomika/virus-recesiyi-chymobernetsya-epidemiya-covid-19-xto-postrazhdaye-najbilshe>
6. Буркинский Б. В., Степанов В. Н., Харичков С. К. Экономико-экологические основы регионального природопользования и развития. Одесса: Феникс, 2005. 575 с.
7. Вергун В. А. Економічна дипломатія в системі чинників міжнародної конкурентоспроможності України. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2008. № 74. Ч. 1. С. 150-154.
8. Втеча від стабільності: як коронавірус вплине на економіку світу, Європи та України. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2020/03/3/7107022/>
9. Грущинська Н. Економічна дипломатія як потужний інструмент подолання конфліктогенності країн. Економічний нобелівський вісник. 2016. № 1 (9). С. 85-90. URL: <https://econforum.duan.edu.ua/images/stories/Files/2016/11.pdf>.

10. Даниленко Ю. Приводи для оптимізму, міфи та економічні наслідки. Коронавірусний дайджест № 3. URL: <https://voxukraine.org/uk/privodi-dlya-optimizmu-mifi-ta-ekonomichninaslidki-koronavirusnij-dajdzhest-3/>
11. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
12. Катуків Д. Сетеві взаємодії в інноваційній економіці: модель трійної спіралі. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/setevye-vzaimodeystviya-v-innovatsionnoy-ekonomike-model-troynoy-spirali>
13. Каценельсон В. Коронавірус в'є економіку? URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/koronavirus-novini-yak-epidemiya-vpliv-na-ekonomiku-kitayu-i-ssha-50074292.html>
14. Квасюк Б. Є. Конкуреноспроможність національної економіки. Київ : Фенікс, 2005. 582 с.
15. Кирьянова Л.Г. Дихотомія «глобальное/локальное»: к вопросу постановки проблемы. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/dihotomiya-globalnoe-lokalnoe-k-voprosu-postanovki-problemy>
16. Коронавірус в цифрах: як змінилася світова економіка. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-51994936>
17. Кузьменко І. В. Механізм формування конкуреноспроможної організаційної структури галузі зерновиробництва. Ефективна економіка. 2014. № 12. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3635>
18. Лук'яненко Д.Г., Поручник А.М., Колот А.М. та ін. Глобальна економіка ХХІ століття: людський вимір: монографія; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Д. Г. Лук'яненка та д-ра екон. наук, проф. А. М. Поручника. Київ: КНЕУ, 2008. 420 с.
19. Лукьяненко Д., Колесов В., Колот А., Столярчук Я. Глобальное экономическое развитие: тенденции, асимметрии, регулирование: монография; под. ред. Д. Лукьяненко, А. Поручника, В. Колесова. Киев: КНЭУ, 2013. 466 с.

20. Мавланов И. Р. Экономическая дипломатия: Учеб. пособие. 2-е изд., испр. и доп. Университет мировой экономики и дипломатии. Москва: ООО Издательство «Аспект Пресс», 2016. 528 с.

21. Мамалига О. О. Трансформація економічної дипломатії в міжнародних економічних відносинах. Теоретичні та прикладні питання економіки. 2015. Вип. 1. С. 442-454. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tppe_2015_1_46.

22. Мочерний С. В. Методологія економічних досліджень. Львів : Світ, 2001. 416 с.

23. Прогноз економічного і соціального розвитку України на 2022-2024 роки. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=77059300-efc0-4c61-8a67-3974e0cd27a5&title=PrognozEkonomichnogoISotsialnogoRozvitkuUkraini>

24. Синюченко М. І. Конкурентоспроможність національної економіки: дослідження ефективності факторів зростання. Бізнес Інформ. 2014. № 7. С. 14–17.

25. Скрипник Н. Є., Хайрутдінов. Е. О. Конкурентоспроможність національної економіки: сутність і сучасні підходи до тлумачення. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. 2016. Вип. 16 (4). С. 34–38.

26. Смородинская Н.В. Сетевые инновационные экосистемы и их роль в динамизации экономического роста. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/setevye-innovatsionnye-ekosistemy-i-ih-rol-v-dinamizatsii-ekonomicheskogo-rosta>

27. Татаренко Н. Економічна дипломатія: світовий досвід та українські здобутки (політикоекономічний аспект). Науковий вісник Дипломатичної академії України. 2015. № 2 (22). С. 4-9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdau_2015_22%282%29__3.

28. Тодорюк С. І. Екологічні перспективи в реалізації концепції сталого розвитку аграрного сектора України. Інвестиції: практика та досвід. 2014. № 14. С. 6–9.
29. Фліссак К. Економічна дипломатія у системі забезпечення національних інтересів України: Монографія. Тернопіль: Новий колір. 2016. 812 с.
30. Хвесик М., Бистряков І. Парадигмальний погляд на концепт сталого розвитку України. Економіка України. 2012. № 6. С. 4–12.
31. Чорнодід І. С. Теоретичні засади сутності конкурентоспроможності національної економіки. Формування ринкових відносин в Україні. 2012. № 7. С. 37–43.
32. Чугаєнко Ю. О. Економічна дипломатія в системі управління зовнішньоекономічною діяльністю держави. Актуальні проблеми економіки. 2013. № 3 (141). С. 59-69. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2013_3_7.
33. Шаров О. Економічна дипломатія: основи, проблеми та перспективи: Монографія. Київ: НІСД. 2019. 560 с.
34. Экономическая дипломатия в условиях глобализации. Под общей ред. Л. Капицы. Москва: МГИМО-Университет. 2010. 623 с.
35. Adams P.C. A reconsideration of personal boundaries in space-time. *Annals of the Association of American Geographers*. 1995. 85(2): 267–285. DOI: <http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-8306.1995.tb01794.x>
36. Andes S., Ezell S.J., Leal J. An Alternative to Mercantilism: Manufacturing Extension Services in Latin American and Caribbean Countries. Washington, DC: ITIF. 2013. URL: <http://www2.itif.org/2013-manufacturingextension-serviceslatin-america-caribbean.pdf>
37. Bayne N. *Economic Diplomat*. Durham: The Memories Club. 2010. 246 p.
38. Bayne N., Woolcock S. *The New Economic Diplomacy: Decision Making and Negotiation in International Economic Relations*. Aldershot: Ashgate. 2002. 450 p.

39. BEA (Bureau of Economic Analysis). 2020. “Gross Domestic Product (Third Estimate), Corporate Profits (Revised), and GDP by Industry, Second Quarter 2020.” URL: <https://www.bea.gov/news/2020/gross-domestic-product-third-estimate-corporate-profits-revised-and-gdpindustry-annual>.
40. Bernanke, B., T. Geithner, and H. Paulson Jr., with J. Liang. 2020. *First Responders: Inside the U.S. Strategy for Fighting the 2007–2009 Global Financial Crisis*. New Haven, CT: Yale University Press.
41. Bhutta, N., J. Bricker, L. Dettling, J. Kelliher, and S. Laufer. 2019. *Stress Testing Household Debt*. Finance and Economics Discussion Series Working Paper 2019-008. Washington: Board of Governors of the Federal Reserve System.
- a. Blondel J. *Political Leadership: Towards a General Analysis*. London – Beverly Hills – New Delhi: SAGE Publications. 1987. 216 p.
42. CDC (Centers for Disease Control and Prevention). 2020a. “First Travel-Related Case of 2019 Novel Coronavirus Detected in United States.” URL: <https://www.cdc.gov/media/releases/2020/p0121-novel-coronavirus-travel-case.html>.
43. Cepeda R.C., Lippoldt D.C., Senft J. *Policy Complements to the Strengthening of IPRS in Developing Countries*. OECD Trade Policy Papers. 2010. No. 104. URL: [http:// dx.doi.org/10.1787/5km7fmwz85d4-en](http://dx.doi.org/10.1787/5km7fmwz85d4-en)
44. Corruption perception index 2020. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2020/index/ukr>
45. Crouzet, N., and F. Gourio. 2020. “Financial Positions of U.S. Public Corporations: Part 1, Before the Pandemic.” Federal Reserve Bank of Chicago.
46. Daniel Tobin, *How Xi Jinping’s ‘New Era’ Should Have Ended Debate on Beijing’s Ambitions*, Washington, D.C.: Center for Strategic and International Studies, May 8, 2020.
47. Doing Business. *Measuring Business Regulations*. URL: <http://www.doingbusiness.org/rankings>
48. El-Sibaie, A., E. York, G. Watson, and T. LaJoie. 2020. “FAQ on Federal Coronavirus Relief Law (CARES Act).” Tax Foundation. URL: <https://taxfoundation.org/federalcoronavirus-relief-bill->

62. Munroe T. Triple Helix Newsletter. Triple Helix Association, Stanford. № 1, 2012. URL: <https://www.triplehelixassociation.org/wp-content/uploads/2012/01/helice-vol1-no1-january-2012.pdf>
63. Porter M. E. The Competitive Advantage of Nations. NY: Free Press, 1990.
64. Sachs J. Macroeconomics in the Global Economy. Colorado : Wetview Press, 2003.
65. Taylor P.J. World city network: A global urban analysis. New York: Routledge Taylor and Francis Group, 2003.
66. The Global Competitiveness Report (2013–2019). URL: <http://reports.weforum.org>
67. The Index of Economic Freedom: Country Rankings. URL: <https://www.heritage.org/index/ranking>
68. The Sustainable Development Goals Report 2021. URL: <https://unstats.un.org/sdgs/report/2021/>
69. Thomson A.M., Perry J.L. Collaboration Processes: Inside the Black Box. Public Administration Review. Vol. 66. N. s1, 2006. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/j.1540-6210.2006.00663.x>
70. Timothy R. Heath and Matthew Lane, Science-Based Scenario Design: A Proposed Method to Support Political-Strategic Analysis, Santa Monica, Calif.: RAND Corporation, RR-2833-OSD, 2019.
71. Tom Fairless, Sha Hua, and Bojan Pancevski, “U.S.-China Tensions Leave Germany Squirming in the Middle,” Wall Street Journal, June 24, 2020.
72. Top 50 Smart City Government Rankings. URL: <https://www.smartcitygovt.com/202021-publication>
73. White House. 2020a. “Proclamation on Suspension of Entry as Immigrants and Nonimmigrants of Persons who Pose a Risk of Transmitting 2019 Novel Coronavirus.” URL: <https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/proclamation-suspension-entry-immigrants-nonimmigrants-persons-poserisk-transmitting-2019-novel-coronavirus/>.

74. Woolcock S. European Union Economic Diplomacy. The Role of the EU in External Economic Relations. London: Routledge. 2016. 220 p.
75. World Bank. URL: <https://www.worldbank.org/en/home>
76. Xinhua, “Global Governance Reform at Core of Xi’s G20 Summit Speech, Say Experts,” July 13, 2020.

ДОДАТКИ

Додаток А

Аналіз основних трактувань поняття «сталий розвиток» при досягненні глобального лідерства

Автор(-и) трактувань	Базове поняття	Мета, властивості та функції визначення поняття	Елементи, які включаються автором у трактування поняття
Конференція ООН з навколишнього середовища і розвитку 1992 р.	Соціально-економічний розвиток	Властивості: збалансованість охорони навколишнього середовища і раціонального природокористування з урахуванням інтересів сьогodнішніх і майбутніх поколінь	Екологічна стійкість, соціально-економічна стійкість
Міжнародна комісія з навколишнього середовища і розвитку	Розвиток	Функції: задоволення потреб нинішнього покоління і гарантія задоволення потреб майбутніх поколінь	
Світовий Банк	Сукупний капітал суспільства	Збереження і примноження можливостей людини	Управління
Міжнародний інститут сталого розвитку	Об'єднання		Єдине довкілля. економічна ефективність, добробут людства
Концепція сталого розвитку України	Процес гармонізації продуктивних сил	Задоволення необхідних потреб, усіх членів суспільства, створення можливостей для рівноваги між потенціалом природного середовища та вимогами людей усіх поколінь	Рівновага між потенціалом природного середовища та вимогами людей усіх поколінь
С. Мочерний [22, с. 114]	Незворотні та закономірні сутнісно-якісні зміни суспільства, розвиток	Якісне зростання	Поєднання та раціоналізація економічної, екологічної та соціальної сторін
Б. Буркинський, В. Степанов, С. Харичков [6, с. 284]	Здатність витримувати зміни, здатність збереження динамічної рівноваги		Еколого-економічна система
М. Хвесик, І. Бистряков [30, с. 4]	Базис формування оновленої цивілізації	Зняття суперечностей між досягненням цілей	Гармонійний соціально екологічний розвиток
С. Тодорюк [28, с. 6]	Збалансована динамічна рівновага	Збереження можливості використання ресурсів для майбутніх поколінь	Економічні, соціальні та екологічні елементи суспільної системи
І. Кузьменко [17]	Економічне зростання	Підвищення якості життя населення, екологічна безпека	Національний розвиток